

HOOFSTUK 3: IN DIE SMELTKROES. IDEOLOGIE EN EKUMENE [1960-1977]

3.1 Suid - Afrika: Die krisis van Cottesloe

In Suid Afrika, in die jare 1960-1977 was daar talle ontwikkelinge op sosio-politieke en ekonomiese gebied. Dit is die tyd waarin apartheid 'n harde werklikheid was in die lewe van miljoene Suid Afrikaners waarin die ideologie en teologie van apartheid in alle kringe uitgebou is. Die dekade is ingelui deur die traumatiese gebeure te Sharpeville, toe groot getalle Swartmense hulle openlik teen apartheid uitgespreek het. Kort daarna het die Cottesloe konferensie plaasgevind, wat 'n onherroeplike merk op kerklike verhoudinge en teologie-beoefening sou laat.

3.1.1 Die aanloop tot Cottesloe

Die Cottesloe Kerkeberaad is in reaksie op die Sharpeville- voorval wat hieronder bespreek word, op versoek van die Wêreldraad van kerke byeengeroep om die probleem aan te spreek. Dit was 'n demonstrasie van die eenheid van Protestantse kerke, almal lidkerke van die WRK, wat in 'n tyd van krisis 'n gesamentlike getuienis gelewer het. Die byeenkoms is gehou in die Cottesloe-koshuis van die Universiteit van die Witwatersrand. Willie Jonker tipeer die jaar 1960 as 'n waterskeidingsjaar in Suid- Afrika.

Daar was die traumatiese gebeure by Sharpeville, waar die Suid Afrikaanse Polisie by 'n protesbyeenkoms teen die paswette, 69 swart mense doodgeskiet en 180 gewond het. Volgens Jonker het die ontwikkelinge rondom en afloop van Cottesloe, aan die lig gebring dat 'n leidende kerk, soos die NG Kerk met noue toegang tot die regering van die dag en die verstrengeling met die Nasionale Party, haar in so 'n mate gekompromitteer het, dat sy haar profetiese rol as kerk van Christus in die politieke situasie van die land nie na behore kon vervul nie (Jonker, W D 1998 : 39-40).

Die gebeure by Sharpeville, wat uiteindelik tot die Cottesloe beraad sou lei, was deel van landwye betogings en protesoptogte teen die Paswette. Die betogings, wat vreedsaam verloop het, het tot 'n paniek reaksie by die polisie gelei. Naby Vereeniging te Sharpeville, op 21 Maart het die aksies tot 'n gewelddadige botsing gelei. By die geregtelike ondersoek het geblyk dat 69 Swartmense gedood is, waarvan die meeste van skuins agter geskiet (Van Rooyen, J H P 1990 : 122).

Ook by Langa naby Kaapstad was daar gewelddadige botsings. By albei plekke is mense in die proses dood. Hierdie gebeure by Sharpeville en Langa, kan as direkte aanleiding tot die Cottesloe beraad gesien word.

Sharpeville en die hantering daarvan deur die verskillende kerke in die land, het groot spanning tussen die Afrikaanse en ander kerke in die land veroorsaak. Dit is nodig dat die kerklike konteks waarbinne die beraad hom afspeel ook nader toegelig word. J W Hofmeyr meld tereg dat Cottesloe nooit los van sy konteks gesien en beoordeel behoort te word nie. Daar was onder andere politieke, sosio-ekonomiese en kerklik-teologiese faktore wat 'n besondere rol meegespeel het (Hofmeyr, J W 1991: 243-245).

Ses maande na Sharpeville, gedurende Desember 1960 het die Suid Afrikaanse lidkerke van die WRK in Cottesloe bymekaargekom. Die Wêreldraad van Kerke is in 1948 gestig. Die Wêreldraad van Kerke was die saamvloei van twee strome, naamlik twee ekumeniese bewegings wat praktiese samewerking en leerstellige gesprekke tussen kerke wou bevorder. *Life and Work*, het hom begeef op die terrein van etiese en morele kwessies, en *Faith and Order* het meer gefokus op die bevordering van leerstellige gesprekke. Uit die saamvloei van hierdie twee strome, is die Wêreldraad van Kerke in 1938 gestig. In 1948 is die eerste vergadering te Amsterdam gehou. (Crafford, D & Gous G 1993: 91-92).

Cottesloe was nie die eerste poging om Blanke en Swart Christene om een tafel byeen te bring nie. Op politiese terrein was sake in rep en roer. Die tydperk na 1948 is gekenmerk deur die stigting en vestiging van die Nasionale Party in Suid-Afrika nie, maar ook deur die toenemende aktivering van die politieke stryd onder Swartmense.

In die tydperk na 1948 het die ANC die inisiatief in die swart politieke stryd geneem. In 1949 is op 'n militante aksieplan besluit. In 1951 het die ANC, die *Indian Congress* en die *Franchise Action Council* gesamentlik besluit op 'n versetveldtog teen diskriminerende wetgewing. In 1952 is 'n versetveldtog teen apartheidswette van stapel laat loop. Tydens 1959 is die *Freedom Charter* aanvaar, waar gelyke regte vir alle bevolkingsgroepe gevra is (Hofmeyr, J W 1991: 244).

Die Cottesloe beraad het hom afgespeel in 'n tyd toe dit om die vestiging en uitbouing van apartheid deur die Blanke minderheidsbewind gegaan het. Daar was 'n geslote en 'n dempende owerheid in die sestigerjare in Suid-Afrika aan bewind. Tydens 1960 is verskeie versetaksies teen die paswette deur die ANC en die PAC geloods. Die meeste het vreedsaam verloop, behalwe by Langa en Sharpeville. Hierdie aksies het geblyk 'n keerpunt te wees, veral dan in die geskiedenis van die verset van Swartmense. Ekonomiese faktore het ook 'n rol gespeel in die aanloop tot Cottesloe.

In 1950 is 'n kommissie van ondersoek onder leiding van FR Tomlinson aangestel om ondersoek in te stel na die rehabilitasie van swart gebiede in Suid Afrika. Daar is aanbeveel dat aparte ontwikkeling as owerheidsbeleid aanvaar sou word, solank as wat die swart gebiede volledig ontwikkel word. Die regering van die dag was traag om die omvattende ontwikkeling van swart gebiede van stapel te stuur. Dit het die konkrete deurvoer van afsonderlike ontwikkeling benadeel (Hofmeyr, J W 1991 : 246).

Reeds in 1949 het die Rosettenville konferensie in Suid Afrika plaasgevind, na die bewindsoorname van die Nasionale Party. Die besluite van hierdie vergadering weerspieël veral die gevoel van die Engelssprekende kerke.

Hofmeyr haal 'n aantal van hierdie besluite aan:

We affirm that the fundamental truths we shall neglect at our peril include: God has created all men in His image. Consequently, beyond alle differences remain the essential unity. The real need of South Africa is not apartheid, but 'Eendrag...' Citizenship involves participation in responsible government. The franchise should be accorded to all capable of exercising it (Hofmeyr, J W 1991 : 247).

In 1954 is 'n tweede veelrassige konferensie van kerkleiers in Johannesburg gehou, wat belê is deur die Sendingkommissie van die NG Kerk in Transvaal. Hierdie konferensie het besondere nadruk gelê op die eenheid van die kerk, op die wedersydse erkenning van die gemeenskap van die kerk, op die gevaar van die idealisering van die een groep, op die ontwikkeling van 'n gemeenskaplike verantwoordelikheid, sowel as op die noodsaak van internasionale ekumeniese samewerking (Emmen, E 1971:24).

Hofmeyr verwys daarna dat ook in die kring van die N G kerkleiers, vroeë begin ontstaan het oor die Skriftuurlike fundering van afsonderlike ontwikkeling. Hofmeyr haal ds C B Brink aan in sy verslag aan die 1957 Sinode van die N G Kerk van Transvaal oor sy bywoning van die Wêreldraad van Kerke in 1954 :

Ons lidmaatskap van die Wêreldraad stel ons in stimulerende kontak met die heersende mening van Protestante en nie- Katolieke kerke. Dit onderwerp ons aan die uitdaging van 'n wyer kring en dwing ons tot heilsame self dissipline om ons gedurig self te ondersoek en onself met ons beskouinge onder die neerdrukkende las van ons verbysterende probleme te toets aan die Woord van God en daaruit ons troos en ons krag te put. (Hofmeyr, J W 1991: 250).

Daarom is dit tragies dat die Cottesloe beraad 'n bepaalde hoogtepunt, maar ook 'n bepaalde eindpunt van die ekumeniese gebeure was. Die Engelssprekende kerke in Suid Afrika het in die openbaar die slagting by Sharpeville veroordeel, maar volgens Balia het hulle uitsprake geen oorhoofse kerklike beleid daargestel om die plofbare situasie te help ontlont nie (Balia, D M 1989 : 17).

Die slagting by Sharpeville het intense konflik tussen die grootste Afrikaanse kerk, die N G Kerk, en die Engelssprekende kerke in Suid Afrika veroorsaak. Die N G Kerk het steeds afsonderlike ontwikkeling ondersteun, mits dit regverdig toegepas word. Daarteenoor het die Anglikaanse kerk, 'n kerk uit die Engelssprekende gemeenskap, hom sterk teen die apartheidsbeleid uitgespreek (Webb, P 1994 : 3).

By Cottesloe het daar aanvanklik 'n gees van broederskap geheers, tussen die Afrikaanse en Engelssprekende kerke, asook tussen die Swart en wit afgevaardigdes.

Die gees van eenheid is veral gedemonstreer deur die spontane eis deur die afgevaardigdes vir 'n gesamentlike verklaring (Ryan, C 1990 : 59-60). Hierdie gees van broederskap het beslis 'n invloed op Beyers Naudè se ekumeniese denke gehad. Daar sou egter 'n nadraai wees.

3.1.2 Botsing in eie kring

Die nadraai van Cottesloe verteenwoordig 'n *ekumeniese breuk* vir die kerke in Suid - Afrika in die sestigerjare. Die N G Kerk se pad van isolasie het byvoorbeeld grootliks met Cottesloe begin (Hofmeyr, J W 1991: 256).

De Gruchy wys daarop dat alhoewel Cottesloe as 'n hoogtepunt op die kerklike toneel in Suid Afrika beskou kan word, die reaksies van die NG Sinodes die laagtepunt van verhoudinge tussen die Engelsprekende kerke en die NG Kerk verteenwoordig het. Vir baie het die enigste pad vorentoe vir samewerking tussen Christene van verskillende kerke bestaan in persoonlike deelname aan 'n nuwe soort ekumeniese stukrag wat nie noodwendig aan denominasionele strukture gekoppel was nie (De Gruchy, J W 1979: 69).

Die reaksie van die Ned Geref Kerk op die uitsprake van Cottesloe het 'n ekumeniese breuk tussen die N G Kerk en talle ander erkende Protestantse kerke in die land teweeg gebring.

Die Transvaalse en Kaaplandse N G Kerke het bedank uit die Wêreldraad van Kerke. Terwyl die meeste ander hoofstroomkerke in die land hulle verenig het in die Suid-Afrikaanse Raad van Kerke, het die N G Kerk (en die ander Afrikaanse susterskerke) opsy gestaan (Algemene Sinodale kommissie van die Ned Geref Kerk, 1997 : 12).

Die reaksie van die NG Kerk is strydig met die gees wat by Cottesloe geheers het, sowel as die gesamentlike verklaring wat daar uitgereik is. Die verklaring wat uitgereik is, het 'n gees van versoening en begrip vir die ingewikkelde rassesituasie in Suid-Afrika uitgestraal. Die Christelike standpunt rakende rasseverhoudinge is bespreek. Die verklaring het gemeld dat die kerke teenwoordig eenparig was in die verwerping van alle vorme van onregverdige diskriminasie.

Daar is toegegee dat die Kerk van Jesus Christus se getuienis op sosiale terrein moet rekening hou met al die gesindhede, magte, beleidsrigtings en wette wat die lewe van 'n volk beïnvloed, maar dat die Kerk steeds moet getuig dat die finale maatstaf vir alle sosiale en politieke optrede alleen geleë is in die beginsel van Gods Woord i.v.m. die Godegewe roeping van elke mens tot die verwesenliking van 'n menswaardige bestaan vir hom Die NG afvaardiging het hiermee saamgestem (Lückhoff, A H 1978 : 83-84).

Die reaksie van die Hervormde kerk, sonder om in detail daarop in te gaan, was om die beleid van afsonderlike ontwikkeling opnuut weer te onderskryf. Die N G Kerk het verklaar dat 'n beleid van Christelike differensiasie uit 'n Christelike hoek verdedig kan word, en dat die besluite van Cottesloe in lyn met so 'n standpunt is (Lückhoff, A H 1978 : 93).

Daar het 'n groot verandering gekom in die kerke se verhoudinge onderling, met name die verhouding tussen die NG Kerk en die ander kerke in Suid Afrika. Hierdie verandering moet volgens Lückhoff as 'n verharding van gesindhede gesien word. Dit het die einde van die ekumeniese dialoog oor taal en rassegrense heen meegebring. Die NG kerk het al meer na binne gekeer geraak (Lückhoff, A H 1978 : 169).

3.1.3 By die skeiding van die weë

Die Cottesloe beraad en die afloop van die beraad, het 'n beslissende ekumeniese impak op Beyers Naudé gemaak. Cottesloe was immers 'n poging van die internasionale ekumeniese kerklike gemeenskap en dan spesifiek die Wêreldraad van Kerke, om met die kerke in Suid Afrika in gesprek te tree oor die Christelike standpunt t o v ekumene, die rasseverhoudinge in Suid Afrika, en die profetiese roeping van die kerk hierin. Die laaste deel van die verslag het die rol van die Christen binne die sosiaal-maatskaplike toestande in Suid-Afrika aangespreek (Potgieter, J 1991: 25).

In 'n onderhoud oor wat die impak van die Cottesloe beraad op die ekumeniese toneel in Suid Afrika was, antwoord Beyers Naudé soos volg :

Daar was huiwering en terughouding op die ekumeniese toneel. Die Cottesloe beraad het tot gevolg gehad dat daar 'n negatiewe reaksie teenoor die ekumene was in Suid Afrika. By die NG Kerk en Hervormde Kerk veral was daar 'n negatiewe reaksie. By die NG Kerk het dit wonderlik verander. By die Hervormde kerk het dit langer vasgesteek. Wat die Engelse kerke betref, soos die Anglikaanse Kerk was daar 'n verlange om die eenheid van die kerk van Christus te bevorder. My belewenis was dat daar 'n besef by die kerke was dat Cottesloe die saak van die ekumene skade aangedoen het (CFB Naudé-Heaney 2001).

Om die ekumeniese impak van die Cottesloe beraad op Beyers Naudé te verstaan, is dit nodig om breedvoeriger in te gaan op enkele van die aanbevelings van die beraad. Aan die einde van die sewende sittingsdag het die beraad 'n verklaring uitgereik oor spesifieke verskynsels rakende die rasseprobleem in Suid Afrika. Van die stellings wat betrekking het op die ekumene, was die volgende :

- Niemand wat glo in Jesus Christus mag van enige kerk geweier word op grond van ras of kleur nie. Die geestelike eenheid tussen alle mense behoort sigbare uitdrukking te vind in gesamentlike aanbidding en Getuienis, en in gemeenskap en konsultasie oor sake van algemene belang.
- Die kerk as liggaam van Christus is 'n eenheid en binne hierdie eenheid is daar 'n natuurlike verskeidenheid wat geheilig word, nie opgehef word nie.

- Die ganse kerk moet saamwerk in die geweldige Sendingtaak wat in Suid-Afrika verrig moet word, en 'n gemeenskaplike strategie vereis .
- Vir sover nasionalisme vanuit 'n drang tot selfverwesenliking groei, behoort Christene dit te begryp en te eerbiedig. Die belange van die volk mag egter nie tot absolute waarde gemaak word nie.
- Die taak van die kerk is om nasionalistiese bewegings na regverdige en waardige doelwitte te lei (Lückhoff, A H 1978 : 83–88).

Hofmeyr maak die stelling dat die konteks in 'n groot mate die gebeure en veral die afloop van Cottesloe bepaal het. Dit het in 'n groot mate gegaan oor die vestiging van die ideologie van apartheid. Uit die reaksie van 'n leidende kerk soos die Ned Geref Kerk, met groot invloed by die regering van die dag, blyk 'n hele aantal duidelike tendense, wat verhelderend is vir die tema van hierdie studie, nl die kritiese rol van Beyers Naudè m b t die ekumeniese toneel in Suid Afrika. Apartheid as heersende politieke beleid is feitlik eenparig in beskerming geneem (Hofmeyr, J W 1991 : 256). Die verskillende sinodes en sinodale kommissies het in die loop van 1961 vergader en een en almal het die besluite van die beraad verwerp.

Die Sinodes van Kaapland en Transvaal het onder meer met nadruk verklaar dat die beleid van differensiasie Skriftuurlik gegrond is, dat dit die enigste realistiese oplossing vir die probleme van rasseverhoudinge in ons land aanbied en daarom die belange van alle bevolkingsgroepe die beste dien. Die strekking van die geheel en die gesamentlike getuienis (van die Cottesloe verklaring) was vir die sinodes onaanvaarbaar omdat dit die beleid van afsonderlike ontwikkeling aangetas en ondermyn het (Algemene Sinodale kommissie van die NG Kerk 1997, punt 3.3).

Dit het hand aan hand gegaan met 'n vasbeslotenheid by baie Afrikaners en ook die Ned Geref Kerk om hulle nie uit die buiteland oor staatkundige en politieke beleid te laat voorskryf nie. Die amptelike kerklike sanksionering van die veertigerjare van direkte Bybelse steun vir apartheid is gehandhaaf. In die oopstelling teenoor die "vreemde invloede" van die buiteland, het baie NG lidmate die Cottesloe verklaring aan die inisiatief en invloed aan die aanwesige lede van die Wêreldraad van kerke gewyt-sonder om hulle eie afgevaardigdes se verduideliking ernstig te neem ! Dit het 'n tendens in die N G Kerk gelaat om buitelandse kritiek op apartheid dikwels met groot agterdog te bejeën-'n houding wat die ekumeniese gesprek bemoeilik het, aangesien kritiek teen die apartheidsideologie as 'n vyandige aanslag van buite gesien is. Laastens het die eenparige steun aan apartheid daartoe gelei dat die NG Kerk 'n periode van verstrakking in sy prinsipiële houding oor apartheid ingegaan het.

Die beste voorbeeld hiervan, is die besluite van die Algemene Sinode van 1966 oor *Ras, volk en nasie*. In hierdie verslag word die volkereverskeidenheid in die Skepping gegrond en die gebeure by Babel gesien as 'n intensivering daarvan (Strauss, P 1991: 440).

Daar het 'n noue band tussen die NG Kerk en die Afrikanervolk bestaan. J Potgieter meld tereg dat die voortbestaan van die Afrikanervolk wel 'n bepalende rol gespeel het in die NG Kerk se uitsprake oor Cottesloe, en merk daarby op dat die kerk hom nie in sy evaluering van die etiese aspekte rakende die Skrif en rasseverhoudinge deur 'n sekere volk se voortbestaan mag laat rig nie. Die Kerkbode het in sy kommentaar op Cottesloe vermeld dat die verklaring wat uitgereik is die volkslewe van die Afrikaner intens raak. Die Vrystaatse Sinodale kommissie het bygevoeg dat gemengde huwelike onaanvaarbaar is, daar dit oor 'n volksvraag gaan (Potgieter, J 1994: 63).

Dat die NG Kerk in die tyd d.m.v. sy noue kritieklose verbintenis met die Afrikanervolk sy profetiese getuienis in gevaar gestel het, was vir Beyers Naudé duidelik. Hy spreek hom hieroor uit :

Deur hierdie besluite sal die NG Kerk sy profetiese roeping teenoor die huidige regering vir baie jare nie meer kan vervul nie en sal die kerk ook nie-deur die verborge magte wat hom somtyds beheer-toegelaat word om sy profetiese roeping te vervul nie (Naudé, C F B 1995: 59).

Wat Beyers Naudé betref, was dit die skeiding van die weë. Die keerpunt het tydens die Cottesloe-beraad begin. Met die Transvaalse Sinode van die Ned Geref Kerk in 1961, was Beyers Naudé bereid om sy standpunte voor 'n hele Sinode van sy kerk te stel en te verdedig (Potgieter, Jordaan 1991: 67).

Hy het 'n verklaring uitgereik waarin hy finaal sy koers profeties gekies het. As enige Sinode-lid hom kon oortuig dat enigeen van die besluite van Cottesloe nie aan die waarheid van Gods Woord voldoen nie, het hy in sy kort verklaring gesê, hy bereid sou wees om verskoning te doen aan die Sinode en aan die kerk. So sterk was Beyers Naudé se oortuigings (Pieterse, H J C Ongedateerd: 22).

Vir Beyers Naudé was die skeiding van die weë nie maar net 'n saak van verskil met sy kerk nie. Dit was meer as dit. Van wat gesê en geskryf is oor Cottesloe, is dit duidelik dat baie van die deelnemers, Afrikaans, sowel as Engelssprekendes, diep geraak is deur die emosionele impak van die beraad, en van die gees van ekumenisme wat daar geheers het. Aartsbiskop Joost de Blank het in die atmosfeer verwys na die verstandhouding wat tydens die gesprekke tussen die N G Kerk en die Anglikaanse kerk gegroei het, daar is vergifnis gevra deur die Anglikaanse kerk vir die wyse waarop die kerk hul Afrikaanse medegelowiges behandel het. Die N G Kerk se afgevaardigdes het die hand van versoening aanvaar (Randall, P 1982: 19).

Na die Cottesloe beraad het dr Bob Billheimer van die WRK teruggekeer na Suid-Afrika en die *Rand Ecumenical Study Circle* in Johannesburg toegesprek. Hierdie ontmoeting het Beyers Naudé se denke en visie oor die ekumene verder gestimuleer. Sy herinnering was dat dr Billheimer die aanwesiges teruggestuur het na die Skrif:

Ek dink dr Billheimer se toespraak het 'n geweldige uitwerking gehad op my denke en visie oor die ekumene. Almal wat daar gesit het, het geweet dis nie hy wat praat nie, maar dat hy ons terug wou bring na die wortels van ons geloof, na die Skrif (C F B Naudé-Heaney-onderhoud 2001).

Beyers Naudé se ekumeniese visie wat hom in botsing gebring het met die ideologie van apartheid is gevoed deur sy oortuiging dat die Bybel die laaste sê het. Daar was aan Beyers Naudé se kant 'n groeiende besef dat hy hom in 'n posisie bevind waarin 'n keuse tussen verskillende lojaliteite gemaak sou moet word. Aan die een kant was daar sy groeiende bewussyn dat die ideologie van apartheid beide onchristelik is en onreg bevorder, en aan die anderkant sy lojaliteit aan die volk. Maar dit sou nog twee jaar duur, voor die finale keuse gemaak sou word (Randall, P 1982 : 24).

In 1963 het Beyers Naudé se weë ook met die Broederbond geskei. Hierdie was 'n betekenisvolle insident in Beyers Naudé se lewe. Die Broederbond het 'n sterk invloed op alle fasette van die samelewing uitgeoefen, ook op kerklike gebied. Beyers Naudé het geheime dokumente aan Albert Geysers oorhandig wat dit op sy beurt weer aan die pers oorhandig het.

Op hierdie episode, wat in talle ander publikasies behoorlik onder die loep geneem is, word nie verder ingegaan nie, behalwe die opmerking dat Naudé as gevolg daarvan deur sy eie mense as verraaier gebrandmerk is. Dit het ook die vyandigheid vanuit die NG Kerk teenoor die Christelike Instituut verdiep. Beyers Naudé erken self dat dit 'n oordeelsfout was om die dokumente aan Albert Geysers te oorhandig, wat die inligting vir eie gewin misbruik het (Ryan, C 1990: 93-95).

3.2 Eerste ekumeniese inisiatiewe

3.2.1 *Pro Veritate*

3.2.1.1 Oogmerke

Om die teologiese gesprek in die land te stimuleer, en die ekumeniese isolasie van die kerk in Suid Afrika te help deurbreek, is die ekumeniese tydskrif, *Pro Veritate* in die lewe geroep op 15 Mei 1962. In *Pro Veritate* is aktuele vraagstukke rakende kerk en samelewing vanuit die Skrif bespreek. Beyers Naudé sou die redakteur van die blad wees. Met die opneem van die pos as redakteur van *Pro Veritate* het Beyers Naudé se praktiese betrokkenheid by die ekumene verdiep. Die eerste Vroue-sekretaris van die Suid-Afrikaanse Raad van kerke, dr Hlope Bam, beskryf Beyers Naudé as iemand wat grense, persoonlik, polities en kultureel, kan oorsteek, iemand met die gawe om mense bymekaar te bring.

Dr Bam meld dat dit juis hierdie vermoë van Beyers Naudé is wat hom in staat gestel het om brûe tussen mense te bou (Villa Vicencio, C 1995: 36).

Die besluite van die NG Kerk het bygedra tot die kerk se ekumeniese isolasie. Reeds op 22-24 Maart 1961 besluit die Federale Raad van Kerke dat hy hom nie met die Cottesloe bevindinge kan vereenselwig nie, en raai hy die N G Sinodes van Kaapland en Transvaal aan om hul lidmaatskap van die Wêreldraad te beëindig. Na die afloop van die Cottesloe beraad, soos reeds bespreek in die verhandeling, het die Transvaalse Sinode van die Ned Geref Kerk in 1961 besluit om die “ingrypende” besluite van Cottesloe te “betreur.” Op 4 November 1961 het die Kaaplandse Sinode die Cottesloe besluit van die Federale Raad as sy eie aanvaar, en besluit om uit die Wêreldraad te tree. Beyers Naudé het na aanleiding van hierdie besluit tot die besef gekom dat die Ned Geref Kerk hom op ’n pad van byna volkome kerklike en ekumeniese isolasie geplaas het; en dat die N G Kerk sy profetiese roeping teenoor die destydse regering en toekomstige regerings vir baie jare nie meer sou kon vervul nie.

In die denke van die Afrikaner Broederbond en die diskussies wat gevoer is, het die teologiese denke die grondslag gevorm vir die politieke aksie. Beyers Naudé het besef dat daar ’n geweldige nou verband tussen die twee is, en dat jy nie kon verwag om die politieke denke onder die Afrikaners wesenlik te verander,

as jy nie ook die teologiese denke gaan suiwer van hierdie misopvatting nie (Giliomee H & du Toit A onderhoud: 8).

Beyers Naudé het besef as daar nog hoop was om die Ned Geref Kerk tot ander insigte te bring, hy met die waarhede van die evangelie gekonfronteer moes word. In gesprek met teoloë soos Albert Geysers en Willie Jonker, wat deelgeneem het aan die ekumeniese studiekeringe, het daar algaande die oortuiging gegroei dat 'n teologiese joernaal van een of anders soort nodig was om gesprek te stimuleer (Ryan, C 1990: 68).

Agtien maande van besinning en bespreking het uitgeloop op die stigting van die maandblad *Pro Veritate* (beteken : vir die waarheid) op 15 Mei 1962. Beyers Naudé is versoek om die pos van eindredakteur op hom te neem. Op die redaksie het gedien Prof J C G Kotzé van die Ned Geref Kerk, ds P G Geertsema van die Gereformeerde kerk, Prof A van Selms van die Nederduits Hervormde kerk, terwyl die teenwoordigheid van dii R Orr, J W Wessels en E E Mahabane aangedui het dat die ekumeniese grense wyer gestel is as slegs die drie Afrikaanse kerke (Van Rooyen, J H P 1990: 134).

Pro Veritate het deel gevorm het van Beyers Naudé se ekumeniese visie. Beyers Naudé stel self sy oogmerk met die blad *Pro Veritate* so :

Die visie wat ek dink die Here aan my gegee het, i v m samewerking van die verskillende kerke, die visie i v m die eenheid van die liggaam van Christus, het gemaak dat 'n aantal van ons gesê het, daar moet een of ander orgaan wees, een of ander blad wees, wat daardie visie kan help versterk en bevorder. Die doel van *Pro Veritate* was uit en uit, nie net alleen om die eenheid van die liggaam van Christus te bevorder nie, maar ook om die ekumeniese visie in Suid Afrika te versterk (C F B Naudé-Heaney onderhoud 2001).

In die eerste uitgawe van *Pro Veritate* word die doel van die blad uiteengesit. Daar was by leraars en lidmate, hoofsaaklik van die drie Afrikaanse kerke, die behoefte aan 'n Christelike maandblad wat hom ten doel stel om aktuele vraagstukke in kerk en samelewing vanuit die lig van die Skrif te bespreek. Veral sou gesoek word na antwoorde vir die vrae van die tyd.

Die vraagstuk van rasse en kleurverhoudinge sou een van die vraagstukke wees wat veral in *Pro Veritate* bespreek sou word. Die rede daarvoor was, volgens *Pro Veritate*, dat dit een van die brandenste vraagstukke van die dag was, wat kerk en koninkryk geraak het. Veral ook die ekumeniese aard van *Pro Veritate* word uitgelig deur daarop te wys dat die blad 'n geleentheid aan talle Christene uit verskeie denominasies die geleentheid sou bied om deur die skepping van gespreksgeleenthede op Christelike vlak,

‘n dieper eenheid van geloofsgemeenskap en gesamentlike getuienis tussen die verskillende kerke te bewerkstellig (*Pro Veritate* 15.05.1962 :3).

Die eerste uitgawe verwys pertinent na die samestelling van die redaksie en sê dat die keuse gemaak is uit verskillende kerke, om uitdrukking te gee aan die suiwer Bybelse eenheid. Ook die stem van anderskleurige lidmate moes gehoor word, en daarom is daar ‘n verteenwoordiger uit die Kleurling sowel as die sogenaamde Bantoe gemeenskap.

Beyers Naudé se opmerkings in die eerste uitgawe van *Pro Veritate* skep die indruk van ‘n evangeliese en ekumeniese figuur, as hy die gees van Cottesloe herroep en daarop wys dat kerke nie in isolasie kan optree en so hoop om wêreldwye bewegings soos die kommunisme, die Islam, en sekularisme te konfronteer nie. ‘n Eendragtige getuienis teen die magte van die Bose is nodig deur die kerke (*Pro Veritate* 15.05.1962 :3).

Die doel van *Pro Veritate* was natuurlik ook om die ekumeniese dialoog wat by Cottesloe bestaan het, verder te voer, veral in die lig van die negatiewe gevolge wat Cottesloe gehad het op die Suid Afrikaanse kerklike toneel. ‘n Forum moes daar gestel word om die sake wat die kerk in Suid Afrika raak te bespreek, en om studiemateriaal vir Bybelstudiegroepe daar te stel. Ook hierin tree die ekumeniese strewe van Beyers Naudé na vore (Randall, P 1982 : 25).

Uit verskeie oorde is kritiek op *Pro Veritate* gelewer. Die eerste beswaar teen *Pro Veritate* vanaf die kant van die Nederduitse Gereformeerde Kerk, het gekom van die *Voorligter*, amptelike blad van die kerk. Die verwyd is gemaak dat deur die samestelling van die redaksie uit die kringe van verskillende Protestantse kerke, 'n soort bowe of buite kerklike eenheid gesoek word. Hierop antwoord *Pro Veritate* dat dit juis die ontmoeting van en gesprek met ander belydenisgroepe en kerklike tradisies is wat deelnemers gedwing het om met groter erns terug te keer na hul eie kerklike erf om vir hulself rekenskap te gee van die krag en waarde van hul eie lidmaatskap (*Pro Veritate* 15.08.1962: 3).

Oor die jarelange tydperk van sy bestaan, het die ekumeniese wekroep van *Pro Veritate* uitgekling oor Suid Afrika en selfs ook in die buiteland, 'n blad waarvan Beyers Naudè aanvanklik redakteur was en later verskeie aktuele bydraes gelewer het. Die artikels in *Pro Veritate* bied ook insig in die denkrigting wat binne die Christelike Instituut geleef het. Ook deur die Christelike Instituut het Beyers Naudè 'n rol via *Pro Veritate* gespeel om die ekumeniese bewussyn van die kerke op te skerp.

'n Oorskou van die fokus van *Pro Veritate* word hieronder gegee, ten einde 'n oorsigtelike beeld te skets van die ekumeniese wekroep wat via *Pro Veritate* uitgegaan het. Veral *Pro Veritate* se ekumeniese fokus sal toegelig word. Beyers Naudè se visie, inspirasie en belangstelling in *Pro Veritate* se bestaan is onmiskenbaar.

Dat apartheid 'n geweldige invloed op die Suid Afrikaanse samelewing uitgeoefen het, is duidelik uit B van der Walt se indeling van die impak van die ideologie van apartheid op die Suid-Afrikaanse samelewing. 'n Opsomming word hieronder weergegee ten einde die ideologiese kritiek van *Pro Veritate* in perspektief te plaas.

- Fase een: (1910-1948). Vanaf 1910 is alles in werking gestel om die proses van sosiale integrasie teen te werk wat aan die ontwikkel was na die ontdekking van goud. Hierdie tydperk is veral deur sg. “klein apartheid” gekenmerk.
- Fase twee: (1948 – middel sestigerjare). 'n Fanatiese proses om rasse-integrasie teen te werk is begin, en sg. “groot-apartheid” is ingevoer as beleid. Wetgewing is gepromulgeer wat mense juridies geskei en onderskei het op grond van kleur. Volgens die bevolkingsregistrasiewet is mense, behalwe Blankes, gedwing om hulle te skaar by 'n voorafbepaalde groep, deur geografiese skeiding in 'n bepaalde stad of tuisland.
- Fase drie: (1965–laat sewentigerjare). Die proses om onafhanklike nasionale state te skep, het voortgesleep. Die regering van die dag het egter die inwoners van die swart woonbuurte gedegradeer tot inwoners van ander lande (tuislande) , waar die meeste van hulle nie voorheen 'n voet gesit het nie. Omdat Swartmense as tydelike inwoners beskou is in hul eie Vaderland, is die bou van skole, hospitale ensomeer vir hulle gestaak, en basiese dienste soos riolering, water, en krag is nie voorsien nie. In hierdie tydperk is na skatting 4 miljoen mense se sosiale, maatskaplike, kerklike en gesinslewe ontwig deur gedwonge verskuiwings uit hul huise en woongebiede.

- Fase vier : (Laat sewentiger tot laat tagtigerjare) Teen die laat sewentigerjare, is besef dat hiper-apartheid nie kon slaag nie, die rigiede toepassing van die tuislandbeleid is laat vaar, sowel as die paswette en instromingsbeheer. Teen 1989 is die bepalings wat werksreservering reguleer geskrap, en so ook teen 1990 die wet op aparte geriewe. Behalwe bovermelde beskrywing van apartheid en die implementering daarvan se uitwerking op die samelewing, was daar ook nog ander effekte wat deur B van der Walt beskryf word, soos die oneweredige verspreiding van rykdom, die voorkoms van haat, vrees, agterdog, die vestiging van 'n geweldskultuur, ensomeer (Van der Walt, B 1993: 40-43).

Op al die gebeure in Suid Afrika, veral soos dit sedert die sestigerjare afgespeel het, het *Pro Veritate* kommentaar gelewer. Die skeiding van mense in aparte woonbuurte, die vernedering van mense deur rasseklassifikasie, die Wet op gemengde huwelike, het die samelewing verdeel, ook op kerklike gebied. Die gebrek aan kerklike eenheid is 'n verdere uitvloeisel van hierdie verdeeldheid. Hierdie samelewingstendense het weerklank gevind in *Pro Veritate*. Maar *Pro Veritate* was meer as net 'n refleksie op die gebeure van die dag. Dit was die *ekumeniese wekroep* aan die kerke in Suid-Afrika om profeties te reageer op die *valse evangelie* genaamd apartheid, maar ook 'n wekroep om uitdrukking aan die eenheid van die kerk te gee in opposisie teenoor rassisme en ongeregtigheid. Hieronder verskyn slegs 'n kursoriese opsomming van *Pro Veritate* se volumes soos dit in die sestiger en sewentigerjare van die twintigste eeu verskyn het, met verwysing na die ekumeniese fokus van *Pro Veritate*.

‘n Breedvoeriger opsomming van die onderskeie volumes van *Pro Veritate* soos wat dit in die sestiger en sewentigerjare verskyn het verskyn agter in die proefskrif as Bylae E.

3.2.1.2 *Pro Veritate* : Die sestigerjare. 1962 – 1970

In die sestigerjare van die twintigste eeu, is wette soos die Wet op Gemengde Huwelike, die Bevolkingsregistrasiewet en die Wet op Bantoe Onderwys al strenger toegepas en geadministreer in Suid Afrika.

In hierdie tyd het *Pro Veritate* gedien as klankbord en instrument waardeur die gewete van die kerke sensitief gehou is vir die rasse- en kleurvraagstuk in Suid-Afrika. Verskeie sake het onder die loep gekom. Die roeping van die kerk in ’n veelrassige gemeenskap is aangespreek. Die verganklikheid van ’n ideëstelsel (ideologie) soos apartheid en dat mense nie hul hoop daarop moet vestig nie, het aandag geniet. ’n Ander saak wat in *Pro Veritate* prominensie geniet het in die sestigerjare, was die eenheid van die kerk. Die isolering van gelowiges op gemeentelike vlak van die universele kerk, is uitgelig as strydig met die evangelie.

Nog ’n tema wat aangeraak is, was dat die tydsgewrig waarin die kerke hulle bevind het, gevra het vir ’n profetiese roepstem. Die invloed van die ekumene op die lewe van die Christen is ook in *Pro Veritate* beskryf. Daar word gekies vir die ekumeniese visie van die Wêreldraad van Kerke.

Ekumenisme in die kerk, as beweging van die Heilige Gees word beskryf in terme van die beweging van *Faith and Order* en *Life and Work*. Beyers Naudè spreek hom ook ten gunste daarvoor uit vir die daarstelling van 'n Belydende Kerk op voetspore van die Duitse ervaring van die dertigerjare, waar Dietrich Bonhoefer 'n leidende rol gespeel het. Die term “Belydende Kerk,” beteken vir Beyers Naudè nie nuwe kerkformasie nie. Dit beteken eerder dat Christene uit elke denominasie hulle kerke oproep om 'n ondubbelsinnige standpunt en getuienis vanuit die Woord van God te laat hoor oor sake van die dag. Die gebrek aan Bybelse vorming en teologiese begrip onder lidmate word ook betreur in hierdie tydperk. In Volume 5 van *Pro Veritate* is dit duidelik dat Beyers Naudè se ekumeniese roepstem ook in die buiteland weerklank gevind het (*Pro Veritate*, 15. 12. 1966:10-11).

Sterk standpunt word in hierdie tyd ook uitgespreek teen die onskriftuurlike beleid van apartheid en rassevooroordel in die samelewing. Die Afrikaner en sy kerk word ook daarmee gekonfronteer dat hulle verdedigers is van 'n party politiese ideologie. Ook die projekte van die Christelike Instituut soos *Sprocas* (Study project on Christianity in apartheid society) geniet aandag in die blad en gelowiges word opgeroep om die projek te steun. *Sprocas* was 'n projek wat gesamentlik deur die Suid Afrikaanse Raad van kerke en die Christelike Instituut geloods is, met die oog op die transformasie van die Suid Afrikaanse samelewing.

Sprocas wou die riglyne en die grondbeginsels aandui op grond waarvan 'n alternatiewe samelewing in Suid-Afrika gevestig kan word. Hierdie alternatiewe samelewing moes gebou wees op die beginsels van reg en geregtigheid volgens die Skrif. Beyers Naudé waarsku ook in *Pro Veritate* dat die stilswyende stem van die meerderheid anderskleurige landgenote, die Blankes in die land onrustig behoort te stem.

Die temas wat aan die orde was in *Pro Veritate* in die sestigerjare, soos bv. die roeping van die kerk in 'n veelrassige gemeenskap en die invloed van die ekumene op die lewe van die Christen, reflekteer die fokus van die Wêreldraad van kerke vanaf 1948 tot en met die Raad se vergadering te Uppsala in 1968. Die sentrale tema in hierdie tyd, soos reeds aangetoon, was *die herontdekking van die kerk se rol in die wêreld, sowel as die kerk se rol om daar te wees vir die wêreld*. Hierby sluit *Pro Veritate* aan.

Beyers Naudé betreur die gebrek aan Bybelse vorming en teologiese begrip onder lidmate. Hy doen 'n appèl op die lidmate van die Christelike kerke in die land om alle mense as beeldraers van God te behandel en om naasteliefde, medemenslikheid en geregtigheid in alle menslike en maatskaplike verhoudinge te beoefen (*Pro Veritate*, 15.07. 1965:6).

3.2.1.3 *Pro Veritate*: Die sewentigerjare: 1970-1977

Die sewentigerjare van die twintigste eeu sou vir Suid Afrika op alle gebiede, ook op ekumeniese gebied van deurslaggewende belang wees. Dit was die dekade van die Soweto-opstande. Die vroeë sewentigerjare sou ook die opkoms van die Swart Bewussynsbewegings sien, asook die vestiging van die *University Christian Movement*, wat sterk bande met die Christelike Instituut gehad het. In hierdie jare, soos reeds aangetoon, is Swartmense van verblyfreg ontnem, is mense maatskaplik ontwortel en het hulle gely onder verdrukkende maatreëls soos gedwonge verskuiwings.

In hierdie tyd is sleutelleiers van verskeie protesorganisasies, Swart en Wit, soos die *National Union of South African Students* en die *South African Students' Organization*, asook die *Black People's Convention*, verban. Die Christelike Instituut is ook as “geaffekteerde organisasie” verklaar en van buitelandse befondsing ontnem. Al hierdie sake word in die redaksionele kolomme en artikels van *Pro Veritate* weerspieël.

In die sewentigerjare het die Christelike Instituut en *Pro Veritate* se fokus ook begin verskuif. Beyers Naudé het algaande ook die sogenaamde Swart Teologie en die Swart Bewysynsbeweging se idees begin propageer. Veral deur die *Sprocas* studieprojekte is met die Swart bewysynsbewegings in gesprek getree.

Swart Teologie kan gesien word as die teologiese en intellektuele raamwerk waarbinne die sogenaamde tradisioneel Blanke interpretasie van die evangelie deur Swartmense eenkant geplaas word, ten gunste van nuwe interpretasies van Christus en die Bybelse God as Bevryder.

Die redaksionele uitgawe van *Pro Veritate* van Maart 1970 word ingelui met die vraag : “Nou of nooit ?“ Met hierdie oproep word Christene, veral leraars uit die Nederduitse Gereformeerde familie, opgeroep om met woord en daad teen die onreg in Suid Afrika te getuig, sodat verandering sonder geweld kan plaasvind. *Pro Veritate* waag om ‘n profetiese aanspraak te maak deur te voorsien dat die finale strukture vir geslagte wat gaan kom, in die sewentigerjare vasgelê gaan word. Toenemende kritiek word in die vroeë sewentigerjare se uitgawes van *Pro Veritate* teen die apartheidsregering uitgespreek. Die redaksionele kolomme stel dit onomwonde dat die Skrif aan die muur is vir die apartheidsideologie.

Pro Veritate roep Christene en kerke op om nie langer meer hul steun aan die onchristelike sisteem van apartheid te verleen nie. *Pro Veritate* sien die kortsluiting in die kommunikatiewe gebeure in Suid Afrika as ’n dringende krisis wat aangespreek moet word. Die Soweto opstande was inderdaad ’n keerpunt in die geskiedenis van die Suid Afrikaanse samelewing, maar ook van die van die kerke (*Pro Veritate* Junie 1974:2).

Dit was die afloop van langdurige verset en frustrasie met 'n politieke beleid wat ook kerke onderling verdeel het en die profetiese stem van die kerke verdeel het. Ook die gebeure word skerp toegelig in *Pro Veritate*.

In 'n inleidingsartikel van die Junie 1976 uitgawe van *Pro Veritate* onder die opskrif : *Dit is besig om te gebeur*, is verwys na die kolonialisme van die kerk wat besig is om verbreek te word. God is besig om te gebeur! (*Pro Veritate*, 15 Maart 1976). Nie lank hierna nie, op 16 Junie sou die Soweto opstande losbreek. Die krisis waarin Suid Afrika hom op ekumeniese, kerklike, maatskaplike en politieke gebied bevind het in die sewentigerjare gevind neerslag in die *Pro Veritate* van die sewentigerjare. *Pro Veritate* se bydrae in die sewentigerjare was ook om die groot ideologiese verskille tussen die inwoners van Suid-Afrika uit te lig.

Die temas wat in die sewentigerjare van *Pro Veritate* se bestaan aan die orde was, soos die uitwysing van die kerke se rol in apartheid, sowel as die aftakeling daarvan sluit aan by die sentrale tema van die Wêreldraad van Kerke in die tydperk na 1969, naamlik die herontdekking van God se skeppende en verlossende werk in Sy skepping.

Kort voor die sluiting van *Pro Veritate*, in September 1977, word radikale uitsprake gemaak rakende die Suid-Afrikaanse konteks en politieke situasie. Christus word onvoorwaardelik aan die kant van die onderdrukte gestel in hul stryd teen die ketterry van apartheid,

want Sy kruisiging en opstanding het hierdie bevryding gebring. Die ondertone van die “Swart Teologie” weerklink hier (*Pro Veritate* September 1977:10).

Die oggend van 19 Oktober 1977 was die kantore van die Christelike Instituut in rep en roer. Die Minister van Justisie het beveel dat die Christelike Instituut tot verbode organisasie verklaar word en dat al sy bates deur die staat gekonfiskeer word. Dit was ook die einde van *Pro Veritate* as maandblad. Maar die seminale invloed van *Pro Veritate* se boodskap kon nie gestuit word nie. Uiteindelik sou apartheid beide op staatkundige sowel as teologiese oorwegings verwerp word.

3.2.1.4 Beoordeling:

Aktuele vraagstukke in die lig van die Skrif is inderdaad in *Pro Veritate* bespreek en sosiale kommentaar is gelewer, alles met die doel om die knellendste vraagstuk wat kerke in Suid Afrika verdeel het, naamlik die ideologie van apartheid, aan die kaak te stel. Die doel van die blad, naamlik om antwoorde te soek vir die vrae van die tyd, is aangespreek. Dit is inderdaad met groot sukses gedoen en het gemaak dat *Pro Veritate* se boodskap soos suurdeeg in die samelewing ingewerk het.

Pro Veritate was ‘n ekumeniese wekroep aan die kerke in Suid Afrika om nie te berus in die status quo nie, maar altyd weer te vra na wat die Skrif sê oor die Christen se roeping in kerk en samelewing. Aan Christene uit verskeie denominasies is die geleentheid gebied om deur die skepping van gespreksgeleenthede op Christelike vlak, ‘n dieper eenheid van geloofsgemeenskap en gesamentlike getuienis teenoor die ideologie van apartheid te bewerkstellig.

H Serfontein (1985:17) wys daarop dat *Pro Veritate* se artikels op deurlopende basis die valse teologiese argumente van kerke soos die N G Kerk, aan die kaak gestel het, argumente waarmee hulle apartheid wou regverdig. Die invloed van Beyers Naudé in die kritiek op die ideologie van apartheid wat via *Pro Veritate* uitgegaan het, kan ook nie onderskat word nie.

Pro Veritate, onder leiding van Beyers Naudé, het ‘n onskatbare bydrae gelewer tot die wyse van die beoefening van die teologie waarin die politieke en maatskaplike implikasies van die Christelike boodskap, met name vir die realisering van geregtigheid en versoening in rasseverhoudinge duidelik gemaak is. Die kerk in Suid-Afrika is opgeroep tot ‘n getuienis van die erkenning van die beeld van God in elke mense ongeag sy stand of kleur, en tot die beoefening van naasteliefde, medemenslikheid en geregtigheid in alle menslike en maatskaplike verhoudinge.

Rudolph Meyer, 'n voormalige redakteur van *Pro Veritate*, vermeld dat die Christelike Instituut, en *Pro Veritate*, volgens hom die “onoffisiële” Christelike maandblad van die Instituut, georganiseerde empatie was. Dit was meegevoel vir die in politieke en kerklike pyn en nood, asook ondersteuning vir die in eensame verdeeldheid. Dit weerspieël ook die ekumeniese strewe van Beyers Naudé. Rudolph Meyer vermeld die opmerking van 'n man uit Soweto wat oor *Pro Veritate* gesê het : “Elke nag laat in die donker, as almal slaap, steek ek my kersie onder my kombers aan die brand om 'n paar minute van die groot hoop op vryheid te lees. Dan dank ek Christus en slaap ek lekker” (Pieterse, H J C : 28 -34). Dit is die verskil wat *Pro Veritate* gemaak het in die lewe van die gewone mense, wat gely het onder die praktiese toepassing van die ideologie van apartheid.

Pro Veritate het as praktiese inisiatief om georganiseerde empatie en meegevoel vir die politieke sowel as kerklike pyn en nood in apartheid- Suid-Afrika te wek, geslaag in sy doel. Dit het gedien as belangrike kweekplek of voedingsbodem vir die verspreiding van idees, juis in 'n tyd toe daar 'n toenemende verdrukking van idees was. *Pro Veritate* het die kerk in Suid-Afrika, veral die kerk van die Afrikaner, gekonfronteer met die onversoenbaarheid van apartheid met die Christelike evangelie. *Pro Veritate* het 'n belangrike bydrae gelewer om die ideologie van apartheid te ontmasker vir wat dit is, synde teen die wil van God, en strydig met die Groot Gebod, naamlik dat jy die Here met alles moet liefhê en naaste soos self. Die lojaliteit en patriotisme van die Afrikaner het religieuse

afmetings begin aanneem. *Pro Veritate* het die kerk gekonfronteer met die eise van die evangelie en het as spreekbuis gedien vir andere wat die status quo uitgedaag het in die soeke na 'n regverdigde samelewing in Suid-Afrika.

Pro Veritate het in sy bestaan uitgelig dat rassisme, soos ook binne die Suid Afrikaanse rassekonteks weerspieël, neerkom op 'n ekumenies-ekklesiastiese probleem, m.a.w 'n probleem van kerklike eenheid en geloofwaardigheid. Rassisme is 'n bedreiging en belemmering van die getuienis van die evangelie. So het daar midde in die vestiging en institusionalisering van die ideologie van apartheid in Suid Afrika 'n ekumeniese wekroep terug na die evangelieboodskap bly weerklink. Die boodskap van *Pro Veritate* het bygedra tot die "ontsluiting van ons sekularisties-ideologies besete wêreld."

Beyers Naudè het via *Pro Veritate* 'n onskatbare bydrae gelewer tot die wyse van die beoefening van die teologie waarin die politieke en maatskaplike implikasies van die Christelike boodskap, met name vir die realisering van geregtigheid en versoening in rasseverhoudinge, duidelik gemaak is. Beyers Naudè het die kerke opgeroep tot 'n getuienis van die erkenning van die beeld van God in elke mense ongeag sy stand of kleur, en tot die beoefening van naasteliefde, medemenslikheid en geregtigheid in alle menslike en maatskaplike verhoudinge.

3.2.2 Die Christelike Instituut

3.2.2.1 Ontstaan en karakter van die Christelike Instituut

In die redaksionele kolom van *Pro Veritate* van 15 Oktober 1963 is die stigting van die Christelike Instituut van Suid Afrika aangekondig. Deur die redakteur word vermeld dat die Instituut gefundeer is op die Woord van God en die geloof in die drie-enige God. Almal wat hierdie oortuiginge deel word genooi om aan te sluit (Van Rooyen, J H P 1990 : 162).

Die Christelike Instituut wat op 13 Augustus 1963 amptelik gestig is, het op 4 November 1963 'n klein kantoortjie in Dunwell House in Braamfontein geopen. Beyers Naudé is benoem as Direkteur van die Christelike Instituut. Die Christelike Instituut het aanvanklik 'n ledetal van 150 gehad, wat teen die einde van 1964 aangegroei het tot 'n getal van 1000. Die hoofklem in die vroeëre jare was om studie en gebedsgroepe te vestig. Van studiegroepe is vereis om nege maal per jaar te vergader en studiegroepe is voorsien van materiaal rakende die Suid Afrikaanse rasse en kerklike situasie.

Beyers Naudé se aanvanklike doel as direkteur was om inter-rassige kontak tussen Christene te bewerkstellig, die ekumene te promoveer en om Afrikaners te voorsien van 'n alternatiewe stel geloofswaardes. Die Christelike Instituut het ook die steun gehad van verskeie Engelssprekende kerkleiers.

Behalwe die bevordering van dialoog en begrip tussen rasse, het die Christelike Instituut ook sterk klem gelê op die sigbare demonstrasie van eenheid tussen Christene, deur 'n lid van die Rooms Katolieke kerk op sy beheerraad te benoem. Dit was vir Beyers Naudé 'n logiese keuse, want die saak van Christelike eenheid moes vir hom kerklike en leerstellige verskille transendeer (Ryan, C 1990 : 97-98).

Dit was Beyers Naudé se oortuiging dat die Christelike Instituut die ekumeniese bewussyn sowel as die gesag van die Skrif in Suid Afrika moes bevorder. Dit het vir hom ook gegaan om die geloofwaardigheid van die kerk se boodskap en om die welwese van die kerk van die Here (C F B Naudé-Heaney onderhoud 2001).

Die Christelike Instituut was 'n interdenominasionele, inter-rassige groep Christene in Suid Afrika, toegewy aan die geloof dat alle mense, ongeag ras, deel het aan God se totale skepping, en dat geen groep voorkeur bo die ander verdien nie (Brown, R M 1974 : 99).

Die Christelike Instituut is ook as 'n Suid Afrikaanse "krisiskind" getipeer, vanweë die diepe skok van Sharpeville, die teleurstelling oor die kerklike houding na Cottesloe, die verslegtende rasseverhoudinge, en die verskerping van rassewetgewing (Emmen, E 1971:33).

Die Christelike Instituut wou 'n instrument van die kerk wees, wat

die kerk dien, en as deel van die kerk beskou word, en nie afbreuk doen van Christene se lojaliteit aan hulle eie kerke nie. Die rol van die Christelike Instituut kan vergelyk word met 'n inspirerende, profetiese rol. Deur so 'n funksie te vervul, was dit 'n teken aan die kerk in Suid Afrika van dit wat die kerk se rol sou kon wees, naamlik 'n forum waar individuele Christene bymekaar kon kom, en op so 'n wyse kerklike en rasseverskille kon oorbrug, ten einde die praktiese probleme wat die land en die kerke in die gesig gestaar het, te help oorbrug (Collier, M 1968 : 617).

Die N G Kerk (die groot voorstander van apartheid) se amptelike koerant *Die Kerkbode*, se reaksie op die stigting van die Christelike Instituut was oorwegend negatief. Dit is te verstane gesien in die lig daarvan dat die N G Kerk, veral na 1948 meermale by die owerheid aangedring het op die toepassing van die apartheidsbeleid. Talle wette is ook met die kerk se goedkeuring daargestel (Algemene Sinodale kommissie van die NG Kerk 1997. 2.5).

Die N G Kerk gee egter toe dat die program van aksie van die Christelike Instituut direkte gevolge vir volkereverhoudinge in die land sou hê. Die Instituut se veelrassige basis is egter deur *Die Kerkbode* as 'n bedreiging gesien vir die Afrikaanse kerke (Die Kerkbode 18.09.1963 : 380).

In 'n verslag uitgereik in 1965 aan die kerke in Nederland vir 'n ewewigte artikel oor die C I, deur Prof P A Verhoef, dekaan van die

teologiese fakulteit aan die Universiteit van Stellenbosch,

word waardering uitgespreek vir die ywer en entoesiasme van die C I betreffende die ekumene, maar word uit die hoogte na die C I verwys as sou die organisasie soos 'n opdringerige kind wees, wat hom van die kant af wil inmeng in die gesprek tussen twee ouers. Die C I word eintlik van betersweringheid beskuldig as sou hulle voorgee om die enigste kundiges op die gebied van die ekumene te wees. Dit word dan as rede gelys vir die woede in sommige kringe teenoor die C I. Verhoef verwys bv na 'n verslag oor trekarbeid wat deur die Sinode van die Kaapse NG Kerk in 1965 uitgereik is (Verhoef, P A 1965:1-3).

Dit kan nie ontken word dat die kerke in Suid Afrika, met name die NG Kerk hom wel oor sake van die dag soos apartheid uitgespreek het nie, maar die woede van kerke soos die NG Kerk kan eerder gewyt word aan die feit dat die C I op daardie stadium die gewete van die kerke was, en dat hulle gewete hulle aangekla het. Die Algemene Sinode van die NG Kerk het in 1966 onder andere besluit dat die C I 'n buitekerklike organisasie is, in konkurrensie met die kerk, en dat deur saam met die Rooms Katolieke kerk te vergader, die Protestantse belydenis verloën word. Verder ondermyn die C I ook kerklike gesag. Op hierdie beskuldigings het die C I geantwoord dat dit individuele lidmate se reg is om byeen te kom en sake van Gereformeerde belang te bespreek en dat kerklike vergaderinge hulle eie bevoegdheid het. Die C I sien sy roeping daarin om mee te werk aan die bevordering van 'n

ekumeniese gees in die land.

Wat die samewerking met die Rooms Katolieke kerk betref, stel die C I dit dat kerke nie hul belydenisskrifte gelyk moet stel aan die Heilige Skrif nie, of so verabsoluteer dat dit voorwaarde word vir 'n ekumeniese gesprek nie (Emmen, E 1971:44-54).

Die reaksie van die Engelssprekende kerke, wat byna almal lid was van die destydse Christenraad van kerke wat bestaan het uit 27 van die vernaamste kerkgenootskappe in Suid Afrika, was oorwegend positief teenoor die Christelike Instituut. Die Christenraad het sy algehele vertroue in die C I uitgespreek as sou dit 'n ernstige poging wees om Christene uit alle ras en kultuurgroepe byeen te bring en die implikasie van die Christelike geloof vir die samelewing te bestudeer en te bespreek. Lede van hierdie kerke is aangemoedig om aan die Christelike Instituut te behoort (Emmen, E 1971:47-48).

3.2.2.2 Projekte van die Christelike Instituut

3.2.2.2.1 African Independent Churches Association

In 1965 het die Christelike Instituut 'n versoek van 'n veertigtal onafhanklike Afrika-kerke die sg. *African Independent Churches*, ontvang. Die versoek was om hulp met die vestiging van 'n klein Bybelskool. Dit het gelei tot die stigting van *The African Independent Churches Association* (AICA) te Queenstown in Junie 1965.

Beyers Naudé het hierdie versoek gesien as geleentheid om konkrete bewys te lewer van die Christelike Instituut se ekumeniese verantwoordelikheid teenoor alle gelowiges in die land, ook die van wie daar teologies verskil word (Naudé, C F B 1995 : 84).

Die Christelike Instituut en AICA het 'n ambisieuse program van Bybelkorrespondensie-kursusse, en ander opknappingskursusse vir kerkleiers daargestel. Hierdie aksies het egter in 1974 tot 'n einde gekom met die ontbinding van AICA as gevolg van interne probleme. Alhoewel AICA in 1974 ontbind het, het Beyers Naudé en die Christelike Instituut se betrokkenheid daarby bygedra tot die uitbouing van 'n ekumeniese visie in 'n tyd tot Suid Afrika in die wurggreep van die ideologie van apartheid was. AICA het 'n forum vir kerkleiers geskep om mekaar te ontmoet en met mekaar in gesprek te tree. Beyers Naudé self se betrokkenheid by AICA het 'n waardevolle bydrae gelewer tot onderlinge begrip en verhoudinge tussen rassegroepe heen. Veral Beyers Naudé se persoon het daartoe bygedra (Ryan, C 1990 : 104).

3.2.2.2.2. *Message to the people*

Beyers Naudé en die Christelike Instituut se betrokkenheid by AICA het tot waardevolle kontak met die SA Raad van Kerke gelei. Die samewerking met die S A Raad van kerke het gelei tot die besluit om die *Message to the people of South Africa* in 1968 uit te reik. *The Message* was 'n uitdrukking van die besorgdheid by lidkerke van die SARK oor die noodlottige pad waarop die apartheidsbeleid besig was om Suid Afrika te lei (Naudé, C F B 1995 : 86).

Die uitgangspunt van *The Message* het in radikale teenstelling gestaan teenoor die verdelende boodskap van die apartheidsideologie. Die evangelie van Jesus Christus is volgens *The Message* die goeie nuus dat God in Jesus Christus die skeidsmuur van verdeeldheid tussen God en mens kom afbreek het, asook die muur van verdeeldheid tussen mense onderling (Naudé, C F B 1995 : 167 – 168) .

Hoewel Beyers Naudé nie self verantwoordelik was vir die opstel van die dokument nie, het hy 'n leidende rol gespeel in die samestelling daarvan, soos ook uit die inhoud duidelik word. In hooftrekke kom *The Message* se boodskap hierop neer:

- Die evangelie van Jesus Christus is die goeie nuus dat God in Christus die muur van skeiding tussen God en mens, en mens en mens afgebreek het.

- Christus is die waarheid wat mense vrymaak van valse hoop en gevoelens van sekuriteit.
- Die evangelie van Jesus Christus verklaar dat God homself bewys het as die Waarheid wat mense met Homself en mekaar versoen.
- Hindernisse van ras en nasionaliteit het geen legitimiteit in die inklusiewe broederskap van Christus se dissipels nie.
- Die evangelie verklaar dat die koninkryk van God alreeds aanwesig is in Christus, en ons gehoorsaamheid en geloof vra.
- Die evangelie van Jesus Christus bied sekuriteit vir die hele lewe van die mens.
- Die leer van skeiding en verdeeldheid is 'n valse evangelie.
- Die evangelie verklaar dat God liefde is, daarom is skeiding die teenpool van liefde.
- Die evangelie verklaar dat God Here is, en aan Hom alleen is gehoorsaamheid verskuldig (De Gruchy, J W & de Villiers W B 1968 : 12-14).

Dit is nie die doel van hierdie studie om 'n teologiese evaluering van *The Message* te gee nie. Wat wel opval, is dat *The Message* se impak bedoel was om op 'n radikale wyse die kerk in Suid Afrika bewus te maak van hoe diepsnydend die aanhang van 'n valse ideologie se uitwerking op die denke en dade van mense en veral dan die kerk van Jesus Christus kan wees.

The Message het nie net apartheid as onchristelik verwerp nie, maar gewaarsku dat die sisteem van rasse-geskeidenheid die kerk in haar diepste wese bedreig. Christene kan nie maar net ignoreer wat in die breëre gemeenskap gebeur nie, maar is onder 'n verpligting om te leef volgens die Bybelse verstaan van die mens en die gemeenskap (Ryan, C 1990 : 122).

Reaksie op *The Message* was uiteenlopend. Volgens P Randall (1982 : 57-58) het sommige die projek gesien as 'n mislukking, maar dit is insiggewend dat 600 kerklike leiers *The Message* formeel onderskryf het. Randall stel dit ook dat *The Message* die behoefte aan 'n analise van strukturele ongeregtigheid uitgewys het, maar ook die weg help berei het vir Swart bewussyn en Swart Teologie.

Roelof Naudé is korrek in sy waarneming as hy opmerk dat *The Message* nie maar net gegaan het oor 'n oproep tot naasteliefde binne die strukture van apartheid nie, maar dat die doel was om die Blanke se oë te open vir 'n struktuurverandering in Suid-Afrika (Naudé, R M 1988 : 71).

Op sekere punte het *The Message* verder gegaan as Cottesloe. Dit het duidelik die aanvaarding van Christus verbind met ons eenheid met medegelowiges, 'n insig wat volgens Saayman rewolusionêr was in 'n gemeenskap waar kerke volgens rassegrondslag verdeeld was, en waar rassediskriminasie teologies regverdig is (Saayman, W 1991: 82).

Geregverdigde kritiek teen *The Message* is daar welliswaar ook. Dit het dialoog tussen die Engelssprekende kerke en die N G kerk bemoeilik, want in wese het van die verklarings daarin diegene veroordeel wat afsonderlike ontwikkeling op Bybelse gronde wou regverdig (De Gruchy, J W 1979:122).

3.2.2.2.3 *Study project on Christianity in Apartheid Society (Sprocas)*

Sprocas (*Study Project on Christianity in Apartheid Society*) was ‘n navorsingsonderneming wat in 1969 deur die Suid-Afrikaanse Raad van kerke en die Christelike Instituut gestig is. Die doel van die navorsing was om die Suid-Afrikaanse samelewing te beskrywe soos dit is en om dan voorstelle vir ‘n ander samelewing, ‘n “nuwe Suid Afrika“ te maak, en ook weë aan die hand te doen waarlangs so ‘n nuwe samelewing verwesenlik kon word (SABRA, 1986 : 8).

Die samewerking tussen die Christelike Instituut en die Suid Afrikaanse Raad van Kerke wat in 1968 met *The Message* begin het, het in 1969 verdere momentum gekry. Potgieter meld dat Beyers Naudè in fokus op die samelewing in Suid Afrika nie meer die kerk van Christus wou dien nie, deur sy fokus op die samelewingsproblematiek. Hy fouteer egter deur te konstateer dat Beyers Naudè en die Christelike Instituut nie meer die kerk van Jesus Christus per sè wou dien nie. Dit was juis die bedoeling van *The Message*, en die Christelike Instituut (Potgieter, J 1994 : 225).

Beyers Naudé se fokus het al hoe meer begin val daarop om *praktiese* inisiatiewe in die verdeelde apartheids-samelewing te loods wat as 'n alternatief vir apartheid sou kon dien. *The Study Project on Christianity in Apartheid Society* (Sprocas) se doel was om 'n alternatief vir apartheid te bestudeer ten einde 'n meer aanvaarbare Christelike en morele beleid daar te stel vir die samelewing. Die boodskap van die evangelie moet immers soos suurdeeg in die samelewing inwerk.

In 'n persoonlike onderhoud met D J O'Reilly in 1981 het Beyers Naudé dit gestel dat dit in Sprocas nie soseer gegaan het om die impak wat die bevindinge op wetenskaplike denke sou hê nie. Dit was deel van 'n groter projek om verandering teweeg te bring. Beyers Naudé sê hieroor :

... as Christene hulle wil uitspreek oor enige vorm van onreg dan is deel van hulle plig en Christelike getuienis om ten minste die riglyne aan te dui en die grondbeginsels op grond waarvan 'n alternatiewe oplossing gesoek moet word. En dit het die Instituut gedoen. Die beslag vir hierdie poging om 'n alternatiewe rigting aan te dui is gelê in Sprocas (O' Reilly, D J 1981: 51).

Gedurende die eerste fase van werksaamhede, is kommissies tot stand gebring om die onderwys, ekonomiese, maatskaplike, politieke, regs en kerklike implikasies van "die Boodskap" tot op grondvlak uit te werk. *The Message* het vyf basiese Bybelse beginsels uitgespel, naamlik, geloof in die waardigheid van die mens, erkenning van individuele verantwoordelikheid en verbintenis om die onderdrukte op te hef,

om te werk vir konstruktiewe sosiale verandering, en om 'n oop en gedeelde samelewing daar te vestig. Hierdie beginsels is verder in *Sprocas* uitgebou. Die leidende gedagte agter *Sprocas* soos reeds vermeld, was om die Bybelse mandaat tot sosiale vernuwing te benut ten einde alternatiewe vir apartheid op kritieke areas in die Suid Afrikaanse samelewing daar te stel. Peter Randall sou die direkteur van *Sprocas* wees. 'n Tweede fase aan die *Sprocas* projek is genoem *Sprocas II*. *Sprocas II* is geborg deur die Christelike Instituut en die Suid Afrikaanse Raad van Kerke.

Daar is besluit dat *Sprocas II* 'n aksieprogram moes loods om die aanbevelings van *Sprocas I* prakties te laat grondvat. Beyers Naudé was die hoof fondsinsamelaar van die projek. Peter Randall was die direkteur van *Sprocas II* en die hoof fokus van *Sprocas II* was om as katalisator van verandering in die veld van opvoeding, arbeid, kerklike en sosiale sake op te tree. Die program is in twee afdelings geloods, die een meer gerig op die Blanke gemeenskap en die ander op die Swart gemeenskap.

Die motivering vir 'n meerdoelige benadering gerig op die Swart gemeenskap aan die een kant en die Blanke gemeenskap aan die anderkant was juis die besef dat Suid Afrika nog verdeeld was en dat dit nie moontlike sou wees om identiese programme vir al die gemeenskappe te ontwikkel nie. *Sprocas II* het 'n paradigmaskuif in ontwikkeling voorgestel : Van welsyn na ontwikkeling; van die aanspreek van simptome na die oorsake van die probleme in die land;

van eenrigting hulp tot samewerking; van “verantwoordelike” tot “verantwoordbare” en responsiewe mense; van “doen aan-“ tot “samewerking met” (*Pro Veritate*, 15.12.1971 : 21-22).

Die Christelike Instituut het ook hande gevat met die *Black People's Convention* (voortaan BPC). Die BPC het meer as sewentig swart beheerde organisasies geïdentifiseer vir ondersteuning soos onder andere SASO en die *Black People's Convention*. *Sprocas II* wou dien as katalisator vir die Swart bewussynsbewegings. Bekende name wat deelgeneem het aan die inisiatiewe van *Sprocas II* is die van Barney Pityana en Steve Biko (wat later in aanhouding dood is). Biko was volgens P Meiring (1999 : 217-219) die simbool van al die onreg en lyding van die verlede wat die hele land getref het.

Dit is opvallend dat waar die Swart bewussynsbeweging sy hoogbloei beleef het, leiers van hierdie kaliber betrokke wou wees van *Sprocas II*. C. Ryan skryf dit veral aan die werkswyse van Beyers Naudé toe wat die B P C van bronne voorsien het en hulle dan toegelaat het om die proses sonder inmenging te bestuur (Ryan, C 1990 : 148-149).

Volgens J Potgieter (1994: 228) het Beyers Naudé daarop gewys dat politieke verandering van kardinale belang in Suid Afrika is. Suid Afrika word al hoe meer van die wêreld geïsoleer. Die rede vir hierdie isolasie was volgens Beyers Naudé,

die volgehoue apartheidsideologie wat deur die Blanke kerke en Suid-Afrikaanse regering verkondig word. Voorts sou daar toenemende druk teen die Republiek kom. Die rede vir toenemende terroriste- en militêre aksies teen Suid-Afrika is die gevolg van die land se apartheidsbeleid. Beyers Naudé vermeld verder dat die Swart gemeenskap vinnig besig is om bewus te word van hulle identiteit en dat bitterheid teenoor die Blankes onder hierdie gemeenskap toeneem. Suid-Afrika het 'n kritiese behoefte aan konsensus tussen Swart en Blanke leiers in die land gehad.

Die gevolgtrekking waartoe die *Sprocas* II gekom het, was dat daar in Suid-Afrika 'n nuwe verantwoordelike gemeenskap tot stand gebring moet word. Die Christelike teologie vereis dat uitbuiting uitgeskakel moet word en dat die armes onmiddellik gehelp moet word. Wat onderwys en opleiding betref, kritiseer dit die bestaande onderwysstelsel wat apartheid bevorder en leerlinge indoktrineer .

Zuid Afrika (Tydskrif van die Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Vereniging) berig positief oor die Sprocas program. Volgens die berig reflekteer dit 'n belangrike gedagterigting in Suid-Afrika. *Sprocas* stel dit dat sosiale gelykheid benodig word, terwyl diskriminerende wette verwyder moet word. Die projek verdien volgens die vereniging die steun van almal wat dit nodig ag dat daar verandering in Suid Afrika na vore sal tree (Potgieter, Jordaan 1994 : 228 – 230).

SABRA, (Suid Afrikaanse Buro vir Rasse Aangeleenthede), verwys na die wetslae van Spro-cas se navorsing, deur te meld van die wêreldwye samesnoering van weerstand teen die Afrikaner se volkebeleid, en die aanvaarding van die uitgangspunte waarop dit gegrond is. Talle verenigings en belangegroep, in Suid Afrika en die buiteland is ingelig, en daar is asof uit een mond op 'n samelewing aangedring wat met Sprocas se ontwerp ooreenkom. Sabra kom tot die gevolgtrekking dat die samesnoering van denke wat bereik is en die enersheid en eenheid van die aanslag, as wins vir die navorsing aangeteken kan word (SABRA, 1986: 52). Voorwaar 'n pluimpie vir Beyers Naudè en die Christelike Instituut, weliswaar uit 'n verrassende hoek !

3.2.2.2.4 Beoordeling :

Die Christelike Instituut het gefunksioneer as 'n belangrike *matriks* of “ kweekplek” vir die verspreiding van idees, juis in 'n tyd van toenemende verdrukking van idees. Die woord *matriks* beteken voedingsbodem of plek waarin iets gevorm word of ontwikkel.

Die Christelike Instituut kan volgens P Walsche (1977 : 477–478) gesien word as 'n voorbeeld van kontemporêre vernuwing ; d.i. van Christene wat die Bybelse uitdaging aanvaar om aan die kant van die armes en verdruktes te gaan staan,

en om druk toe te pas op die aftakeling van onderdrukkende strukture en so 'n seminale invloed op die Suid Afrikaanse samelewing uit te oefen.

Die programme van die C I, soos hierbo bespreek word hier gelys nl:

- *THE MESSAGE TO THE PEOPLE OF SOUTH AFRICA.*
- *SPROCAS I en SPROCAS II*
- *AICA*

Hierdie programme, in samespel met die amptelike spreekbuis van die C I, *Pro Veritate*, het inderdaad as 'n *matriks* vir die verspreiding vir idees gedien, maar was ook gemik op die transformasie van die apartheids-samelewing. Veral in 'n tyd waarin die ideologie van apartheid sy wurggreep op die denke en lewens van die inwoners van Suider Afrika uitgeoefen het, was dit van belang dat die projekte van die Christelike Instituut hoop gebied het aan elkeen wat gelei het onder die gevolge van die apartheids - verdeelde Suid Afrikaanse samelewing.

P Meiring (*Instituut vir Reformatoriese studies*, 1984: 129–135) stel dit duidelik dat daar hoop is op die ashoop van die lewe, in 'n wêreld aan flarde geskeur deur botsende ideologieë. Daardie woord van hoop moet volgens Meiring op persoonlike vlak gebring word.

Vir mense wat vasgevang sit in die ellendes van die alledaagse bestaan, sal die woord van hoop gehoor moet word. In die ekonomie, politiek, gesinslewe, oral, sal die woord profeties gebring moet word.

Dit was ook die funksie van die Christelike Instituut, om hoop te bring aan die inwoners van Suid Afrika, op alle vlakke van die lewe, hoop vir mense wat gely het onder die apartheidsbedeling, hoop in die ekonomie, politiek, gesinslewe, kerklike lewe. Ook hoop vir hulle wat deur die mag van die ideologie verblind is, omdat hulle oordeelsvermoëns om die volle implikasies van die evangelie te verstaan vir die samelewing aangetas is.

P Randall (1982: 46 – 47) stel dit dat die Christelike Instituut deur sy bestaan ‘n duidelike boodskap laat hoor het rakende sosiale en politieke sake van die dag deur te wys op die implementering van die evangelieboodskap vir elke sfeer van die lewe, in teenstelling met die valse evangelie (d.i. apartheid). Ter illustrasie hiervan is die Christelike Instituut se betrokkenheid by die Spro-cas program wat Suid Afrika wou begelei tot ‘n nuwe verantwoordelike gemeenskap, beskryf.

Die Christelike Instituut het ook vir Swart Afrika groot betekenis gehad. Eerwaarde dr Manas Buthelezi (die Natalse direkteur van die Christelike Instituut) het tydens ‘n byeenkoms van die Instituut op 26 Oktober 1974, hom oor die betekenis van die Instituut vir Swart Suid Afrika uitgelaat.

Volgens Buthelezi was die betekenis van die Christelike Instituut vir Swart Afrika dat dit die krag van die teologie van die kruis is, wat die Christelike Instituut voor staan en uitleef. Die impak van die Christelike Instituut vergelyk hy met die boodskap van die kruis, die teologie van krag wat ver bo woorde strek (*Christelike Instituut byeenkoms*. 26 Oktober 1974. Kaapstad : C I Publikasie).

Wayne H. Cowan(1985:39) stel dit dat Beyers Naudé, meer as enigiemand anders aan die Christelike Instituut 'n profetiese visie verleen het en dit help omskep het in die voorpos organisasie van Christelike verset teen die verdrukkende beleid van die apartheidsregering. Hierdie standpunt kan in die lig van die inligting in hierdie verhandeling en die getuienis van die geskiedenis, van harte onderskryf word.

Projekte van die Christelike Instituut, soos die *Sprocas* bevindinge het gedien as 'n Christelike alternatief vir apartheid in die sfeer van die ekonomie, opvoeding, sosiale lewe en die politiek. *Sprocas* het 'n impak gehad op talle Swart organisasies, soos die *University Christian Movement* en Swart gemeenskapsprogramme. *Sprocas* het ook as katalisator gedien vir debatte binne die veelrassige kerkerakende politieke en sosiale aangeleenthede. *Pro Veritate* het as spreekbuis gedien om die valse teologiese basis van apartheid aan die kaak te stel (Serfontein, J H P 1985: 8).

3.2.3 *The Christian Fellowship Trust*

Een van die ekumeniese projekte waarvan Beyers Naudé een van die stigterslede en trustees was, is *The Christian Fellowship Trust*. Beyers Naudé se betrokkenheid by die Trust dien daartoe om sy praktiese ekumeniese strewes toe te lig. Ander stigterslede was Prof AS Geysers en mnr Fred van Wyk. Beyers Naudé het tot en met 1968 gedien as sekretaris en was trustee van die trust tot en met 1977, toe hy ingeperk is. Aangesien daar t s v soveel wat reeds oor Beyers Naudé en sy werk gepubliseer is, nog min navorsing oor *The Christian Fellowship Trust* gedoen is, word in die volgende bladsye uitvoerig aandag gegee aan die werksaamhede van die Trust.

The Christian Fellowship Trust is in Johannesburg op Augustus 1964 gestig. Die rede vir die stigting was die besorgdheid van die groter wordende isolasie van Suid-Afrika van Europa, veral die vervreemding in kerk, akademiese en sleutel professionele sirkels. Geleenthede is vir getroude pare en individue uit Suid-Afrika geskep veral gemeenskapsleiers en potensiële leiers, om oorsese reise te onderneem, om sodoende hul lewens uitkyk te verbreed, en om nouer kontak tussen kerke en gemeenskappe te vestig. Die doelwitte van *The Christian Fellowship Trust* verskaf waardevolle insae in die ekumeniese denke wat by Beyers Naudé aanwesig was.

Van die doelwitte word hieronder gelys:

- om leiers en potensiële leiers se potensiaal te ontwikkel, sodat hulle hul gemeenskap kan dien;
- om 'n visie te hê vir, en aksiestappe te neem vir 'n vreedsame, regverdigte en demokratiese gemeenskap ;
- om gemeenskap te skep wat strek oor kulturele, gemeentelike en rassegrense;
- om kerklike, opvoedkundige, ekonomiese en kulturele instellings uit te bou, sodat dit op grondvlak die man op straat kan dien;
- om wêreldwye kontak en gemeenskap te vestig, veral met Europa en Afrika, om sodoende wedersydse groei en diens te bevorder;
- om saam met gemeenskappe en kerke hande te vat om gesamentlike doelwitte na te streef, wat heelwording in 'n gebroke en ekologiese besoedelde wêreld kan bevorder.

Daar is sekere vereistes vir terugvoer aan suksesvolle kandidate gestel:

- Suksesvolle kandidate moes hulle steun verleen aan aksies vir 'n vreedsame, regverdigte en demokratiese gemeenskap ;
- die kandidate moes 'n spesifieke uitkoms hê wat hulle wou bereik met hulle oorsese kontak;

- die kandidate moes bereid wees om hulle ondervinding terug te ploeg in die projekte, gemeenskappe en kerke wat hulle sou gaan dien;
- die kandidate moes gewillig wees om met groepe oorsee wat vrae het oor die Suid-Afrikaanse situasie, in gesprek te tree.
(*Memorandum on the Christian Fellowship Trust*, 1979 Nasionale Argief Pretoria).

Suid Afrika tydens die apartheidsjare was 'n tyd van ekumeniese isolasie vir die kerke. Die invloed van Beyers Naudé in die C F T was groot. Die *Christian Fellowship Trust* het sy ekumeniese denke beliggaam. Dit het geleentheid gebied aan leiers en potensiële leiers van gemeenskappe, om 'n breër ekumeniese en internasionale visie te ontwikkel, ten einde soos suurdeeg in die Suid-Afrikaanse samelewing in te werk, met die oogmerk om 'n vreedsame, demokratiese en regverdigte gemeenskap te help vestig.

Ten einde insae te verskaf rakende die invloed wat *The Christian Fellowship Trust* gehad op leidende Suid-Afrikaanse leiers, word 'n kort samevatting van enkele leiers of voornemende leiers se verslae aangaande hul ervarings oorsee (met datums van besoeke aan die buiteland) verskaf. Die tydperk 1965-1977 word gedek. In 1977 is Beyers Naudé ingeperk.

- Ds EM Thema - 1965 : Leraar van die NGKA Diepkloof. Besoek aan Brittanje.

Indrukke : “God, en nie ons nie, het gemaak dat daar oor die hele Nederland en Groot Brittanje gebede tot die troon van God opstyg wat gegaan het oor die feit dat die wêreld ‘n beter begrip van Suid-Afrika se lewe en probleme, kerklik, staatkundig en andersins sal kry.”

- Ds AC Barnard-1967 : Leraar van die Ned Geref Kerk en later professor by die Teologiese fakulteit Universiteit Pretoria . Besoek aan Europa.

Indrukke : “What I found important was the opportunity for mutual exchange of ideas and viewpoints. I could summarize the findings of my fruitful tour in one sentence : we need the whole Christ through the whole church for the whole man and for the whole world.”

- Rev and Mrs Dale White - 1968 : Metodiste predikant en stigter en bestuurder van die Wilgespruit Ecumenical Centre. Besoek aan Engeland.

Indrukke : “The world has become tired of South Africa and it’s endless unjust existence and makes the mistake of regarding all that is White and all that are White South African as suspect and refusing to support even verbally anyone living within the system. One of the most touching experiences in England was to visit a multi-racial school and see black, white, brown faces all together, playing happily without any thought of the difference in the colour of their skins. It made us sad to reflect on the South Africa that might have been.”

- Mev Martzi Pepler - 1969: onderwyseres. Besoeke aan Engeland, Duitsland en Italië.:

Indrukke : “In South Africa with its diverse population, women from alle ethnic groups are being exposed to the winds of scientific and technological change. How the Church assists them to find their authentic selves with so many women’s liberation movements being launched, poses an exiting challenge.”

- Dr B Engelbrecht - 1969 : NG Kerk predikant. Besoek aan Holland.

Indrukke : “Apart from my programme, my wife and I paid various visits to non-white students from South-Africa, some of whom will not be able to return, either because they have married white women , or because they had to leave the country with exit permits. These students seemed to grasp the opportunity of giving vent to their feelings of hurt and frustration to someone from the home country whom they felt could sympathize with their grievances. I also see my visit as important to the cause of retaining and improving relationships between the Reformed churches in Holland and those in South Africa. ”

- Mnr CE Turner -1969 : Jeugwerker Metodiste kerk. Besoek aan Europa.

Indrukke : “Something we as Christians need to think about in terms of our responsibility not only across the colour barrier, but also the money barrier, is the problem of racial discrimination.”

- Rev J Brown - 1970 : Metodiste predikant. Besoek aan Europa.

Indrukke : "The visit was an opportunity to strengthen our resolve to minister in a less compromised manner, because South Africa is increasingly insulated from international thought. It is beneficial to share abroad and probably discover that one's understanding of what constitutes the gospel is not as heretical as one might have come to believe within the situation. In a shrinking world with nations increasingly interdependent, it is inevitable that the true catholicism or universality of the church should be stressed with all the consequences of corporate responsibility and guilt."

- Dr HW de Jager - 1971. Ned Geref Kerk predikant. Besoek aan London.

Indrukke : "On my return, I was often asked the question, concerning the true state of affairs abroad. I could truthfully answer that I met none who were our enemies. After all, those who oppose apartheid are not necessarily enemies. I was confronted with genuine interest and even a spirit of brotherly concern. To attempt to defend apartheid on Scriptural grounds is an impossible task. The sooner some of the churches in South Africa cease doing this, the better."

- Ds en Mev JW de Gruchy - 1971. United Congregational Church and theological professor at the University of Cape Town. Besoeke aan België en Duitsland.

Indrukke : “As the title and report indicates we were largely interested in discussing developments and possibilities with regard to theology and communication. We see more clearly now, the need to participate more fully in enabling the growth of a community of persons in our country who are seriously reflecting theologically on the various dimensions of the mission of the Church in our situation. We are in a situation which offers that kind of challenge which both requires and produces creative theological response.” De Gruchy het een van die belangrike eksponente van kontekstuele teologie in Suid-Afrika geword en ‘n teenstander van die apartheidsbeleid.

* Drs Greg en Mary Wells- 1973: Mediese dokters. Besoeke aan die Verenigde Koninkryk.

Indrukke : “We went overseas with the idea that we were fairly well informed; after all, we read widely, mixed with people of enlightened views, tried to be objective and were interested in the world around us. In a matter of days we realized that we were ten years behind everyone else's thinking; the people we met spoke of ideas and events of which we knew nothing. We were appalled at our own lack of information; and unfamiliarity with current ideas and writings on a vast spectrum of subjects ; we were also unused to free discussion and argument. We were forced to realise how ignorant we were and how much our thinking have been restricted by this and by a self censorship of ideas which had been quite unconscious. We were as much the victims of blinkered thinking as any of our more obviously brainwashed countrymen. This was a sobering experience. “

- Me Pamela Parenzee - 1977. Jeugwerker. Besoek aan London.

Indrukke: In haar verslag na 'n besoek aan London, verwys sy daarna dat inperkingsbevele gedien is op agtien organisasies in Suid-Afrika tydens haar besoek aan die buiteland : “ I became aware of the fact that in South Africa we are not even beginning to touch on normal youth problems, because everything is overshadowed by the political situation. For the first time I had insight in the black person's struggle in a world where the white man is in the majority. This I found extremely helpful with regard to our continual struggle in South Africa in keeping the bridges between White and Black standing in a world becoming more and more polarized.” (Reports: Christian Fellowship Trust . 1960-1970).

Uit hierdie enkele uittreksels uit die verslae van “*The Christian Fellowship Trust*,” kan ons aflei watter denkverskuiwing die besoeke aan die buiteland by hierdie leidende Suid-Afrikaners teweeg gebring het. In 'n tyd van internasionale isolasie en uitbouing van die ideologie van apartheid, het hierdie pogings van Beyers Naudé om die ekumeniese isolasie van Christen leiers in Suid Afrika se ekumeniese visie te verbreed, deur studiereise oorsee, bygedra tot sy statuut as ekumeniese figuur. Dit onderstreep ook die kritiese rol wat hy gespeel het ten opsigte van die ekumene in Suid Afrika in 'n tyd van ekumeniese isolasie. Hy het volhardend pogings bly aanwend om die gees van ekumenisme wat ook by Cottesloe geheers het, te versterk.

Deur *The Christian Fellowship Trust* is individuele leiers geteiken wie se ekumeniese visie sodoende verbreed is, ten einde die Suid Afrikaanse gemeenskap te dien wat toenemend ekumenies geïsoleer geraak het. Hierdie leiers sou 'n leidende rol speel in die Suid Afrikaanse samelewing, en deur hul ekumeniese blootstelling (teologies en andersins) sou hulle 'n seminale, ekumeniese invloed op die apartheids-samelewing uitoefen.

Beyers Naudé het nie maar net oor die ekumene gefilosofeer nie. Hy het daad by die woord gestig en het mense by mekaar uitgebring, deur hulle verstaanshorisonne van mekaar se leef en belewenswêreld te verbreed, deur 'n seminale invloed uit te oefen op 'n rasverdeelde samelewing, 'n samelewing wat nog verder verdeel is deur die skeidende invloed van die apartheidsideologie. Na die afloop van die Cottesloe beraad en die weiering van sy eie kerk om die aanbevelings van Cottesloe te aanvaar, was Beyers Naudé meer as ooit oortuig van die waarheid van God se Woord betreffende die ekumene.

3.3 Gesprek met die wyer wêreld.

Na afloop van die Cottesloe beraad, en die hewige reaksie teen die besluite van die byeenkoms deur die NG Kerk, die Broederbond en die regering, wat die besluite van Cottesloe verwerp het, het Bob Bilheimer na Suid Afrika teruggekeer vir 'n besoek van drie weke aan Suid Afrika. Bilheimer het onder andere ook kontak bewerkstellig met Beyers Naudé. Naudé het gereël dat hy die *Rand Ecumenical Study Circle* in Johannesburg toespreek. Bilheimer het in 'n private gesprek met 'n aantal predikante, Naudé ingesluit, die mening uitgespreek dat dit nodig was vir die kerke om kontak met mekaar te maak, anders sou hulle in isolasie verkeer. Dit sou ook nodig wees dat hulle oor kleurgrense met mekaar kontak maak, soos by Cottesloe, want daardeur word vertrouwe gebou onderling en hoop gewek. Bilheimer se idees was in ooreenstemming met die ekumeniese denke van Naudé by wie daar reeds die idee was van 'n ekumeniese joernaal, om teologiese debat oor rasse en polemiese sake te debatteer, asook aktuele sake van ras en politieke belang in Suid Afrika (Ryan, C 1990:67-68). Hierop word later meer volledig ingegaan.

Ten einde 'n duidelike beeld te kry van die bydrae wat Naudé gelewer het t.o.v die verstaan van die ekumeniese taak van die kerk, asook van die rol wat die kerk t.o.v versoening kan speel moet eers kortliks op die hedendaagse diskussie rondom die twee begrippe ingegaan word.

Die begrippe versoening, samewerking en eenheid is sleutelbegrippe in die verstaan van *ekumene* by Beyers Naudé. Beyers Naudé se ekumeniese kritiek speel af teen die agtergrond van ‘n land sowel as kerkgemeenskappe wat op alle terreine verdeel was deur die toepassing van die ideologie van apartheid. Die konteks sou beslis ‘n invloed hê op sy ekumeniese strewes.

3.3.1 Die begrip ekumene

Daar heers ‘n verskeidenheid van standpunte rakende die omskrywing van ekumene. Die begrip “ekumenies” beteken volgens J A Heyns (1964: 176) letterlik die bewoonde (en daarby word gedink die wêreld) in teenstelling met die onbewoonde. Nêrens word volgens Heyns in die Nuwe Testament van ekumenisiteit gepraat m.b.t. die geïnstitueerde kerk nie.

Die Rooms Katolieke en die Ortodokse kerke beskou merendeels die sigbare struktuur van die kerk van Christus as essensieel vir die uitdrukking van die eenheid van die kerk. Ortodokse kerke verskil van die Rooms Katolieke kerk rakende die gesag van die Pous. Aan die ander kant van die spektrum is daar kerke uit die Protestantse tradisie wat die sigbare struktuur van die kerk as insidenteel sien, en wat meer geneig is om van die onsigbare geestelike eenheid te praat (Hurley, D The challenge of ecumenism : 185).

Die woord *oikoumenè* is afgelei van die werkwoord *oikeo* wat beteken om te bewoon en is ook gebruik om die bewoonde wêreld aan te dui. In die Nuwe Testament kom die woord voor in die betekenis van die hele wêreld, asook die hele bewoonde wêreld. In Matteus 24:14 dui ekumene op die ruimte van die ganse volkerewêreld waarin die evangelie verkondig moet word en waar Christus erken moet word as Koning. In die moderne ekumeniese beweging het die woord ekumene 'n aanduiding geword van die soeke na eenheid tussen kerke oor die hele wêreld wat geskei is van mekaar vanweë leerstellige, geografiese en sosiaal kulturele faktore. In die moderne betekenis word die woord ook algemeen gebruik in die sin van die verhouding tussen kerke. Bilaterale en multilaterale kerklike betrekkinge mag egter nie losgemaak word van diè ekumene wat uitdrukking is van die gegewe eenheid van die hele liggaam van Christus op aarde nie (Crafford, D & Gous G 1993 : 5-6).

As byvoeglike naamwoord word die begrip ekumene langamerhand in verband gebring met alles wat betrekking het op die kerk as geheel. "Ekumenies" kry veral teen die middel van die negentiende eeu ook die betekenis van die geestelike houding wat die bewustheid van en innige verlanse na die eenheid van Christus se kerk weerspieël. Teen die tyd van die sesde dekad van die twintigste eeu sien die woord "ekumenies" op alle pogings wat aangewend is tot bevordering, versterking en konsolidering van die godsdienstige, kerklike en maatskaplike eenheid van alle Christene oor die hele wêreld heen.

Ekumene is volgens Heyns 'n ruimtebegrip : wêreldwyd word alle gelowiges uit alle nasies ingesluit ; dit is ook 'n tydsbegrip : deur die eeue heen word alle geslagte van gelowiges omvat (Die Kerkbode, 05 Augustus 1964: 176).

Vir die doeleindes van hierdie verhandeling is die keuse gemaak vir die definisie van C S Kotze. Ter wille van die bespreking van ekumene wat hier volg, word die definisie weer herhaal : nl.

Ekumene is daardie beweging waarin elke gelowige en elke kerk as deel van die liggaam van Christus op aarde, die ander, as sy broeder in Christus soek, omdat hy sy eie kerk-wees en lid-wees van die gemeenskap van heiliges ook in die ander as kerk herken (Kotzè, C S 1970: 1).

Crafford het hierdie definisie breedvoeriger uitgelê en die volgende definisie daar gestel :

Onder ekumene moet verstaan word daardie beweging waarin elke gelowige en elke kerk as deel van die liggaam van Christus op aarde, die ander, aan die anderkant van die taalgrens, kulturele grens, landgrens, konfessionele grens, kleurgrens en ideologiese grens soek, omdat hy met hulle in gesprek wil tree, met hulle versoen wil wees; met hulle wil saamwerk, met hulle saam die waarheid van die Skrif wil verstaan en per slot van sake met hulle een wil wees, omdat hy of sy, sy of haar eie kerk-wees en lid wees van die liggaam van Christus ook in die ander kerk erken en deur die ekumene 'n getuienis wil lewer aan die wêreld (Crafford , D & Gous G 1993: 9).

Die kerk staan volgens Heyns (Heyns, J A 1964: 178) in 'n besondere verhouding tot die wêreld. Kerk is nie diens aan die wêreld nie. Maar ekumenisiteit kan ook nie net 'n mities-asketiese dimensie hê in die sin dat die kerk alleen in haar verhouding tot God en die binne-kerklike lewe gesien word nie.

Ekumenisiteit is nie net 'n kwessie van kontak tussen kerke *oor* die hele bewoonde wêreld nie, maar ook 'n kwessie van kontak van die kerke *met* die bewoonde wêreld. Enige ekumeniese strewes wat aan hierdie aspek sou verbygaan en hom blind sou staar op die eenheid van die kerke en die gelowiges as 'n interne saak, is wesenlik nie ekumenies nie (*Die Kerkbode*, 5 Augustus 1964 : 178).

Lombaard maak die stelling dat ekumenisme kontekstueel moet wees. Hiermee bedoel hy dat ekumeniese teoloë aan gelowiges behoort mee te deel wat die ekumeniese beweging se strewes inhou vir hul daaglikse lewens. Dit was waar van Beyers Naudè se ekumeniese strewes. Dat die ekumene kontekstueel moet wees impliseer dus nie maar net 'n dogmatiese verstaan van ekumene nie, maar behoort 'n besinning te wees, wat begrond is in die versoeningsdood van Christus en *neerslag* vind binne 'n bepaalde konteks. Ekumenisme behoort aandag te gee aan aangeleenthede wat saak maak in Christene se lewens. Ekumenisme is kontekstueel eerder as histories, en dit alles behoort ingesluit te wees in die soeke na Christelike eenheid-wat ons in 'n hegte verhouding met God bring (Lombaard, C 1999 : 13).

Daar is ruimte vir teoretiese ekumene ten einde konsensus te bereik oor die verstaan van leerstellige kwessies. Akademiese formulerings en besinning oor die ekumene het ook ruimte. Die vraag kan gevra word waarom ekumeniese arbeid wat neerslag vind in die praktyk, belangrik is.

P G J Meiring noem drie redes waarom ekumeniese arbeid een van die hoë prioriteite van die kerk moet wees en pas dit veral toe op die Ned Geref Kerk :

- Kerkeenheid, ekumene, is van uiterste belang, omdat die Skrif en die belydenisskrifte van ons vra dat alles in werking gestel moet word om die onaantasbare eenheid in Christus in hierdie verskeurde wêreld te bely, te beleef en sigbaar te maak.
- Kerkeenheid, ekumeniese betrokkenheid, is van die uiterste belang, omdat die Ned Geref Kerk, 'n baie spesifieke bydrae tot die liggaam van Christus te lewer het.
- Kerkeenheid en ekumeniese betrokkenheid is van die uiterste belang, omdat die Ned Geref Kerk self daardeur verryk word (Meiring, P 1995 : 31).

Hierdie opmerkings van Meiring is ook van toepassing op die res van die liggaam van Christus. Die woorde van die Here Jesus Christus in Joh 17:20-21 behoort 'n aansporing te wees vir die soeke na eenheid en samewerking.

Maar Ek bid nie vir hulle alleen nie, maar ook vir die wat deur hulle woord in My sal glo — dat almal een mag wees net soos U, Vader, in My en Ek in U; dat hulle ook in Ons een mag wees, sodat die wêreld kan glo dat U My gestuur het. En Ek het hulle die heerlikheid gegee wat U My gegee het, sodat hulle een kan wees, net soos Ons een is. Ek in hulle en U in My, sodat hulle volkome een kan wees; en dat die wêreld kan weet dat U My gestuur het, en hulle liefgehad het net soos U My liefgehad het.

Hierdie woorde van Jesus is nie maar net die woorde van ‘n groot prediker nie, maar die woorde van die stigter van die Christendom. Die kerk moet getuienis aflê van dit wat Christus gepredik het, en een van die sake wat in sy prediking aandag geniet het was die eenheid van die kerk. Ekumenisme word gekenmerk deur ‘n soeke na die waarheid, die wortels daarvan is in die Skrif, en dit is ‘n teologie van gemeenskap (koinonia). Die woord koinonia, toegepas op die ekumeniese debat impliseer dat Christene dinge in gemeen het met mekaar. Hulle deel hul lewens met mekaar. Hierdie koinonia is egter deelname aan die lewe van God self. Dit kan die vertikale dimensie van koinonia genoem word. Maar ander Christene deel ook God se lewe met Hom. Dit kan die horisontale dimensie van koinonia genoem word (Goosen, G 1993 : 5).

Die lewe van die kerk is dus in alle opsigte gemoeid met verhoudinge, of dit nou van bo af is, en of dit van benede is, dws vertikaal of horisontaal. Hierdie koinonia vind ook gestalte in die daarwees van die kerk as sigbare teken. Hierdie teken word verduister deur die sondigheid van sy lede en hulle verdeeldheid.

Dit is die roeping van die kerk en van elke Christen om iets aan hierdie verdeeldheid te doen (Goosen, G 1993 :7). Dit is hierdie roeping wat Beyers Naudé opgeneem het.

3.3.2 Versoening en ekumene.

Volgens W Kistner het veral twee Skrifgedeeltes 'n beslissende rol gespeel in die teologie van Beyers Naudé, nl. Handeling 5:29 en 2 Kor 5:17-20. Handeling 5:29 roep die Bybel ons op tot lojaliteit aan Christus en Sy Woord en dit is hierdie lojaliteit wat ons gehoorsaamheid verdien. Die Skrifgedeelte uit 2 Kor 5, beteken vir Beyers Naudé dat die konsep van versoening die gelowige oproep om alle mensgemaakte strukture wat mense apart hou teen te gaan (Kistner, W. 2003).

Die Skrif spreek hom volgens Beyers Naudé baie duidelik uit vir liefde en versoening tussen mense. Hy sê self dat die Christen hom op elke gebied van die lewe, ook wat die politieke terrein betref, in kinderlike gehoorsaamheid aan God, Sy Woord en Sy wil moet onderwerp en sodoende aan die wêreld die getuigenis lewer dat Christus Koning oor sy hele lewe is (Naudé, C F B 1995 : 166).

Versoening het volgens D J Louw twee betekenisvlakke. Op die primêre vlak beteken versoening 'n daad van God se soewereine genade, deurdat die toorn van God vir Jesus getref het, en so is die verhouding van vyandskap tussen God en mens herstel.

Op sekondêre vlak beteken versoening 'n totale verandering van die mens se lewe, 'n koersverandering weg van homself en gerig op God en die medemens, wat ook beteken dat die dinge wat mense van mekaar skei, afgebreek moet word., soos onder ander ook in Efesiërs 2:14 in die Bybel vermeld word (Louw, D J 1987 : 8).

Beyers Naudé se siening oor versoening en ekumene illustreer die teologiese motief wat hom grense laat oorsteek het, en mense oproep het en aangespoor het om mekaar in Christus te vind. In *My beslissing*, 'n publikasie van die Christelike instituut van Suid - Afrika stel Beyers Naudé ook onomwonde sy standpunt oor die reikwydte van God se versoeningsaksie. Hy lê klem daarop dat God se aanbod van versoening nie gedoen is aan Christene as 'n afsonderlike groep nie, maar aan die wêreld.

- Die wêreld sluit volgens Beyers Naudé 'n wêreld van mense en nasies in wat verdwaald geraak het; 'n wêreld verlore in hulle haat en stryd, hulle vrese en vooroordele, hulle verdeeldheid en verbittering. Die kerk sluit in. Ons mag nie uitsluit, die wat God in sy liefde insluit nie.
- Versoening is vir Beyers Naudé ook nie net 'n boodskap van woorde aan mense nie. Dit moet 'n hoorbare woord word. Dit moet vorm aanneem en gestalte kry, 'n sigbare daad in die vlees word.
- Alle menslike verhoudinge word deur God se versoening in Christus geraak. 'n Nuwe benadering word daarmee vir al ons verhoudinge gevra. Dit is vir Beyers Naudé in sy ekumeniese strewes belangrik dat hierdie verandering deur Christene aan die gang gesit word.

- Ons behoort ons houdinge en motiewe te ondersoek om vas te stel of dit vertroebel is, deur enige sondige skeiding, enige misverstand of haatdraendheid, enige vooroordeel of vrees. Waar skeiding of misverstand, vooroordeel of vrees bestaan, mag Christene van watter kerk, kultuur of ras ookal, nie swyg of tevrede wees nie.
- Deur volhardende gebed, woorde of dade, moet hulle die waarheid van versoening demonstreer teenoor alle Christene. Beyers Naudé waarsku ook teen die alternatief van versoening en ekumeniese kontak. Die alternatief is 'n toenemende proses van isolasie.
- Waar daar min of geen gedagtewisseling deur middel van kontak of gedagtewisseling bestaan nie, daar bestaan geen moontlikheid van ware gemeenskap van hart, verstand of gees nie. Dan sal 'n valse gees, gebaseer op 'n valse broederskap oorneem, 'n ander ideologie (Naudé, C F B, *My beslissing* : 20-26).

Dit is duidelik dat die ekumene vir Beyers Naudé nie maar net “sitkamerteologie“ is nie. Ekumene beteken ekumene in woord en daad. Die boodskap oor die eenheid van die kerk dat die evangelie van Jesus Christus die mure van skeiding tussen God en mens afbreek, en dat grense van ras en nasionaliteit nie die inklusiewe broederskap van Christus se dissipels mag bedreig nie, was deurslaggewend by Beyers Naudé (Naudé, C F B 1995 : 167).

Beyers Naudé het daad by die woord gevoeg. Dit word uitnemend illustreer in die talle ekumeniese projekte waarby Beyers Naudé betrokke was, soos die ekumeniese studiekeringe, *The Christian Fellowship Trust*, die Christelike Instituut, *ProVeritate*, Algemene Sekretaris van die Suid Afrikaanse Raad van Kerke en talle ander verdienstelike sake, dat versoening en ekumene vir hom hand aan hand gegaan het, in die afbreek van die dinge wat mense van mekaar skei, skeidings wat deur die ideologie van apartheid gelegitimeer is.

3.3.3 Beyers Naudé en die N G Kerk

Beyers Naudé was 'n kind van sy kerk. Hy het vir jare 'n leidende rol in hierdie kerk gespeel. Ons het reeds vroeër aangetoon watter impak die jeugstudietoer waarop die N G Kerk hom gestuur het, gehad het in die vorming van sy ekumeniese denke. Dit was die N G Kerk wat die visie vir die ekumene in sy hart gelê en versterk het. In sy hart het Beyers Naudé altyd krities lojaal teenoor die N G kerk gebly.

Toe Beyers Naudé op 22 September 1963 aan die gemeente van Aasvoëlkop 'n antwoord moes gee, oor sy betrokkenheid by *ProVeritate* en die *Christelike Instituut*, het hy dit duidelik gestel dat hy met sy toetrede tot die Christelike Instituut nie die Kerk verlaat nie. Sy bedoeling was juis om sy kerk in wyer ekumeniese verband en deur die Instituut te dien.

Hy doen ook om behoud van status aansoek, om sodoende aan sy kerk getuienis te lewer, dat hy niks anders as bedienaar van die Goddelike Woord wou wees nie (Naudé, C F B 1995 : 159). Hy wou 'n profetiese roepstem in die kerk wees.

- 'n Profetiese roepstem

Soos reeds vermeld, het dit aanvanklik nooit by Beyers Naudé opgekom om die N G Kerk, waarvan hy leraar was te verlaat nie, ten spyte daarvan dat hy hom nie met die kerk se verstrengeling met die ideologie kon versoen nie. Hy sê self dat die evangeliebediening in die N G Kerk vir hom geweldig baie beteken het. Vir Beyers Naudé was die eise van die evangelie egter van meer deurslaggewende belang as om te buig voor die ideologiese magte wat beide die kerk en die samelewing bedreig het. Die suigkrag van die ideologie het vir hom veral duidelik geword in die invloed van die diep gewortelde apartheidsdenke, die magtige invloed van die Broederbond, die invloed van die staatsbeheerde radio op die denke van die Afrikaner en dan ook die Ned Geref Kerk (Naudé, C F B 1995 : 61).

Hy het egter al hoe meer onder die besef gekom dat God hom geroep het vir 'n nuwe taak. Die roeping was om ongeregtigheid in Suid-Afrika met al die middele tot sy beskikking te bestry. Hy moes ook die ekumeniese bewustheid van die N G Kerk aanwakker (Potgieter, J 1994 : 92).

In sy preek in Aasvoëlkop van 27 Mei 1962, het Beyers Naudé sy hart teenoor sy gemeente en die N G Kerk oopgemaak. In sy preek het hy opnuut weer sy onvoorwaardelike aanvaarding van die Woord van God vir die hele lewe van die gelowige onderskryf. Dit is vir Beyers Naudé imperatief dat die gesag van die Skrif hoër is as enige ander menslike gesag.

Die Woord van God verbied dat enigiemand uit die kerk geweier kan word op grond van ras of kleur. Om mense te verbied om saam te aanbid, is teen die Woord van God. Alle mense word opgeroep om mekaar lief te hê. Die uitkoms van hierdie liefde is dat ek ander groepe sal toelaat om dieselfde regte en voorregte as my groep te hê. Waarheid en geregtigheid seëvier eers as mense daarna streef en soek ooreenkomstig die Woord van God (Ryan, C 1990 : 70).

Vir Beyers Naudé het dit net om een saak gegaan, naamlik dat Christus verkondig word. Die nadraai van hierdie preek is dat 'n formele klag by die kerkraad ingedien is. Alhoewel die saak afgestem is, was dit volgens Beyers Naudé duidelik dat hy te staan gekom het teen die bewuste en onbewuste ideologiese gevangenis van 'n deel van die Afrikanervolk wat die waarheid nie kon onderskei of verstaan nie. Dit was vir hom duidelik dat 'n aantal individue op hulle eie moes gaan om so die profetiese roepstem helder en duidelik te laat hoor.

Beyers Naudé het in hierdie tyd deur intense worsteling gegaan. Daar is aan hom 'n aanbod gemaak om die direkteurskap van die Christelike Instituut oor te neem. Soos later aangetoon sal word, wou die Christelike Instituut langs studie en besprekingskringe vir Christene 'n groter insig gee in die wil van Christus vir sy kerk, gesien die heersende omstandighede in apartheids-Suid Afrika. Die omstandighede wat die bestaan van so 'n Instituut nodig gemaak het, was volgens Beyers Naudé hoofsaaklik die gebrek aan 'n geleentheid vir gelowiges om te ontmoet en saam te gesels asook die ideologie van apartheid wat die ekumeniese verlange by baie gelowiges buitengewoon stimuleer en aan die ekumeniese arbeid van die kerk baie eise gestel het (O' Reilly, D J 1981 : 40).

Die weiering van die Ned Geref Kerk om hom uit te spreek oor sake van nasionale belang, veral rasse-aangeleenthede, het hom gedring om 'n beslissing te neem. Dit is hy wat die inisiatief neem om 'n formele ekumeniese struktuur daar te stel wat die eenheid van die kerk van Christus kan demonstreer (Serfontein, J H P 1985b:15).

September 1963 het Beyers Naudé sy Rubicon bereik met die aanvaarding van die pos as direkteur van die Christelike Instituut. Die N G Kerk het hom toestemming geweier om die pos as direkteur van die Instituut te aanvaar en sy predikantstatus te behou. Dr Frans Geldenhuys, wat voorsitter was van die kerk se regs kommissie het die nuus aan Beyers oorgedra. Die brief het net gesê dat die kerk sy aansoek nie goedkeur nie, sonder opgaaf van redes (Naudé, C F B 1995 : 68).

- Beyers Naudé en sy stryd teen die N G Kerk se onderskrywing van die ideologie van apartheid.

Beyers Naudé moes in 'n situasie van sosiale konflik die stem van God onderskei en in die voetstaple van Christus volg. Hy moes 'n helder en uitgesproke standpunt vir en vanuit die evangelie neem, veral waar dit oor die gemarginaliseerdes in die samelewing gaan. In sulke situasies moet die wekroep dat ons een in Christus is, helder en duidelik gehoor word (Villa Vicencio, C 1995: 49).

Beyers Naudé het sy gemeente en die N G Kerk gekonfronteer om te kies vir die koninkryk van God of vir die van die volk. Om by God te staan het vir hom beteken dat die koningskap van Jesus Christus oor alle volke, ook oor die Afrikanervolk uitgeroep en verkondig moes word. Hierdie boodskap was vir hom veral ook van belang vir die kerk se ekumeniese en rasse verhoudinge.

Vir Beyers Naudé het dit ten diepste nie gegaan om *Pro Veritate* of die Christelike Instituut nie, maar om Christus. Dit gaan vir hom daarom om die Woord van God die hoogste gesag in die gelowiges se lewens inneem. As die kerk, die N G Kerk, wat Beyers Naudé intens liefhet, die oproep van die Woord gehoorsaam, dan roep die Woord hulle op om 'n hand van broederskap na almal uit te steek. Die keuse is teen ander magte en 'n keuse vir dit wat die Woord van God van alle mense, Blank en nie-Blank verwag (Naudé, C F B 1995: 160).

Die Christelike Instituut se visie, met Beyers Naudé aan die voorpunt, was juis om mede Christene en landgenote op praktiese wyse te dien. Deelname aan die Instituut het nie beteken die verbreking van kerklike verbintenisse nie, maar verbreed o.a. die gedeelde erfenis van verskillende kerke met mekaar. Die prys wat die N G Kerk sou moes betaal vir die naam wat aan hom gegee word dat hy die bolwerk van die ideale van die Afrikanervolk is, was volgens Beyers Naudé te hoog. Dit sou beteken dat hy die bolwerk is van 'n bepaalde politieke party. Hy word dan dienaar van 'n vreemde heer.

Die guns van mense en van politieke maghebbers wat as loon daarvoor aan hom voorgehou word, was volgens Naudé soos die loon van dertig silwerstukke teen die prys van Jesus Christus. Die heil van die volk is egter nie sinoniem met die apartheidsbeleid, die Nasionale Party, met die selfhandhawing van die Afrikaner en die selflose diens wat die NG Kerk aan die volk verskuldig is nie (*Pro Veritate* 15.12.1966 : 10).

Die Afrikaner dra volgens Beyers Naudé in die algemeen die skuld dat hy gedwonge apartheid aktief ondersteun het. 'n Diepe vrees vir sy eie ondergang het hom gemotiveer, sodat hy bereid was om mee te werk om veel diskriminasie, onreg, liefdeloosheid, en ongeregtigheid in die strukture van die land vas te lê. Die kerk in Suid Afrika oor die algemeen staan skuldig, omdat hy 'n valse onbybelse skeiding en teenstelling tussen die geestelike en die politieke sy van die lewe gemaak het.

Die gevolg was dat die kerk eintlik net bekommerd was oor die siel van die mens, en nie ook die evangelie op die samelewing in woord en daad nie (*Pro Veritate*, 15.08.1973 :1).

Apartheid is volgens Beyers Naudé ‘n valse evangelie. Die valse god is rasse-identiteit. Die leuse wat heers is jou volk, jou kultuur, jyself, jou eie wat jy moet liefhê ten koste van ander (*Pro Veritate*, 15.08.1973:15) Hierdie leuse lê ten grondslag van die apartheidsbeleid, en ‘n struikelblok op die groter sigbaarmaking van die eenheid van die kerk.

Beyers Naudé verwyf die N G Kerk daarvoor dat hy ‘n ongehoorde bondskap met politieke nasionalisme in Suid-Afrika aangegaan het (*Pro Veritate* 15.05.1968 : 8).

Die solidariteit tussen die N G Kerk en die Nasionale Party plaas ‘n demoniese binding op die kerk (*Pro Veritate* 15 : 05. 1969 :8). Die Afrikaner verlaat die weg van die evangelie as hy op “Gods wonder” by Bloedrivier bou, as hy na die gebeure in sy geskiedenis as tekens van uitverkorenheid verwys, en as die geskiedenis ‘n teken van God vir apartheid geword het.

Dan het die Afrikaner nie meer die volle geloof in Christus nie, maar rus sy eintlike vertroue in die sprekende stemme van God in sy geskiedenis. Die vertroue rus nie mee op die vleesgeworde Christus nie, maar in ‘n opvallende gebeurtenis in die volksgeskiedenis. Daaruit vloei die hoogmoedige houding voort wat op die ander volke neersien en apartheid noodsaaklik maak. (*Pro Veritate* 15.12.1971 : 9).

Die N G Kerk het hierdie profeet in hulle midde nie met akklamasie aanvaar nie. Reeds by die 1966 vergadering van die Algemene Sinode van die N G Kerk is die Christelike Instituut in wese as kettery gebrandmerk. Alle lidmate en predikante van die N G Kerk is gevra om hulle van die Christelike Instituut te onttrek. Dit was 'n baie teer saak vir Beyers Naudé. Die N G Kerk was immers nog sy geestelike tuiste. Beyers Naudé se reaksie was dat sy kerk in stryd met die Woord van God opgetree het (Mc Cleod, B G : 27).

3.4 In dialoog met die Wêreldkerk.

Om Beyers Naudé se ekumeniese denke te verstaan is dit nodig om kortliks 'n uiteensetting te gee van die drie hoof teologiese strominge in die kerk van Christus se siening rakende die ekumene in die twintigste eeu. Veral sal gefokus word op die ekumeniese denke na die Tweede Wêreldoorlog tot aan die begin van die negentigerjare van die twintigste eeu, aangesien dit ook die tydperk is waarin Beyers Naudé as baanbreker vir die ekumene opgetree het. Beyers Naudé as kerkleier en baanbreker vir die ekumene is aan die teologiese en ekumeniese denke van die tyd blootgestel en hy het self ook 'n invloed op die ekumene uitgeoefen. Die volle besluite van die vergaderings word nie gereflekteer nie, net die wat betrekking het op die ekumene, en dan net kursories, aangesien dit nie die hoofdoel van die studie is om die besluite van die vergaderings in diepte na te vors nie.

Beyers Naudé se ekumeniese arbeid het nie net op Suid Afrika nie, maar ook op die kerk in die wêreld, op al ses kontinente gefokus. Beyers Naudé propageer in 'n bundel opstelle getitel *Ecumenism*, 'n nuwe wêreldperspektief van ekumenisme. In 'n gesamentlike rubriek getitel: *Church unity and anti-racism*, stel hy sy perspektief:

- Die kerke sal 'n hoofrol moet speel om 'n nuwe wêreldperspektief te propageer.
- Die kerke sal verantwoordelikheid moet neem vir mense se welwese hier op planeet aarde.
- Die ekumeniese beweging sal as “kontakbeweging“ tussen kerke en gemeenskappe meer moet doen as net 'n nader beweeg na mekaar in die soeke na eenheid.
- Die gemeenskappe wat kontak soek met mekaar sal 'n *caring community* moet word, 'n gemeenskap wat omgee vir die hele wêreld, sy lewe en die toekoms van sy kinders.
- Die behoefte aan 'n alternatiewe perspektief sal gestel moet word wat onder andere insluit, omdat die ekonomie nie van die res van die lewe, soos die etiek, die politiek, gesondheid, en ontwikkeling geskei kan word nie.
- Die tendens dat die globale ekonomiese sisteem onbetaalde arbeid ondersteun, is nie aanvaarbaar nie. Die uitbuiting van arbeiders en natuurlike hulpbronne lei daartoe dat werkers uitgebuit word en honger lei of in armoede verkeer. Geld is nie die skepper van lewe nie, maar lewe kom in interaksie met die natuur en veral met jou medemens.(Lombaard, C 1999 : 287 – 288).

3.4.1 Verskillende strome in die ekumene

J. Potgieter maak die stelling dat die tydperk tussen 1967 en 1974 gekenmerk is deur 'n opbloeï van die ekumene van die Christelike kerk in die wêreld. Dit volg onder andere op die Tweede Vatikaanse Konsilie van die Rooms Katolieke Kerk wat met verskeie tussenposes tussen 1962 en 1965 gehou is. Die wêreldomstandighede van die sestigerjare het dit vir die Christelike kerke moeilik gemaak om geïsoleerd te bestaan. 'n Bepalende faktor wat 'n invloed op die wêreld sou hê, was die toetrede van die derde wêreld tot die wêreldpolitiek. Die Derde wêreld het al meer die internasionale arena begin betree, en volle medeseggenkap begin eis (Potgieter, J 1994 : 270).

Ontwikkelings in die wyer ekumene het neerslag gevind in Naudé se denke en hy het sy idees in die Suider-Afrikaanse debat aan die orde gestel. Die onderskeie ekumeniese strome word nie in detail bespreek nie. Enkele opmerkings word egter gemaak om aan te dui in watter mate ekumeniese ontwikkelings in die wyer ekumene neerslag gevind het in Beyers Naudé se denke. 'n Breedvoeriger analise van hierdie aspek sou goedskiks in 'n ander studie onderneem kan word.

3.4.2 Die Wêreldraad van Kerke.

Kritiek teen apartheid het veral uit die kring van die Wêreldraad van Kerke (WRK) gekom. Die WRK wat in 1948 in Amsterdam tot stand gekom het, is saamgestel deur die kerke om die een ekumeniese beweging te dien. Dit sluit in die werk van die wêreldbewegings vir *Faith and Order*, *Life and work*, *The International Missionary Council*, en *The World Council of Christian Education*. Van die hoofdoelwitte van die WRK is :

- Om netwerke tussen ekumeniese organisasies te vestig.
- Om mekaar op te roep tot sigbare eenheid in die geloof, en om eenheid te bevorder sodat die wêreld kan glo.
- Om hulle verbintenis aan diens (diakonia) te demonstreer deur grense tussen mense af te breek, en die mens in sy nood aan te spreek.
- Om die biddende soek na vergifnis en versoening tussen mense te bevorder (Goosen, Gideon 1993: 23).

By die byeenkoms van die WRK te *Evanston* in 1954 word standpunt teen die verdeeldheid van die kerke ingeneem en word die stelling gemaak dat as verskeurdheid tussen kerke die eenheid verbreek, dit 'n sondige verskeurdheid word. Die kerk behoort hom teen alle vorme van diskriminasie te verset. Enige vorm van segregasie word as strydig met die evangelie beskou (Crafford D & Gous G, 1993:103).

Rassisme is by die WRK se vergadering te Uppsala veroordeel as ‘n blatante ontkenning van die Christelike geloof en van die versoeningswerk van Christus. Die stryd teen rassisme behoort ook ‘n stryd te wees vir die omverwerping van onregverdige ekonomiese en politieke strukture (Crafford D & Gous, 1993:113-115).

Wat by die WRK bespreek is, vind neerslag by Naudé. In *Pro Veritate* van 15 April 1964 spreek Beyers Naudé hom oor uit oor die sosiale implikasies van die evangelie. Hy verwys na bepaalde Skrifgedeeltes wat hom oor sosiale geregtigheid uitspreek, soos Amos, Hosea, Miga en Jesaja en maak die volgende uitspraak:

As ons nie diep geraak word deur wat God in hierdie Skrifgedeeltes vir ons sê oor wat ons besig is om te doen aan die mense van hierdie land nie, dan het ons voorwaar die genade van God baie nodig. Bewaar ons daarvan, o God, dat ons iets sal doen of sal toelaat waarvoor ons berou sal hê wanneer ons voor u verskyn (*Pro Veritate*, 15.04.1964:3).

In hierdie uitspraak van Naudé doen hy ‘n beroep op die sosiale gewete van die mense van Suid-Afrika, om die uitlewing van hul Christenskap te toets aan die norme van God se Woord. Hy sluit hier aan by die uitsprake van die W R K wat die kerke oproep om by die praktiese nood van mense betrokke te raak. Naudé se uitspraak is gerig aan al die bewoners van die land. Dit sou egter goed gewees het as hierdie uitspraak ook gebalanseer is met ‘n uiteensetting van dit wat onderliggend is aan elke mens se nood, bevoorregte en minderbevoorregte, naamlik ‘n gebroke verhouding met God.

Die WRK doen ook 'n beroep vir die omverwerping van onregverdigde ekonomiese en politieke strukture. Naudé sluit aan by hierdie beroep in sy toespraak voor die KJV in Belgavia in Maart 1965. Hy bepleit in sy toespraak op implisiete wyse verset teen die staat. Hy bepleit aanvanklik vir 'n nie-geweldadige opsie, maar dis duidelik uit die toespraak dat hy nie 'n geweldadige opsie uisluit nie. Dit is duidelik uit die volgende aanhaling:

Waar die staat die grense van sy gesag oortree, word die kerk geroep om duidelik en onbevrees die staat te weestaan, nie met die nagsmidelle van die wêreld, lis en geweld nie, maar met die swaard van die Woord...waar die staat nie luister nie, is die kerk geroepe om uiteindelik aan die staat aan te kondig dat hy nie langer gehoorsaam kan wees nie en dan moet die kerk vrywillig en vreugdevol die lyding aanvaar en verdra wat deur sulke Godvereiste ongehoorsaamheid sy deel word (Naudé, C F B 1995 *My land van hoop*:165).

Beyers Naudé het die nuwer gedagtes van die Wêreldraad van Kerke in die Suid-Afrikaanse debat aan die orde gestel op so 'n wyse dat dit blyk uit van sy uitsprake dat daarby aansluiting vind. Die implikasies van sulke uitsprake is egter nie altyd wel deurdink nie, soos welke vorme van verset gevra word en wat die grense is waarbinne die ongehoorsaamheid van die kerk hom mag afspeel.

3.4.3 Die Evangeliese beweging

Naas die Wêreldraad van Kerke, vorm die evangeliese beweging 'n baie belangrike komponent van die Wêreld Christendom. In 1966 is twee groot evangeliese wêreldkonferensies gehou, nl. die *Wheaton Congress on the Church's Worldwide Mission* te Wheaton, en die *World Congress on Evangelism* te Berlyn. By Wheaton is Sending gesien as verkondiging van die evangelie, en is die primêre taak van die kerk. Tog word gelowiges opgeroep om te stry vir sosiale geregtigheid. Die Lausanne kongres het die weg geopen vir groter sosiaal-politieke betrokkenheid (Crafford D & Gous, G 1993 : 144).

Die Kongres te Berlyn in 1966 was besonder sensitief vir die verhouding tussen evangelisasie en sosiale aksie. Rassisme binne die kerk is gesien as 'n verloëning van die evangelie en 'n afskrikmiddel vir evangelisasie (Scherer, J A 1987 : 167).

In 1974 is die *Lausanne kongres for World Evangelization* gehou onder beskerming van die *Billy Graham Evangelistic Association*. Lausanne het die feit beklemtoon dat die hele kerk en nie net 'n groep individue as 'n georganiseerde instituut staan in die sentrum van alle pogings tot sending. By Lausanne is die gedagte van organisatoriese eenheid al meer op die agenda van die evangeliese beweging geplaas. 'n Swakheid is egter dat die kerk steeds beoordeel is in terme van evangeliese sukses.

Drie van die vier klassieke kenmerke van die kerk, naamlik, eenheid, heiligheid en katolesiteit is vergeestelik, terwyl die vierde, apostolisiteit gesien is as ‘n outentieke kenmerk van die kerk (Saayman, W A 1984:81).

Naas verkondiging is die sosiale verantwoordelikheid van die kerk ook beklemtoon. Die Lausanne kongres het evangelisasie en verkondiging in die sentrum van evangeliese aktiwiteit geplaas. ‘n Onderafdeling van die *Lausanne Covenant* het gehandel oor die Christen se sosiale verantwoordelikheid. Evangelisasie en sosio-politieke betrokkenheid is gesien as onafskeidbare uitdrukkings van die gelowige se gehoorsame respons op die evangelie (Scherer, J A. 1987: 174).

Beyers Naudé gaan selfs verder en sien apartheid, die heersende beleid van die regering van die dag, as “anti-evangelie.” In ‘n berig in *Pro Veritate* van 15 Augustus 1966 tipeer hy apartheid as strydig met die evangelie. Hierdie uitspraak is radikaal aangesien die beleid van apartheid deur kerke soos die N G Kerk gesien is as in lyn met die evangelie. Naudé laat hom soos volg uit:

Vertolk die begrip “apartheid” nie ‘n gesindheid wat van die van Christus en Sy evangelie so ver verwyder is dat daar geen versoening moontlik is nie en dat dit noodwendig op ‘n konflik moet uitloop? Dit word steeds duideliker dat apartheid bely wil word. Dit wil geglo word as die enigste weg van heil vir Suid-Afrika. Dit wil verabsoluteer word as ‘n evangelie, as ons enigste toevlug en hoop,

as die enigste verskansing van ons bestaansreg en die absolute voorwaarde vir ons bestaansmoontlikheid, sodat elkeen wat hom aan apartheid vergryp, die sonde by uitnemendheid begaan (*Pro Veritate* 15.08.1966: 4).

Uit hierdie aanhaling van Naudé oor apartheid as “anti-evangelie,” is dit duidelik dat hy veel verder gaan as wat selfs die evangeliese beweging van die dag gewaag het om te gaan. Sy kritiek op die Suid-Afrikaanse regering kom hiermee baie naby aan die demonisering van die staat. Die Bose werk deur mense en instellings. Om egter apartheid as die sonde by uitnemendheid te beskryf kan daarop sinspeel dat apartheid as die enigste euwel in die samelewing gesien word, terwyl die grond van die mens se sonde en ellende immers sy gebrek is aan ‘n lewende en persoonlike verhouding met God deur Jesus Christus.

3.4.4 Rome

Soos reeds in die verhandeling vermeld, wou Naudé deur die Christelike Instituut sterk klem lê op die sigbare demonstrasie van eenheid tussen Christene en het hy ook ‘n lid van die Rooms Katolieke Kerk op sy beheerraad gehad. Gebeure in die Rooms Katolieke Kerk is die afgelope halfeeue oorheers deur die Tweede Vatikaanse Konsilie. Tydens die Konsilie, sowel as in ontwikkelinge wat daarop gevolg het, is die Katolieke beskouing oor ekumene gevorm en geslyp.

Die Tweede Vatikaanse Konsilie wat tussen Oktober 1962 en Desember 1965 periodiek vergader het, het 'n dramatiese verandering in die Rooms-Katolieke kerk se siening van ekumene teweeggebring. Vatikanum II word genoem die waterskeiding van ekumenisme vir die Rooms Katolieke kerk.

Voor Vatikanum II was dit die aanvaarde siening van Rome dat die ekumeniese strewe verweselik word wanneer alle Christene in die gemeenskap van die een kerk van Rome verenig sou word. Dit beteken dat missie en ekumene in wese een en dieselfde aksie is. Die Vatikaanse konsilie het die herstel van eenheid onder alle Christene as een van sy prioriteite gesien. Na Vatikanum II het Rome 'n deelgenoot van die ekumeniese beweging geword. Pous Paulus V Ī het in sy openingsrede van die tweede sessie van die Konsilie, sy vergifnis vir sy kerk se skuld teenoor die verwyderde broeders gevra (Crafford, D & Gous G 1993 : 158 -159).

Die Tweede Vatikaanse Konsilie het ook 'n dekreet rakende ekumenisme uitgevaardig. In breë trekke het die dekreet gepleit vir die herstel van eenheid onder alle Christene, daar Christus net een kerk gegrondves het. Verdeeldheid onder Christene is gesien as strydig met die wil van God, en benadeel die effektiewe prediking van die evangelie (Scherer, J A 1987 : 199).

Vir Beyers Naudé is die herstel van die eenheid onder Christene eweneens belangrik. In sy preek aan die gemeente van Aasvoëlkop op 27 Mei 1962 spreek hy hom ondubbelsinning hieroor uit:

Ek glo op grond van die wese van die Nagmaal soos deur Christus self uiteengesit en soos weergegee in ons Nagmaalsformulier, dat geen mede-Christene van 'n ander volk, stand, ras of kleur wat saam met my dieselfde Here en Verlosser bely het en dieselfde belydenis onderskryf het, van die tafel van die Here geweier mag word nie. Wat Christus ons duidelik en onmiskenbaar gebied het, is om in die Nagmaal uitdrukking te gee aan die eenheid van Sy liggaam deur ons gewilligheid en verlange om saam met medegelowiges wat dit opreg begeer Nagmaal te vier word (Naudé, C F B 1995 *My land van hoop*:155).

Deur die viering van die gesamenlike Nagmaal sou die Christene in Suid-Afrika volgens Naudé juis ook die eenheid van die kerk van Christus reflekteer. Hierdie uitsprake sou ook by Vatikanum II weerklink. Naudé se uitsprake was pioniersdenke in 'n land waar Christene onderling verdeeld was.

In *Pro Veritate* van 15 Mei 1965 kom hierdie versugting na die eenheid van die kerk ook sterk na vore as Naudé verwys na die week van gebed vir Christelike eenheid wat in Suid-Afrika gehou is. Sy versugting vir die eenheid van die kerk kom hier baie sterk onder woorde as hy skryf:

No prayer is more urgently needed for the church and the Christian community in Sout Africa than this one. But it will never become effective until it first become an anguished cry from the heart of Christians who,

because of their deep concern and sense of obedience to the will of our Lord, will lay all our sinful divisions before the throne of God. But prayer without action is no prayer. The test of our sincerity in participation will be our witness in spirit, word and deed after we have prayed together. Then only will the world believe if it sees the outcome of our supplications in the lives of the people of God (*Pro Veritate*, 15.05.1965:5).

Hierdie denke van Naudé is ook pioniersdenke in die sin dat dit nie pleit alleen vir “onsigbare” eenheid soos deur kerke in Suid-Afrika van die dag bepleit is nie. Naudé se oproep is om sigbare eenheid in lyn met die oproep van die Rooms Katolieke kerk dat verdeeldheid onder Christene in stryd is met die wil van God.

3.4.5 Wêreld konfessionele families

Verskillende denominasies het hulself wêreldwyd saamgesnoer in konfessionele ekumeniese organisasies. Die Wêreldbond van Gereformeerde Kerke (WBGK) en die Gereformeerde Ekumeniese Raad (GER) is twee sulke liggame. Die WBGK is op 20 Augustus 1970 in Nairobi byeengeroep en het meer as 160 lidkerke waarvan die meeste lede is van die WRK. Die GER se naam was aanvanklik die Gereformeerde Ekumeniese Sinode (GES), maar is in 1988 na die GER verander. Die GES is gestig in 1946. Die GER is een van die kleiner ekumeniese liggame en bestaan huidiglik uit 37 lidkerke. (Crafford, D & Gous G 1993: 148 -151).

3.4.6 Beoordeling

Die tydvak waarbinne Beyers Naudé na vore getree het as ekumeniese figuur en sy kritiese rol vervul het, was 'n tydvak waar daar in die ekumeniese wêreld alle pogings aangewend is tot bevordering, versterking en konsolidering van die godsdienstige, kerklike en maatskaplike eenheid van alle Christene oor die hele wêreld heen. Rassisme is veroordeel, en sosiale geregtigheid is bepleit. Hierdie temas was aan die orde in die wêreldkerk se teologiese besinning, beide by die WRK as die evangeliese beweging. Veral die WRK het 'n duidelike invloed op Beyers Naudé se ekumeniese denke uitgeoefen. Die ontdekking dat die kerk in en vir die wêreld is, sowel as die herontdekking van die kerk se verhouding tot God se skeppende en verlossende werk deur die skepping heen, veral met betrekking tot die stryd teen rassisme, tree na vore in sy ekumeniese denke. Dit sal verder toegelig word in Hoofstuk drie, as op die ekumeniese rol van die Christelike Instituut gefokus word. Daar kan kritiek ingebring word teen die wyse waarop sommige van Naudé se uitsprake nie altyd deurdag was nie, en gevra het vir duideliker teologiese formulering. Dit kan egter nie weggeneem word dat Beyers Naudé 'n pioniersbydrae gelewer het om die ontwikkelinge in die wyer ekumeniese denke in die Suid-Afrikaanse debat aan die orde te stel nie. Sy rol was nie om die status quo vanuit die lig van die evangelie wat hy gehad het, te bevraagteken. Rassisme binne die kerk is gesien as 'n verloëning van die evangelie en 'n afskrikmiddel vir evangelisasie. Beyers Naudé lewer eweneens in aansluiting by die stem van die wêreldkerk 'n kritiese stem teen rassisme.

Apartheid is volgens Beyers Naudé 'n valse evangelie. Die valse god is rasse-identiteit. Daarom het hy hom beywer vir die ware evangelie wat mense in Christus versoen teenoor die valse evangelie wat die liggaam van Christus verdeel. Beyers Naudé se ekumeniese strewes het plaasgevind teen die agtergrond van 'n tydperk waarin daar skerp kritiek gelewer is deur die ekumeniese wêreld teen rassisme en segregasie, en moet dus ook in hierdie lig verstaan word.

Beyers Naudé het die visie wat die Here aan hom gegee het, in 'n samewerking van die verskillende kerke, die visie in die eenheid van die liggaam van Christus, help versterk en bevorder. Dit is vir hom in sy ekumeniese strewes belangrik dat hierdie verandering deur Christene aan die gang gesit word. Gelowiges is aangespoor om hul houdings en motiewe te ondersoek om vas te stel of dit vertroebel is, deur enige sondige skeiding, enige misverstand of haatdraendheid, enige vooroordeel of vrees, en die weg van die evangelie te kies. Dit gaan vir Beyers Naudé daarom om die Woord van God die hoogste gesag in die gelowiges se lewens inneem, ook vir rasse-aangeleenthede.

David Bosch wys tereg daarop dat die enigste wyse om bevry te word van jou vyande is om hulle lief te hê, en dit is nie maar net om hulle dood te maak deur jou vriendelikheid nie, maar om deur te dring tot die grondoorsaak van alle verdrukking en dominerings, en dit is die mens se gebrek aan medelye (Bosch, D J 1973:37).

Beyers Naudé se ekumeniese denke, gevorm deur die van die wêreldkerk, wou deurdring tot die grondoorsaak van verdrukking. Dit kan met goeie reg gekonstateer word dat teologie, die gelowige nadenke oor God, nie net 'n dogmatiese dimensie bevat nie, maar ook 'n etiese, maar omdat dit eties is, dit ook krities is.

Heyns stel dit dat die teologie krities is, omdat dit die strukture en tendense in die werklikheid, met die oog op 'n menswaardige bestaan, moet beoordeel. Maar hy maak ook die belangrike punt, naamlik, dat die teologie beide 'n vertikale *en* horisontale dimensie het, en dat dit die leer oor God is, wat betekenis het vir die leer oor die mens (Heyns, J A 1975 : 7-8).

Die aard van die ekumeniese krisis in Suid-Afrika het gevra vir radikale teologiese refleksie oor die verknegting deur die land en sy mense deur 'n mensgemaakte ideologie, 'n refleksie met implikasies vir die horisontale dimensie van die evangelie, en dit het Beyers Naudé, geïnspireer deur die wêreldkerk gedoen. Beyers Naudé kon egter in sy ekumeniese besinning op die horisontale dimensie en implikasie van die evangelie vir die ekumene, groter klem gelê het op die *gronde* van ons verlossing, op die leer oor God.

3.5 Ideologiekritiek

3.5.1 Inleiding

In hierdie afdeling sal spesifiek aandag gegee word aan Beyers Naudè se rol in die uitoefening van kritiek op die ideologie van apartheid soos gesien vanuit ekumeniese perspektief. Kenmerke van die ideologie van apartheid sal ook uitgelig word, ten einde die kritiek daarop te verstaan. Beyers Naudè se ideologie kritiek, wat via die ekumeniese blad, *Pro Veritate*, en die projekte van die Christelike Instituut uitgespreek is, sal onder oë geneem word, asook sy ekumeniese uitsprake.

Wat belangrik is vir hierdie studie, is dat die ideologie van apartheid juis van strategieë en metodes gebruik gemaak het om die massas, d.i. die Blankes in Suid-Afrika te oorreed om aan die realisering van die apartheids-Suid Afrika mee te werk. In die geval van apartheid is ras beklemtoon, sowel as die ruimtelike ordening van die samelewing op 'n rassegrondslag.

Ideologieë bied nie 'n voldoende en wetenskaplike kennis van die realiteit nie. Dit verbloem eerder die realiteit. Ideologie styg nie bokant die empiriese vlak nie. Dit vervul op spontane aan die behoefte om die status quo te legitimeer (De Gruchy, John W 1979:211).

Die behoud van Blanke dominansie deur die uitskakeling van politieke integrasie in 'n unitêre staat is ook nagestreef. Dit kan gesien word in die apartheidsmatreëls wat getref is. Kinghorn wys daarop dat allerlei matreëls ingestel is ten einde hul uitwerking in elke faset van die samelewing te laat geld. Hy bespreek 'n aantal voorvereistes waarsonder die apartheidstelsel nie sou kon klaarkom nie, soos rasse-klassifikasie, minimale sosiale integrasie, die daarstel van groepsgebiede, die instelling van sogenaamde Bantoe-onderwys, die dominansie van Blanke domein in die politieke sfeer, sowel as hervestigingsprogramme van Swart mense, verwyder van Blanke gebiede. Die beleid het onderweg 'n omvattende projek vir samelewingsdekonstruksie geword (Kinghorn, J 1986 : 29-35). Dit is in die lig hiervan dat ons Beyers Naudè se ideologiekritiek moet verstaan. Die implikasies van gemelde samelewings-dekonstruksie, het 'n impak op die kerk in Suid- Afrika se ekumeniese roeping gehad, soos later aangetoon sal word.

Die N G Kerk het byvoorbeeld toegelaat dat die ideologie van apartheid ook sy kerklike organisasie en praktyk ten koste van die sigbare uitlewing van die eenheid van die kerk beïnvloed het. Daarvan het die handhawing van afsonderlike kerke vir afsonderlike bevolkingsgroepe, die wyse waarop die “moederkerk” die verhouding tot die dogterkerke hanteer het, en die toenemende ekumeniese isolasie van die NG Kerk getuig (Kinghorn, J 1986: 158).

Die besluit van die Wêreldbond van Gereformeerde Kerke in Ottawa om die lidmaatskap van die N G Kerk op te skort, is onder andere juis geneem omdat die kerk die apartheidsstelsel aktief ondersteun het, en daardeur volgens die Wêreldbond, die evangelie en die Gereformeerde belydenis misbruik het (De Gruchy, J & Villa Vicencio C 1983:62).

B van der Walt toon aan dat apartheid 'n *hardnekkige* ideologie was, wat as hoeksteen van die samelewing gefunksioneer het. Hy beskryf ses ideologiese kenmerke van apartheid, wat hieronder gelys word:

- Apartheid was 'n *nasionalistiese* ideologie, in die sin dat nasionale identiteit verabsoluteer is, tot die benadeling van ander etniese groepe.
- Apartheid was 'n *kommunale* ideologie deurdat mense in groeps Kategorieë ingedeel is, en dat vrye assosiasie nie vir jou ruimte in die groep gee nie; jy is daarin gebore, en om die eie groep te realiseer, moet ander uitgesluit word.
- Apartheid was 'n *rassistiese* ideologie, nie net in die sin dat dit 'n vyandige ingesteldheid teenoor mense van 'n ander kleur gehad het nie, maar ook dat dit die gelykheid van alle mense nie aanvaar het nie deurdat die mensdom ingedeel is in vlakke van ontwikkeling. (die ontwikkeldes teenoor die sg onderontwikkeldes) Die vae groepskonsep van nasionalisme het nie genoeg gronde vir die klassifisering van mense in groepe gebied nie, maar rassisme het wel, vandaar die rassistiese inslag van die ideologie.

- Apartheid was ‘n *sekuriteits-ideologie*. Die effek van apartheid was die vestiging van ‘n klimaat van agterdog en onsekerheid onder die bevolking, want die eenheid van die nasie is voortdurend bedreig deur die diversiteit van nasies en rasse. Die beeld van die vyand of die gewaande vyand is buite verband geruk, en slagspreuke is ontwerp om mense in vrees te hou, soos die aanslag van goddelose kommunisme of die Illuminati. Uiteindelik het naakte geweld soos die noodtoestand, instrumente geword in die herskepping van die maatskappy.
- Apartheid was ‘n *rewolusionêre* ideologie, want dit het gestrewe om die samelewingsorde te verander teen die wense van die lede van daardie samelewing, deurdat die staat hoofsaaklik in belang van ‘n uitgesoekte deel van die bevolking opgetree het, en die eise van geregtigheid in die Skrif verontagsaam het.
- Apartheid het ‘n *godsdienslike aangesig* gehad. Om die apartheids-ideologie aanvaarbaar te kon maak vir die Blankes, waarvan die meerderheid Christene was, moes die ideologie geheilig word in die naam van die evangelie. Daarom het die proponente van apartheid die beginsel dat die nasionale groep die Goddelike wyse was waarop gemeenskappe georden word, vanuit die Skrif probeer regverdig. Skrifgedeeltes soos Genesis 11: 1-9 is buite konteks aangehaal.
- Tot en met 1986 het die NG Kerk slegs spesifieke elemente in hierdie teologie verwerp, sonder om die teologie self te verwerp (Van der Walt, B 1993 : 31-39).

Hierdie samelewingsdekonstruksie, soos deur van der Walt hierbo uitgewys, het dus 'n bepalend negatiewe uitwerking gehad op die kerklike gemeenskap in Suid Afrika, sowel as op die ekumeniese verhoudings, soos reeds aangetoon is in die studie. Dit het aan Beyers Naudè die uitdaging gebied om sy kritiek teen die ideologie van apartheid te lewer, 'n uitdaging wat hy as roeping van God beleef het. Vervolgens word Beyers Naudè se ideologiekritiek in ekumeniese perspektief bespreek deur te wys op die rol van *Pro Veritate*, sowel as ekumeniese projekte van die Christelike Instituut.

3.5.2 Omskrywing van begrippe

Daar is vele omskrywings wat bestaan oor wat 'n ideologie presies is. Daar is reeds aan die begin van hierdie hoofstuk verwys na die opmerkings van Verkuyl oor ideologieë. Dit word hier herhaal t.w.v. die bespreking oor ideologiekritiek:

Ideologieë is bloudrukke van die toekoms wat 'n bepaalde ideoloog of elite van die gemeenskap ontwerp het, waar die bloudruk ten doel het om die massa te mobiliseer. Ideologieë wil 'n bloudruk van die samelewing voorstel of aanbied en sluit 'n aantal strategieë en metodes in, waarmee die afstand tussen hoor en doen oorbrug moet word, ten einde 'n gegewe situasie te verander of te handhaaf. Die ideologie doen hiervoor 'n beroep op die massa wat die volk en ras insluit, om aan die realisering van die toekoms mee te werk (Verkuyl, J 1975 : 507).

Ook die opmerkings van Van der Walt word hieronder weergegee:

Die ideologie, wat gewoonlik in 'n situasie van bedreiging ontstaan, is 'n vervanging van die ware religie, met 'n allesbeheersende doel as die hoogste ideaal, ter bereiking waarvan enige (mags) middel gebruik mag word, norme aangepas, offers geëis en 'n spesifieke vyandsbeeld gepropageer word (Van der Walt, B J 1984 : 51 -53).

Die volgende definisie word voorgestel: Ideologieë is voorgestelde bloudrukke van die samelewing en sluit 'n aantal strategieë en metodes in waarmee die afstand tussen hoor en doen oorbrug moet word, ten einde 'n gegewe situasie te verander of te handhaaf. Die ideologie doen hiervoor 'n beroep op die massa wat die volk en ras insluit, om aan die realisering van die toekoms mee te werk. Die ideologie, wat gewoonlik in 'n situasie van bedreiging ontstaan, is 'n vervanging van die ware religie, met 'n allesbeheersende doel as die hoogste ideaal, ter bereiking waarvan enige (mags)middel gebruik mag word, norme aangepas, offers geëis en 'n spesifieke vyandsbeeld gepropageer word.

Die ideologie bied regverdiging vir die verafgoding van 'n betrokke samelewingsverband, soos die apartheids- Suid-Afrika. In plaas daarvan dat God se beginsels van liefde, geregtigheid, naasteliefde en selfopoffering die doel stel, moet hulle by die doel aanpas. Die doelverwesening van die ideologie het tot gevolg dat die middele nie aan beginsels, norme of wette getoets kan word nie, maar dat die onbybelse “die doel heilig die middele,” gehanteer word. In hierdie geval was dit die verwesening van die ideologie,

naamlik die daarstelling en onderhouding van die beleid van apartheid. In die lig van die bespreking van die begrip hierbo, sal ons die *ideologiekritiek* van Beyers Naudé definieer as kritiek op die ideologieë van mense, wat ten doel het om die ideologie aan die hand van die evangelie te ontmasker vir wat dit is, synde teen die wil van God, en strydig met die Groot Gebod, naamlik dat jy die Here met alles moet liefhê en jou naaste soos jouself.

Piet Meiring maak die opmerking oor die tydvak waarin apartheid in staat en kerk hoogty gevier het, dat dit waar bly dat baie dominees, ook die kerk in die algemeen, nie hul profetiese roeping nagekom het nie, en ook nie raakgesien het wat om hulle gebeur nie- of dit nie wou raaksien nie. Hy vermeld ook dat hulle dikwels huiwerig was om in die prediking, in kerklike besluite asook in onderhandelinge met die regering te sê wat gesê moes word, en het dikwels die evangelie en die eise wat die evangelie stel, gekompromitteer-of so *binnesmonds* verwoord dat ander dit nie kon hoor nie. (Meiring–Heaney onderhoud) Dit opsig self, saam met talle ander stemme, aangehaal in hierdie verhandeling, is getuienis van die mag wat die ideologie op die denke en lewens van mense kan uitoefen. Waar ander geswyg het, of binnesmonds getuienis gelewer het, het Beyers Naudé algaande, al meer in die openbaar hom teen die ideologie van apartheid uitgespreek.

Wolfram Kistner, ‘n medewerker van Beyers Naudé, maak veral ook melding van Naudé se ideologiekritiek, deur te wys op sy sensitiwiteit vir mense wat ly, en dat ander Christene verantwoordelik was vir die lyding van hul medegelowiges, en dat dit volgens hom, ‘n besliste impak op sy teologie gehad het. (Kistner-Heaney onderhoud)

Daar is reeds in Hoofstuk Een van hierdie verhandeling verwys daarna dat die menseregte vergrype van die Britse volk teen die Afrikanervolk ‘n besprekingspunt in Naudé se ouerhuis was. Hy het ook deur sy verbintenis met Ilse Weder onder die indruk geraak van die effek van die beleid van segregasie tussen mense onderling in Suid-Afrika, veral te Genadendal. Dit het sy ideologiekritiek help vorm.

Beyers Naudé se teologie en ideologiekritiek is ook gevorm deur sy buitelandse kontakte tydens die Kerkjeug studietoer. Daar is reeds in ‘n vorige hoofstuk daarna verwys dat hierdie toer by hom ‘n nuwe visie oor die ekumene laat posvat het. By die ekumeniese studiekringe het hy en andere ook die ideologie van apartheid aan die soeklig van God se Woord onderwerp. Sy ideologiekritiek is dus gewortel in die Woord van God. Hy wou aan God se roepstem gehoorsaam wees.

Beyers Naudé se ideologiekritiek is ook gewortel in sy persoonlike verhouding met God. Hy skryf die oortuiging wat hy ontvang het, naamlik dat die verdediging van apartheid op Bybelse gronde 'n ernstige fout was en geen legitimiteit gehad het nie, toe aan die werking van die Heilige Gees. Volgens hom was dit veral sy studie van die gedeeltes wat aangehaal is om die apartheidsbeleid te regverdig, wat deur die Heilige Gees gebruik is om hom tot ander insigte te bring (Naudé, C F B 1995 : 41-42).

Ons sien verder ook dat die stem van die internasionale kerkgemeenskap sy ideologiekritiek help vorm het. Hier word gedink aan die Gereformeerde wêreld se kritiek teen die apartheidsideologie, soos bv die Gereformeerde Ekumeniese Sinode. Die besluite van die Wêreldraad van kerke het ook vir Beyers Naudé beïnvloed.

Daar is reeds in die bespreking van volume 9 van *Pro Veritate* daarop gewys dat hy die besluite van die WRK hoog geag het. Sy internasionale kontakte, sy kontakte met swart Christene, en die swart kerke, soos bv A I CA, het 'n invloed op sy ideologiekritiek uitgeoefen.

In *Pro Veritate* volume 4, soos reeds aangetoon, spreek Beyers Naudé hom uit ten gunste van 'n Belydende kerk in Suid-Afrika. J A van der Ven meld dat die kritiese opstelling van Beyers Naudé teenoor die NG Kerk en die voorbeeld van die Belydende kerk in Duitsland tydens die Nazi-tydperk,

hom ook geïnspireer het om te poog om ‘n Belydende kerk in Suid-Afrika op te rig. ‘n Belydende kerk in Suid Afrika sou in prediking en kategeese, in diakonie en evangelisasie, in erediens, Nagmaal en doop so suiwer moontlik die eenheid van die kerk, die versoening van almal deur geloof in Christus en die geregtigheid van God, asook die Bybelse en teologiese legitimering van apartheid, tot uitdrukking wou bring (Pieterse, H J C: 92-93). In die volgende afdeling word die invloed van die ideologie van apartheid op die NG kerk bespreek.

3.5.3 Kritiese denke

Roelf Meyer wat ten nouste met Beyers Naudé by die Christelike Instituut saamgewerk het, het die rol van Beyers Naudé so opgesom : “Beyers Naudé het ruimte vir ander, veral die in nood, geskep en hul lewe en die sin daarvan onderskryf” (Pieterse, H J C : 27).

Beyers Naudé het die ideologie van apartheid ingrypend bevraagteken. Daar was vir hom veral in die Afrikanergemeenskap ‘n lojaliteit aan ‘n verkeerde idee. Hierdie lojaliteit aan ‘n verkeerde idee, met name apartheid, is deur J H Cilliers geanaliseer in ‘n homilieties-analitiese perspektief op Nederduitse Gereformeerde volksprediking uit die jare 1960-1980.

Hierdie studie is gedoen aan die hand van preke gepubliseer in *die Kerkbode*, amptelike orgaan van die N G Kerk. Die breë koördinate-sisteem waarbinne die preke geplaas is, was enersyds die ervaring van bedreiging en angs en andersyds die intensie om die situasie van die Blanke volk teologies te verklaar. Cilliers se slotsom was dat die prediking misverstaan is as 'n middel om bepaalde volksideale te realiseer en te verdiep, asook dat die verblindende effek van die ideologie was om homself so in die taal te versteek, dat eie skuld verborge gebly het. Sy aanbeveling om so 'n situasie te vermy, was om te strew na 'n *ekumeniese hermeneutiek* (Coertzen, Pieter 2002 : 118).

Cilliers se aanbeveling, naamlik die strew na 'n *ekumeniese hermeneutiek*, is ironies, aangesien Beyers Naudé se strew in die tydvak waarna Cilliers verwys, juis was na 'n ekumeniese hermeneutiek vir die samelewing.

Ideologiekritiek, het ons aan die begin van hierdie hoofstuk gesê, is kritiek op die ideologieë wat mense aanhang. Ideologiekritiek is egter ook selfkritiek. Dit sien ons by Beyers Naudé se preek in die Aasvoëlkop gemeente op 22 September 1963. In hierdie boodskap roep hy sy eie mense op tot selfondersoek. Die N G Kerk word deur Beyers Naudé opgeroep tot selfkritiek, om die gehoorsaamheid wat God opeis te beoefen, anders gaan die kerk eindelose skade opdoen.

Die N G Kerk word ook gewaarsku teen vervreemding van die sogenaamde “dogterkerke” en ook dat hy sy pad na getuienislewering in Afrika sluit. Die kerk word opgeroep tot tydige bekering en die uitreik van ‘n hand van broederskap na almal (Naudé, C F B 1995: 160).

Dit is opvallend dat hierdie oproep van Beyers Naudé in 1982 met die aanvaaring van die *Ope Brief aan die Nederduitse Gereformeerde Kerk* aandag sou geniet. Die Ope Brief is onderteken deur predikante en gelegitimeerdes van die N G Kerk wat hul oortuiging uitspreek dat egte versoening in Christus tussen mense en groepe die grootste enkele behoefte in die kerk en daarom ook in die land en die samelewing is (Bosch J ; König A ; & Nicol W, 1982: 13). Die seminale invloed van Beyers Naudé se ekumeniese getuienis het voorwaar deurgewerk na kerk en samelewing! Beyers Naudé wou nie op ‘n afstand kritiek lewer teen sy kerk en volk nie, maar vanuit ‘n diepe bewoëheid oor sy eie mense se ideologiese verblinding. Volgens Beyers Naudé het die lojaliteit en die patriotisme van die Afrikaner religieuse afmetings begin aanneem. Alle teenstand teen hierdie religieuse status, het neergekom as verraad aan God. Dit is in wese ook die wesenkenmerke van ‘n idee wat in ‘n ideologie verword het.

God se bedoeling met Sy wêreld, Sy kinders, Sy volk, word misverstaan en apartheid as die enigste waarheid verkondig. Volgens D. Sölle gaan dit in die ideologie om 'n foutiewe verlossingsleer wat die denke van 'n groep mense soos 'n volk beheers. Dit gaan om 'n eng verlossingsbegrip, wat die verlossing net toespits op die heil van die individu. Die eng verlossingsbegrip het volgens D Sölle min of meer neergekom op die individu wat bevry sal word van 'n slegte wêreld, wat tog nooit sal verander nie. Dit gaan dus om die handhawing van die status quo. In hierdie eng verlossingsbegrip gaan dit om die verlossing van die ego, want die ego is die eintlike saak waaroor dit in die kerk gaan. Met hierdie tipering van die ideologie, het Beyers Naudé sy instemming betuig in die onderhoud. Vir Beyers Naudé kon die status quo nie gehandhaaf word nie, veral nie waar dit in botsing was met die norme van die evangelie nie (Naudé C F B & D Sölle, 1985 : 16 – 17).

Bogenoemde opmerking van Naudé vind ook weerklank in die teologie van 'n bekende teoloog in N G Kerk kringe, te wete prof J A Heyns. Heyns wys daarop dat die kerk krities-solidêr betrokke moet wees by die wêreld. En wanneer die kerk geluister het, spreek hy. Die kerk luister volgens hom na die stemme uit en oor : armoede en rykdom, integrasie en segregasie, want hierdie sake mag nooit ongemerk en onbeantwoord by die kerk verbygaan nie.

Die kerk is betrokke by die wêreld, nie soseer in die sin dat die kerk die oplossing het vir die suksesvolle bestryding van armoede en diesmeer nie, maar in die sin dat die kerk die beginsels met betrekking tot hierdie sake verkondig, en sy lidmate die wêreld instuur om konkrete gestalte aan daardie beginsels te gee (Heyns, J A. 1978 : 371) .

Beyers Naudé was iemand wat die stemme oor armoede en rykdom, integrasie en segregasie, apartheid en versoening gehoor het, en vanuit die Bybel die beginsels rakende hierdie sake verkondig het. Hy was ‘n mens wat in die tyd geleef het, in die hier-en-nou. Vir hom het die evangelie implikasies gehad vir die hede, die konkrete “Sitz –im-leben” waarin mense hulle bevind het, waarmee bedoel word dat die eise van die evangelie gekonkretiseer moes word in die apartheids- samelewing van Suid Afrika.

Dat Beyers Naudé hom bemoei het met die “Sitz-im-leben” waarin die gewone mens en dan ook die Christen hom bevind, is reeds beskryf in sy betrokkenheid by die ekumene, onder andere sy betrokkenheid by die projekte van die C I, soos *Sprocas*, sowel as *The Christian Fellowship Trust*. Deur die jare het daar dikwels in die openbare pers berigte verskyn oor verskeie sake wat deur Beyers Naudé en die C I aangespreek is.

Enkeles word hieronder genoem.

- Beyers Naudé beskryf die tydperk na 1960 as ‘n tydperk waarin die deure al meer vir Suid-Afrika begin toegaan het, en hy skryf dit toe aan toenemende onderdukkende wetgewing soos die paswette en aandklokkeël, sowel as die ontugwet. Hy lê klem daarop dat die proses omgekeer kan word as daar ‘n verandering in die rassebeleid kom, anders sal daar net ‘n beker van rassehaat oorbly (*The Star* 4 March 1970).
- Beyers Naudé doen ‘n beroep op die internasionale gemeenskap om ‘n organisasie wat die slagoffers van rassisme in die wêreldgemeenskap kan bystaan in die lewe te roep, omdat rassediskriminasie ‘n wêreldwye probleem is (*The Star* 28 October 1969).
- Hy is daarvoor verantwoordelik om rassediskriminasie binne die kerk internasionaal te ontmasker, deur ‘n brief van die NG kerk in Noord Transvaal voor te dra by die Nederlandse Sinode van die Gereformeerde kerke te Lunteren, waarin die Sinode daarop aandring dat enige Nederlandse sendingwerkers die maatskaplike beleid van kerk en staat (wat apartheid is) moet navolg. Dit sou impliseer geen vermenging met swart staf na ure nie (*The Star* 9 March 1970).

- Hy stel die Christelike Instituut daartoe bereid om alles te doen om die breuk tussen die C I en die N G kerk te help heel, omdat dit vir die Christelike Instituut gaan om die boodskap van versoening (*Christian reconciliation now aim of two groups* 23 March 1970).
- Die rassebeleid verongeluk volgens hom alle strewe na geregtigheid en vrede, en hy stel voor dat daar geen verder werksreservering moet wees nie, maar dat mense op grond van meriete aangestel moet word.
- Hy wys daarop dat dit die roeping van die kerk is om hierdie onreg uit te wys.
- Beyers Naudé lê klem daarop dat die rassebeleid in Suid-Afrika kommunisme bevorder (*S. A. Racialism aids the Reds : Naudè*. 17 February 1970).

Beyers Naudé het hom daarop toegelê om Blankes in Suid Afrika bewus te maak van die eksistensiële nood van die swart bevolking. Hy stel dat dit dat die heropvoeding van die Blankes 'n taak is wat gruwelik nagelaat is deur talle kerke. Hy was die spreker by 'n byeenkoms van die Vroue-liga van die Rooms Katolieke kerk waar die vrou van 'n Soweto dokter haar negatiewe ervarings beskryf het, van wat dit beteken om swart te wees in Suid Afrika (*Churches under fire for race neglect* 11 October 1970).

Let 'n mens verder ook op die fokus van *Pro Veritate*, sowel as die werk van die Christelike Instituut, kom jy onder die indruk daarvan dat Beyers Naudé nie teruggedeins het daarvan om te alle tye in die lig van die evangelie antwoorde te probeer vind vir die problematiek van die dag nie, en ook nie om die kerke uit te daag om standpunt in te neem nie. Dit was nie soseer dat Beyers Naudé al die antwoorde op al die vrae van die dag probeer verskaf het nie. Beyers Naudé se rol was eerder om die ekumeniese gesprek te stimuleer, sodat kerke in die lig van die evangelie kan besin oor die eise en aansprake van die evangelie van Jesus Christus, eise en aansprake wat direk strydig was met die apartheids-ideologie.

Tereg het Charles Villa-Vicencio die rol van Beyers Naudé so opgesom: "Die probleem met 'n man soos Beyers was dat sy idees altyd kleintjies gekry het" (Randall, P 1982 : 91).

Beyers Naudé se rol kan beskryf word as formatief op ekumeniese denke. Die ideologiekritiek van Beyers Naudé was veral nie gebore uit 'n siening van meerderwaardigheid of selfs vyandigheid teenoor sy eie mense nie. Die kritiek wat Beyers Naudé lewer bevat 'n pastorale element wat insae toon op 'n veel breër ekumeniese visie wat ruimte gelaat het om al mense van die land in te sluit by die ontferming van God.

Die boodskap van die ryk van God, is volgens J A van der Ven (Pieterse, H J C : 85) ook die bron vir die kritiek wat hy uitoefen op die ideologie van die apartheidsbewind. Sy ideologiekritiek het dus ‘n duidelik godsdienstige lading gehad. Beyers Naudé verwys male sonder tal na die aansprake van die evangelie in sy ideologiekritiek. Met sy preek in Aasvoëlkop gemeente op 22 September 1963 met die titel : “Gehoorsaam aan God,” waar hy sy besluit om die direkteurskap van die Christelike Instituut te aanvaar verduidelik, konfronteer Beyers Naudé die gemeente met die vraag wie se koninkryk vir hulle (en ook vir hom) eerste kom; die koninkryk van God of die van ons volk (Naudé, C F B 1995: 160). Beyers Naudé het die weg van gehoorsaamheid aan God gekies.

3.5.4 Die N G Kerk en apartheid

Om te verstaan wat die N G kerk se verbintenis met apartheid was, en waarom Beyers Naudé se kritiek daarop geregverdig was, moet ons eers vra: *Wat is apartheid?* Prof C J Labuschagne, lektor in Ou Testamentiese vakke aan die Universiteit van Groningen, het ‘n aantal gedagtes oor versoening en apartheid in *Pro Veritate* na vore gebring wat die begrip apartheid verhelder :

- Apartheid is in wese die voortsetting van gebroke verhoudinge, vervreemding en vyandskap tussen rasse en mense. Versoening is gerig op die ophef van daardie gebroke verhoudinge, vervreemding en vyandskap.

- Apartheid gaan daarvan uit dat versoening tussen verskillende rasse in 'n geïntegreerde samelewing nie haalbaar is nie en beteken 'n verloëning van die versoeningswerk van Jesus Christus. Versoening streef na die realisering van daardie nuwe wat God die mense deur Christus geskenk het.
- Apartheid, as produk van 'n geperverteerde Christelike antropologie, berus op 'n waardering van die medemens wat volledig verbygaan aan dit wat God deur die versoening in Christus aan die mens gedoen het. Versoening berus op die erkenning dat God in Christus inderdaad soveel aan die mens verander het dat hy 'n nuwe skepping is en dat wêreldlike maatstawwe vir die beoordeling van die medemens nie meer geld nie.
- Apartheid probeer te ontkom aan die eis tot bekering en verandering van hart en gesindheid in die intermenslike verkeer. Versoening stel as eerste en vernaamste eis juis hierdie bekering en verandering van hart en gesindheid(*Pro Veritate*, 15 November 1970 : 3).

Die beleid van apartheid was inderdaad 'n lewens-en mensbeskouing wat daarop aangedring het dat ons ons identiteit moet vind deur van mekaar af te skei, en tussen mekaar te onderskei. Dit wou die grensloosheid van God se genade begrens, en die werking van die Heilige Gees teenstaan, wat ons dring om die verwydering tussen mense te bowe te kom, deur die versoening wat God aan ons in Christus skenk (Emmen, E 1971:83).

Ook die opmerkings van Kinghorn is nuttig, naamlik dat apartheid van segregasie (wat reeds die beleid van al die regerings van Suid-Afrika tussen 1910 en 1948 was) verskil, in die sin dat dit onder ideologiese bekoring, die reeds bestaande tradisie van segregasie absoluut gemaak het, konsekwent uitgebrei en totalitêr toegepas het (Kinghorn, J 1986 : 1-2).

Die NG Kerk in Suid Afrika het veral daarin uitblink om stukrag en geloofwaardigheid aan 'n bepaalde ideologie, met name die ideologie van apartheid te verleen. Johan Kinghorn wys daarop dat die Federale Raad van Kerke se aanvaarding van die Sendingbeleid van 1935, wat in 1962 deur 'n Sendingreglement vervang is, 'n rigtinggewende rol in die Ned Geref Kerk gespeel het. Dit is volgens hom gebruik vir meer as net 'n rigsnoer by sendingaktiwiteite. By gebrek aan 'n sosiaal-teologiese kriterium in die kerk, is dit ook betrek by die beoordeling van politieke idees, asook die kwessie van apartheid (Kinghorn, J 1986 : 87).

Die beleid van apartheid het gehandel oor kerklike en verskeie ander sosiale kwessies in die land. Veral die maatskaplike faset was van belang . In die maatskaplike faset van die beleid is verwys na die Afrikaner se tradisionele vrees vir “gelykstelling“ tussen swart en wit, en sy afkeer van die idee van rassevermenging. Die kerk het hom onomwonde teen hierdie vermenging uitgespreek, maar tog die Naturel en Kleurling 'n sosiale status misken.

Elke nasie het volgens diè beleid die reg om homself te wees en homself te ontwikkel. Waar die kerk hom dus teen sosiale gelykstelling in die sin van die verontagsaming van ras-en kleurverskille tussen wit en swart in die daelikse omgang verklaar, wou hy sosiale differensiasie en geestes- of kulturele segregasie aanmoedig of bevorder.

Kinghorn vermeld dat die opvallendste aspek van die apartheids beleid die feit was dat na vrees as motivering vir 'n beleid verwys word. Dit is te verstane teen die agtergrond van die sosiaal-ekonomiese ellende waarin die Afrikaner destyds verkeer het. Alhoewel daar volgens Kinghorn 'n *pastorale* motief in die beleid van apartheid mag gewees het, vind 'n mens volgens hom inherent in die beleid aanwesig, die onmiskenbare beïnvloeding uit rassistiese en volksromantiese hoek. Hierdie opvatting het deur die Sendingbeleid van 1935 'n stewige vastrapplek in die Ned Geref Kerk verkry (Kinghorn, J 1986 : 88).

Die N G Kerk in Suid Afrika het veral in die veertigerjare op 'n groot aantal skeidingsmaatreëls aangedring. Kinghorn wys daarop dat daar vir dekades 'n sterk neutraliteit oor konkrete sosiale aangeleenthede was, wat die gevolg was van 'n ideologiese binding. Ideologieë bepaal vooruit hoe die realiteite daar moet uitsien. Die NG kerk het 'n kerkstruktuur ontwikkel wat geen intieme en alledaagse Christelike gemeenskap oor die "kleurgrens" heen kon meebring nie (Kinghorn, J 1986 : 192) .

Ideologieë het 'n manier om 'n hele volk op sleeptou te neem. Volgens E Botha (1984:24) is ideologieë in 'n sekere sin 'n kollektiewe psigose. Dit verdwaas en verblind die aanhangers daarvan in so 'n mate dat die ware toedrag van sake in die werklikheid nie gesien kan word nie.

Die verduisterende effek van die ideologie kan veral ook gesien word in die feit dat alhoewel die politieke sisteem in Suid Afrika in die sestiger en sewentigerjare van die twintigste eeu deur die historiese ontwikkelinge agtergehaal is, daar desondanks nog steeds aan die ideologie van apartheid as haalbare oplossing vir die sosio- en maatskaplike landskap in Suid Afrika vasgehou is. Die aanhangers van die ideologie van apartheid wou tot elke prys, selfs met geweld, die sisteem van apartheid op die werklikheid afdruk. Die werklikheid is as gevolg daarvan verwring en verteken. Die verwringing van die werklikheid, om die waarheid van die evangelie te verkrag in diens van die ideologie van apartheid, het tot wanhoop by die deel van die bevolking wat onder die beleid moes ly, gelei. Dat een deel van die bevolking van Suid Afrika onregmatig bo 'n ander bevoordeel is deur die apartheidsbeleid, word deur J Kinghorn geïllustreer daarin dat staatsbesteding aan die Blanke bevolkingsgroep in die tydperk tussen 1960 en 1976 'n syfer van 58 % beloop het. Blanke per capita besteding was volgens sy navorsingsbronne agt keer groter in die geval van blankes as in die geval van Swartmense, alhoewel die swartmense die oorgrote meerderheid van die bevolking uitgemaak het (Kinghorn, J 1986: 36).

In die geval van woonbuurtskeiding lê die koste volgens J Kinghorn in die verbittering en vervreemding wat deur die toepassing van die Groepsgebiedewet meegebring is, en soos ook in die geval van onderwys-apartheid, in die vermindering en uitskakeling van geleenthede om medeburgers as mense te leer ken. Alles dui volgens Kinghorn daarop dat wrywing in die kontak in die sosiale en kulturele sfeer, met afsku bejeën is deur 'n deel van die bevolking wat onder die apartheidsmaatreëls moes ly. Die ingryping van die owerheid het daartoe gely dat die lewenskans van groot getalle nie-Blankes relatief tot die van Blankes benadeel is (Kinghorn, J 1986: 38-39).

Ook geloofsgemeenskappe is eksistensieël geraak deur die toepassing van die apartheidsbeleid. Verskeie kerkleiers soos Vader Smangeliso Mkatshwa, is gearresteer en gemartel. Talle gemeenskappe het die verlies van geboue, skole en ander instellings gerapporteer. In 1988 is Khotso Huis, die hoofkwartier van die SARK aangeval en ses weke later die hoofkwartier van die Suid Afrikaanse Katolieke Biskoppe konferensie (Hofmeyr, J W; Lombaard C J S & P J Maritz 2001: 110).

In die finale twee volumes van die Waarheids en Versoeningskommissie (WVK) het voormalige president F W de Klerk erken dat die apartheidsregering betrokke verantwoordelik was vir die bomplanting by Khotso huis. Die voormalige Vlakplaas bevelvoerder Eugene de Kock, het die SAPS span gelei wat vir die bomplanting verantwoordelike was.

Die WVK het bevind dat die bomplanting ‘n growwe skending van menseregte was (SAPA-berig. 22 Maart 2003). Hierdie insident toon aan ons hoe destruktief die ideologie van apartheid ingewerk het op die denke en lewens van Suid-Afrikaners, dat selfs kerkgemeenskappe nie ontsien is, in die strewe na die bevordering van die ideologie van apartheid nie. Die stem van die kerk moes stilgemaak word. Na die eerste vrye en regverdigte verkiesings in Suid Afrika in 1994, sou die W R K nog vele ander vergrype wat in die naam van apartheid gepleeg is na vore bring.

Hierdie gedokumenteerde bewyse onderstreep die destruktiewe mag van die toepassing van die apartheidsideologie. Meiring stel dit dat 21 400 slagoffers van die apartheidsbeleid verklaringe ingedien het, en dat tragiese verhale aangehoor is, maar wat wel tot kommer strek is die talle slagoffers wat nie na vore gekom het nie, ook uit die Blanke gemeenskap. ‘n Totaal van 3,5 miljoen mense is gedurende die apartheidsjare met geweld uit hul huise geneem en na ander dele van die land “verplaas” (Meiring, P 1999: 379 -381).

Die Bybelse beginsels van liefde en geregtigheid is deur die toepassing van die apartheids-ideologie “verkrag.” Hierdie “verkragting” van die waarheid van die evangelie, het die ekumeniese wêreld daartoe genoop om daadwerklike aksiestappe te neem met die oog op die aftakeling van so ‘n onregverdige sisteem. J. Potgieter (1994:245) wys tereg daarop dat die kritiek wat Beyers Naudè teen die NG Kerk ingebring het, met verloop van tyd ook deur Nederlandse teoloë teen die kerk ingebring is.

So is die waarneming by van die teoloë dat daar in Suid-Afrika tekens was wat daarop begin dui het dat die land 'n nasionaal-sosialistiese land genoem kan word (Potgieter, J 1994: 245).

Daar sal voorstanders wees wat die sogenaamde “goeie vrugte“ van die apartheidsbeleid sou wou aanvoer as motivering dat die beleid nie in alle opsigte boos was nie, soos bv. die bou van Sendingskole en hospitale. Dit kan nie ontken word nie. Dit is egter debateerbaar of daardie goeie vrugte enigsins verband gehou het met die toepassing van die apartheids-ideologie, en of dit *ten spyte van* die toepassing van die apartheids-ideologie was. Die reg en vryheid om aan die eie kulturele erfenis getrou te bly, is tot 'n politieke ideologie van apartheid uitgebou as 'n sisteem vir die beskerming van eie belange van die blanke minderheid ten koste van die van andere.

Gaum skryf oor die NG Kerk se reis met apartheid dat die NG Kerk se verhouding met die CI veral in die sestigerjare gekenmerk is deur die feit dat die NG Kerk op daardie stadium van die geskiedenis oortuig was dat afsonderlike ontwikkeling die weg was waarlangs die oplossing vir die verhoudingsvraagstukke in Suid Afrika gevind sou moes word. Die NG Kerk het wel na Cottesloe met sy eie studie oor rasseverhoudinge in die land voortgegaan. In 1965 het 'n kommissie agt rapporte aan die Kaapse Sinode voorgelê waarvan die eerste die titel gedra het van *Ras, Volk en Nasie in die lig van die Skrif* (Gaum, 1960-1994 : 4.4.1).

In 'n verslag oor trekarbeid is bv bevind dat die praktyk lei tot verwaarlosing van die huisgesin, aanrandings en seksuele afwykings, en dat die kerk se Sendingtaak onder die Swartman bemoeilik. Die kerk waarsku in hierdie verslag teen die skrikwekkende uitwerking van die stelsel en dring by die staat daarop aan om 'n deurtastende ondersoek na die stelsel te doen (Emmen, E 1971:89-90). Die N G Kerk het dus nie opgehou om in die lig van die Woord te besin oor rasse-en volkereverhoudinge in die lig van die Skrif nie.

Die beleidstuk, *Ras, Volk en Nasie in die lig van die Skrif*, is in 1974 deur die Algemene Sinode van die N G Kerk aanvaar. Daar is versigtig gesê dat die Skrif, en veral die Nuwe Testament, onder bepaalde omstandighede en voorwaardes, ruimte laat vir die saambestaan van verskillende volkere in een land langs die weg van afsonderlike ontwikkeling.

Daar is ook beklemtoon dat die gebod tot naasteliefde die etiese norm vir die reëling van volkereverhoudinge moet wees. Die beleid van die destydse regering is steeds Skriftuurlik geregverdig. Ongelukkig is nie indringend aandag gegee aan die ellende wat die toepassing van die beleid van afsonderlike ontwikkeling in die swart en bruin gemeenskappe veroorsaak het nie, veral ten opsigte van praktiese sake soos die opbreking van huisgesinne, die skeiding van wettig getroudes, die verwaarlosing van die gesinslewe wat tot morele aftakeling gelei het nie (Gaum, 1960-1994: 4.4.1-4.4.3).

In 1986 het die N G Kerk na jarelange besinning oor die Skriftuurlike begroding van die apartheidsbeleid, die beleidstuk *Kerk en Samelewing* aanvaar. In paragraaf 282 van *Kerk en Samelewing*, erken die N G Kerk, die kerk wat so ‘n groot rol gespeel het in die legitimering van die apartheidsbeleid, dat hy te lank die beleid van apartheid te abstrak en te teoreties beoordeel het, asook die feit dat apartheid as stelsel in sy stryd teen integrasie, ‘n *ideologiese* en etnosentriese basis gekry het.

Liefde vir die eie het meermale die vorm van rassisme aangeneem en daaraan is wetlike en strukturele uitdrukkingsvorme gegee. (*Kerk en Samelewing*, 1990 : par 282). Daarmee erken die N G Kerk die ideologiese basis van apartheid en dat die beleid strydig was met die evangelie van Jesus Christus, wat juis ook die evangelie van versoening is.

J Kinghorn (1986:152) maak die stelling dat die N G kerk hom te veel met die belange van een volk, te wete die Afrikanervolk vereenselwig het. Apartheid was ‘n pseudo-religieuse ideologie of sekulêre evangelie wat in stryd was met die evangelie van Jesus Christus. Hierdie stelling word in hierdie verhandeling onderskryf, en dit was ook die uitgangspunt van Beyers Naudè se kritiek op die ideologie van apartheid.

Die N G Kerk het erken dat apartheid in stryd met die evangelie begin funksioneer het, in soverre dat die grootste deel van die landsbevolking dit ervaar het as 'n onderdrukkende sisteem wat deur gedwonge skeiding tussen mense in werklikheid een groep onregmatig bo die ander bevoordeel het, en so die menswaardigheid van die medemens aangetas het, en in stryd gekom het met die beginsels van liefde en geregtigheid. (*Kerk en Samelewing*, 1990: par 284) Die N G Kerk het verder gegaan en erken dat die beleid die menswaardigheid van die medemens aangetas het, en so in stryd gekom het met die beginsels van liefde en geregtigheid. Hierdie sisteem van apartheid is uiteindelik as sondig afgewys en as Bybels-eties onverdedigbaar. Hierin het die N G Kerk Beyers Naudè en ander wat soos hy gedink het, gelyk gegee (*Algemene Sinodale kommissie van die NG Kerk 1997. 5.1.4*).

Wat ook opvallend is, is die besluit van die Algemene Sinode om gemeentes aan te moedig om die liefdesgebod met al die praktiese implikasies daaraan verbonde uit te leef. Daar is aan die hand gedoen dat gemeentes deur Bybelstudie en gespreksgroepe erns moet maak met versoening in die plaaslike gemeenskap (*Algemene Sinodale kommissie van die NG Kerk 1997. 10.1.3*).

Hierdie oogmerk van versoening en die uitleef van die liefdesgebod, was immers ook die oogmerk van die Christelike Instituut in die tyd toe apartheid sy hoogbloei beleef het, soos bv die stigting van ekumeniese studiekeringe. Volg die N G Kerk Beyers Naudè hier na ?

3.5.5 Die Schlebusch-kommissie

Die Eerste Minister van Suid Afrika, mnr John Vorster het op 7 Februarie 1972 in die parlement aangekondig dat “n kommissie van ondersoek” na “sekere organisasies“ benoem is ten einde die doelwitte, bedrywighede en finansiering van die bepaalde organisasies te ondersoek wat verdink is van die ondermyning van die staat. Die Eerste Minister, mnr John Vorster wou sy oog hou op die landssituasie en sg. “subversiewe“ groepe ten einde voorsorg te tref dat daar geen ondermyning van die staatsgesag was nie, veral gesien in die lig van die gespanne situasie in Suid Afrika.

By hierdie ondersoek is dan ook die Christelike Instituut ingesluit. Veral in die spervuur was Beyers Naudé en die Christelike Instituut. Beyers Naudè en die Christelike Instituut het egter geweier om voor die Schlebusch kommissie te verskyn. Die redes vir hulle weiering om voor die kommissie te verskyn, het hulle aangegee as sou dit ’n positiewe Christelike daad wees om te weier om met ’n regering op ’n onchristelike wyse en oor ’n saak wat as onchristelik bewys kan word, saam te werk (Naudé, C F B 1995 : 97-98).

Een van die redes vir Beyers Naudé en die C I se weiering om voor die kommissie te verskyn, was dat hulle dit gesien het as 'n publisiteitstruuk om die Blanke kiesers voor te berei op die onderdrukking van protesbewegings teen apartheid wat aan die einde van die sestigerjare na vore begin tree het. Hulle vermoede is bevestig, want, in die tydperk waarin die Sclebusch-sage hom afgespeel het, is sleutelleiers van NUSAS- *The National Union of South African Students* (Blankes), *The South African Students' Organization* (Swartmense), *The Black Community Programme* en *The Black People's Convention* verban, en teen 1974 was 40 jong Suid Afrikaners sonder verhoor aangehou onder die wet op die bekamping van terrorisme (Randall, P 1982: 62).

Almal, Beyers Naudé ingesluit, wat geweier het om voor die kommissie te verskyn, is aangekla kragtens die kommissiewet, en Beyers Naudé moes dus in die hof verskyn. 'n Kort uiteensetting van die Schlebusch-sage bied insig in die ekumeniese denke van Beyers Naudé. Veral gesien in die lig daarvan dat die voortspruitende verhoor voor die magistraat, mnr L M Kotze, in die hof in Pretoria, aan Beyers Naudé geleentheid gebied het om hom in die openbaar te verantwoord oor sy ekumeniese getuienis. Regter Kriegler het Beyers Naudé na die getuienisbank toe geroep vir kruisondervraging.

In hierdie ondervraging kom dit baie duidelik na vore dat Beyers Naudé se ekumeniese denke beïnvloed, sowel as gevorm was deur die eise van die evangelieboodskap van Jesus Christus. Mense sou kon verskil oor wat die eise van die evangelie vir 'n gegewe situasie binne 'n bepaalde tydsgewrig sou wees. Maar Beyers Naudé was daarvan oortuig dat die evangelie van Jesus Christus hom dring om die eise van die evangelie te laat weerklink binne die konteks van die Suid Afrikaanse samelewing. In sy getuienis voor die kommissie kom die ekumeniese betrokkenheid van Beyers Naudé duidelik na vore en dat sy kritiek op die Suid Afrikaanse samelewing onpartydig was.

- Beyers Naudé se betrokkenheid by die Christelike Instituut was volgens hom om meer sigbare uitdrukking te verleen aan die Bybelse waarheid van die eenheid van alle Christene ;
- om die waarheid van evangelie van toepassing te maak op die vraagstukke van elke dag ;
- om Christene te aktiveer om versoening in die land te bewerk ;
- om 'n diens te verskaf aan lidmate en kerke wat die behoefte aan fasilitering het om hul opdrag om die koninkryk van God te bevorder in woord en daad uit te leef.
- Die ekumeniese roeping wat Beyers Naudé op homself en die Christelike Instituut geneem het, was teologies gemotiveer, en is gedring deur 'n diensmotief wat die kerk as liggaam van Christus in Suid Afrika wou dien en inspireer om die implikasies van die koninkryk van God vir die hele mens en die hele wêreld te laat vergestalt.

- Vir Beyers Naudé was die taak van die kerk om getuie te wees van God se Verlossingsdade onlosmaaklik verbonde aan die eenheidsbeeld wat die kerk van Christus na die wêreld moes uitstraal. Die liggaam van Christus was vir Beyers Naudé verdeeld, en het die geloofwaardigheid van die evangelie in gedrang gebring.
- Die ekumeniese getuienis van die kerk kan nie agter geslote deure gelewer word nie. Christus het aan Sy kerk die opdrag gegee om lig vir die wêreld te wees, en dat hulle lig so voor die mense skyn dat dit God verheerlik. Die implikasie van hierdie opdrag van Christus aan Sy kerk, volgens Beyers Naudé, is dat die kerk nie sy ekumeniese missie agter geslote deure kan beoefen nie. Die kerk sou dislojaal aan sy Opdraggewer Jesus Christus wees as sy boodskap nie ook in die openbaar gehoor word nie.
- Die ekumeniese roeping van die kerk in Suid Afrika is vir Beyers Naudé veral van belang vir die gespanne rassesituasie in die Suid Afrikaanse samelewing. Hy lig veral die verklarings van die Gereformeerde Ekumeniese Sinode in Lunteren, wat die situasie van die dag aanspreek uit waarmee hy hom in sy ekumeniese strewe ten nouste mee vereenselwig.
- Die pastorale taak van die kerk beteken dat sy haar moet beywer daarvoor om gesindhede van rassevooroordeel en meerderwaardigheid deur intensiewe en volhardende pastorale arbeid te bestry.
- Die evangelie van Jesus Christus moet aan alle mense verkondig word ongeag hulle ras.
- Die beginsel van liefde vir die naaste beteken dat die vrug van hierdie arbeid mag beteken dat nuwe kerke tot stand kan kom, wat nuwe weë van selfverwesening in die lig van die Skrif mag vind.
- Die eenheid van die liggaam van Christus, moet volgens Beyers Naudé tot uitdrukking kom in gesamentlike aanbidding wat gesamentlike Nagmaalviering insluit.

- Die gesamentlike aanbidding van God se volk uit alle rasse sal vir die wêreld 'n teken wees van die eenheid van die kerk van Christus en van die gemeenskap van die heiliges. Kerk en staat moet hulle weerhou daarvan om in die sosiale en gemeenskapslewe van mense in te dring met besluite en ordinansies wat die toets van die Heilige Skrif nie kan deurstaan nie, soos bv. die verbod op gemengde huwelike (*International commission of jurists*, 1975 : 44 - 55).

Die feit dat Beyers Naudé juis die resolusies van Lunterenen beklemtoon in sy openbare verhoor bevestig sy blootstelling en betrokkenheid by wêrelddekumene, maar ook dat sy ekumeniese getuienis konkreet betrekking gehad het op die realiteite van die samelewing waarbinne hy hom bevind het, en wat 'n konkrete antwoord gevra het in die lig van die evangelie. Oor die verband tussen versoening en geregtigheid en die verband tussen versoening en die begrip identifikasie, is Beyers Naudé van mening dat geen versoening sonder geregtigheid moontlik is nie en die man of vrou wat hom of haar beywer vir versoening, behoort heel eerste die oorsake van ongeregtigheid in die harte en lewens van die verontregte na te speur.

Ten einde die oorsake van ongeregtigheid vas te stel, is dit volgens Beyers Naudé nie genoeg om net die voor die hand liggende individuele feite van die saak na te speur nie daar 'n Christen hom met hart en siel, behoort te kan indink en invoel, in die hart, die gewete, die gevoelens van die verontregte persoon. Hierdie vermoë is die vrug van die nuwe geboorte in Christus. Oor hierdie vermoë het Beyers Naudé beskik.

Die ekumeniese en profetiese getuienis van Beyers Naudé onder andere in die Hof te Pretoria, noop J K Riches van die Universiteit van Skotland, Glasgow (Riches, J K 1977: 278) daartoe om Beyers Naudé te vergelyk met 'n ander ekumeniese figuur in Duitsland, met name Bonhoeffer.

Bonhoeffer was die leier van die Belydende Kerk in Nazi-Duitsland, en was betrokke by die ekumeniese beweging aldaar wat in opposisie teen die onderdrukkend en rassistiese beleid van Hitler in verset gekom het. Die Belydende Kerk het enige alliansie tussen die Christendom en Nazisme teengestaan (Packer, J I 1988 : 107).

Riches trek die parallel tussen Beyers Naudé en Bonhoeffer, want beide was volgens hom gewikkel in die stryd om reg en geregtigheid in hulle onderskeie lande. Beide het die rol van martelaar aangeneem. Bonhoeffer het uiteindelik met sy lewe betaal. Naudé het sy reg as bedienaar van die Woord in sy eie kerk laat vaar, ten einde hom te beywer vir rassegelykheid in die land. Hy sou ook ingeperk wees in sy eie geboorteland. Wat vir Riches die samebindende faktor tussen Beyers Naudé en Bonhoeffer is, is die feit dat hulle beide gewillig was om die Seun (Jesus Christus) te volg op Sy reis na 'n ver land, die visie om dissipels van Jesus te wees op 'n pad wat lei na 'n bestemming wat ver verwyderd is van die tradisies en geskiedenis van hul eie kerke en om in hierdie pelgrimsreis die vryheid van die kinders van God te vind (Riches, J K 1977: 278).

3.5.6 Tyd : roeping en antwoord

J A van der Ven (Pieterse, H J C : 69) maak in ‘n ongepubliseerde boek oor utopie en ideologiekritiek melding van die wyse waarop Beyers Naudé met die tyd omgegaan het. Dit is duidelik dat Beyers Naudé voortdurend in die tyd leef, in die hier-en-die-nou en die steeds wisselende situasies van die hede.

Hy het nie daarvan teruggedeins om die konkrete situasie van onreg in die Suid Afrikaanse samelewing vanuit die lig van die evangelie te belig nie. Hy het voortdurend die situasie in Suid Afrika krities geanaliseer, daarvoor nagedink en vanuit hierdie situasie ‘n toekoms geskets wat op normatiewe waardes gebou is

Dat Beyers Naudé die tyd uitgekoop het en die konkrete situasie in Suid Afrika vanuit die lig van die Skrif beoordeel het, kan gesien word in sy toespraak voor die KJV in Belgravia op 9 Maart 1965. Beyers Naudé stel dit aan die jeug teenwoordig dat die doel van sy praatjie was om gelowiges te help sy Christelike roeping ten opsigte van die politiek van die dag tot uitvoering te bring. Dit gaan vir Beyers Naudé dus nie maar net om teologisering nie, maar dat die kerk haar profetiese roeping sal uitleef, veral as sy seker is dat sy uitsprake en oordele op suiwer Christelike oorwegings gegrond is, want dan sal haar maatstaf die Christelik-etiese eise van geregtigheid, liefde en waarheid kan deurstaan om dan onbevrees te kan sê : “So sê die Here ! “ (Naudé, C F B 1995: 165).

Die besef by Beyers Naudé dat hy telkens in die eietydse situasie lewe, moet volgens J A van der Ven nie misverstaan word as louter aktualisme nie. Die vertrekpunt vir Beyers Naudé was steeds die situasie waarin hy hom in die “hier en die nou” bevind het. Die vraag na wat die situasie van hom vereis het, het vir Beyers Naudé egter nie beperk gebly tot die hede nie, maar was ook op die toekoms gerig (Pieterse, H J C : 70).

The Message, waarvan Beyers Naudé ‘n mede opsteller was, stel dit duidelik dat die kerk van Jesus Christus haar nie met die sogenaamde Suid Afrikaanse manier van lewe kan vereenselwig nie. Indien dit gebeur al die kerk ontdek dat hulle ‘n afgod in die plek van Christus daargestel het.

Die kerk kan volgens *The Message*, nie net fokus op ‘n veraf hemel waar alle probleme opgelos sal word nie. Wat Christus gedoen het, het Hy reeds gedoen. Ons kan daarvan wegvlug of kies om hier op aarde daarvolgens te leef. Beyers Naudé is dus in sy afwysing van die status quo as normatief vir die hede ook gerig op die toekoms.

Dit gaan daarom dat die kerk deur Christus geroep is om die regte optrede in die konkrete situasie te vind as antwoord op die oproep wat vanuit die huidige konkrete situasie uitgaan. (Naudé, C F B 1995: 169).

3.5.7 Ekumene en die koninkryk.

Oor die implikasies van die boodskap van die koninkryk stel J A Heyns (1986 : 60) dit dat die boodskap van die koninkryk hoop in die harte van die burgers daarvan wek. Daardie hoop is volgens hom nie maar net 'n vurige wens of brandende verwagting nie, maar 'n onsterflike hoop wat kan heenkryk en die toekoms kan raaksien, maar hy lê klem daarop dat die boodskap van die koninkryk juis ook vir hierdie wêreld bedoel is en na hierdie wêreld kom.

Die boodskap van God se koninkryk was vir Beyers Naudé juis aktueel vir hierdie wêreld en sy nood. Die boodskap van die koninkryk was die besieling en motivering vir sy ideologiekritiek teen apartheid. Hy is geïnspireer en georiënteer is deur die boodskap van die Ryk van God.

'n Ondersoek deur J A van der Ven (Pieterse: 83-84) na dokumente deur Beyers Naudé opgestel, dui daarop dat hy 'n voorkeur in die Nuwe Testament het vir die briewe van Paulus en Handeling en dat hy weinig gebruik maak van die gelykenisse. Wanneer Beyers Naudé verwys na die Ryk van God doen hy dit in algemene terme. Sy interpretasie van die Ryk van God is volgens J A van der Ven meer profeties as apokalipties. Beyers Naudé lê nadruk op God in teenstelling met die volk, die politiek en die staat. Vir Beyers Naudé staan die ryk van God altyd haaks met die optrede van mense.

Vanuit die Ryk van God moet kritiek gelewer word op die optrede van mense. In hierdie siening is die Ryk van God 'n sterk transendente (nie van hierdie wêreld nie) en eties-profetiese grootheid (Pieterse, H J C : 83-84).

Oor die koninkryk van God skryf T van der Walt dat daar 'n oorlog om die koninkryk is. Dit bring 'n duidelike spanning mee in die tyd waarin ons lewe. Hierdie spanning werk ook deur in die lewe van die gelowige. Ons kan nie met gevoude hande wag tot God self die einde laat aanbreek nie. Ons is immers nie net God se kinders nie, ons is ook Sy soldate (Van der Walt, T 1985 : 13-14). Beyers Naudè was in sy ekumeniese strewe betrokke by hierdie stryd om die koninkryk.

Heyns stel dit dat die kerk as deel van die koninkryk, heenwys na die volheid van die koninkryk wat vir homself en ander gestaltes bedoel is en roep ook op tot gestaltegewing van die koninkryk in die gemeenskap. Die kerk wat die koninkryk uit sy gesigseinder verloor, en begin arbeid aan homself het sy roeping verloor, want die kerk bly 'n eksemplariese gemeenskap wat in sy bestaan, protesteer teen sonde in die gemeenskap en moet daarom ook 'n radikale Christelike maatskappy-kritiek as deel van sy taak aanvaar (Heyns, J A 1978 : 354). Op hierdie punt stem Heyns en Naudè saam.

Die koninkryk van God is 'n teenwoordige realiteit en nie 'n *pie in the sky* nie. Juis daarom kan die prediking van die evangelie vernuwend en veranderend werk in baie vasgeloopte sosio-politieke situasies van gevestigde belange, menings, waardes en vooroordele. Dit is die prediking van God se alternatief wat leer dat die oue verby is en dat die nuwe gekom het. Dit is hierdie vaste hoop wat in God se moontlikhede glo, wat gewillig is om risiko's te loop, die risiko van gehoorsaamheid aan God.

Dit is die risiko's wat Beyers Naudé ook geloop het. Daarom is die evangelie van die koninkryk ook die evangelie van verandering in en deur die gehoorsaamheid van mense aan God se heerskappy. In die prediking van die evangelie van die koninkryk, is daar ook 'n eskatologiese imperatief ingesluit. Daarom is die prediking van die koninkryk 'n prediking wat tot gehoorsaamheid oproep. Die taak van die kerk mag ook nie die status quo, waar dit lynreg indruis teen die eise van die evangelie, kondoneer nie. Die koninkryk is die domein van God se heil. Dit verteenwoordig Sy regering en heil op aarde.

Die boodskap van die koninkryk moet as God se evangelie en daarom God se alternatief vir die wêreld en ander neerdrukkende situasies soos apartheid, aangebied word. Hierdie boodskap van die koninkryk vind neerslag in Beyers Naudé se ideologiekritiek. Die boodskap van die koninkryk vernietig redenasies en neem elke gedagte gevange om dit aan Christus gehoorsaam te maak.

Dit roep oor partypolitiekery heen tot gehoorsaamheid aan Christus, en daarom tot partydigheid vir Hom en Sy saak, en juis daarom sien dit God se “partydigheid“ vir die arme, die ellendige, die vreemdeling en die reglose raak en verdedig ook God se saak, wat van die koninkryksprediking gevaarlike prediking maak. Wie die magte, veral die magte op sosiopolitieke gebied aanspreek, trap op diepgewortelde belange en tradisies en moet teenstand verwag (Louw, D J 1985 : 148 -150). Hierdie roeping het Beyers Naudé nagekom en daarom het hy ook teenstand ondervind.

Heyns stel dit dat wie in die koninkryk bly, met die anti-ryk te doen het, en dat wie in die koninkryk wil bly sal moet aanhou stry, teen magte wat die arbeidslewe, kultuurlewe, politieke lewe wil onttrek aan die heerskappy van God. Maar omdat die anti-ryk agtergehaal is deur die koninkryk van God, mag die burgers van die koninkryk se liefde vir hul naaste nie verkil nie, en die stryd om geregtigheid nie verslap nie. Deur triomfantelik uit die oorwinning te leef, kom die krag van die toekoms in mense se hande, die visie op die toekoms in mense se oë en die blydschap oor die teenwoordige toekoms in mense se hande (Heyns, J A 1986 : 62).

Dit is juis hierdie stryd om geregtigheid, hierdie sensitiwiteit vir die sosiale en maatskaplike implikasies van die koninkryksprediking wat Beyers Naudé gedring het om gehoorsaam te wees aan die Woord en die wil van God rakende die boodskap van die koninkryk. Beyers Naudé is deur die Skrif self aangegryp, wat duidelike opdragte bevat oor die versorging van armes, weduwees,

vreemdelinge, vlugteling en verstotenes, mense wat deur die samelewing opskuif is (Naudé, C F B 1995 : 143).

Namate die wil van God deur ons gedoen word, kom die Koningskap van God in ons tot openbaring, want die koninkryk van God is daar waar Sy wil geskied. Dit het vir Beyers Naudé gegaan om 'n worsteling en 'n soeke, dikwels teen die eie wil en sin in, na die wil van God vir die lewe van die gelowige in Sy koninkryk. Dit gaan ten diepste om die keuse vir of teen Christus. Dit het vir hom gegaan om die keuse om gehoorsaamheid of ongehoorsaamheid aan die Woord van God. Die gehoorsaamheid aan God se roepstem het bepaalde implikasies vir sy bediening gehad, ook vir sy aanvaarding van die direkteurskap van die Christelike Instituut, wat hom by die skeiding van die weë gebring wat betref sy bediening in die N G Kerk (Naudé, C F B 1995 : 158). Die wil van God hou volgens J van der Ven se beoordeling van Naudé beide 'n negatiewe en positiewe betekenis in:

- *Negatief* gesien beteken die wil van God by Naudé dat dit voortkom uit 'n kontras-ervaring, die ervaring van skreeuende onreg, waarin mense genoop word om uit te roep teen die mens-onwaardigheid van die apartheidsideologie;
- *Positief* gesien maak die strewende na God se wil dit ook moontlik daarvoor op te offer, wat by Naudé die geval was, juis omdat jy die roepstem van God gehoor het (Pieterse H J C: 85-87).

Vir Beyers Naudé was die keuse tussen ‘n bediening in die NG kerk wat nie die wil van God gedoen het nie, en sy strewe na die uitvoering van God se wil eenvoudig. Hy stel dit so : “Wanneer die wil van die mens te staan kom teen die wil en weg van God, dan moet die mens weet dat hy aan God meer gehoorsaam moet wees as aan mense, want die kerk se eerste gehoorsaamheid en hoogste trou is aan Christus” (Naudé, C F B 1995: 158). Die roepstem wat tot Beyers Naudé gespreek het, was vir hom die roepstem van God, vanuit Sy Ryk van geregtigheid, waaraan elke situasie opnuut aan Sy wil getoets moes word.

3.5.8 Beoordeling

Verkuyl stel dit dat Christene in ekumeniese omgang met mekaar moet verkeer, en begrip toon vir die ander se situasie, en nie toegee aan die druk van ideologiese blokvorming nie, want dit is juis die ekumeniese verbondenheid wat Christene wedersydse begrip gee vir mekaar se situasie. Veral dan word Christene opgeroep tot kritiese solidariteit in die opbou van die samelewing, wat sal beteken dat elke ideologie beoordeel moet word in die lig van die boodskap van die koninkryk van God (Verkuyl, J 1975 : 530-531).

Beyers Naudé het in die lig van die boodskap van die koninkryk van God nie berus in ‘n onkritiese beoordeling van die samelewing of die status quo nie. Hy het hom gebonde gevoel aan die boodskap van die koninkryk.

Wanneer die wil en die weg van die mens volgens hom te staan kom teen die wil en weg van God, dan moet die mens weet : nou moet hy God meer gehoorsaam wees as die mense. Die trou en gehoorsaamheid aan Christus en Sy Woord, beteken vir hom dat die kerk se eerste gehoorsaamheid en hoogste trou aan Christus is. Vir Beyers Naudè was dit belangriker om aan God gehoorsaam te wees as aan mense.

Die wil van God het vir Beyers Naudé betrekking gehad op die situasie in die hier-en-nou wat ‘n godsdienstige “call / response” struktuur vertoon, m a w in en deur die oproep wat in die reeds wisselende situasie wat tot die gelowige kom, roep God hom self om in sy gewete, gesterk deur Bybelstudie en gebed, na te gaan welke antwoord hy op die roepstem van God moet gee (Pieterse, H J C : 85-87).

God se Ryk van geregtigheid, was die maatstaf waarin die situasie hier-en-nou krities gemeet en getoets word. So is dit teen die wil van God, aldus Beyers Naudé om wette te maak soos die wet op gemengde huwelike, die groepsgebiedewet, die paswette, die wet op aanhouding sonder verhoor, wette wat een groep onregmatig bo ander bevoordeel, en tot ongenoemde lyding lei. Beyers Naudè se ideologiekritiek was ‘n antwoord op God se roepstem. In ‘n latere hoofstuk sal hierdie antwoord verder krities toegelig word.

Daar was by Beyers Naudé die *kontraservaring* van onreg wat teen die wil van God ingaan, waarna die besef gebore is dat ‘n mens persoonlik moet reageer op die wil van God. Die wil van God kom dan vir hom voort uit ‘n belewing van onreg wat vir hom geen ruimte laat vir enige kompromis nie, en hom ook geen ander keuse laat as om daarteen te veg nie (Pieterse, H J C : 86).

Beyers Naudé se afskeidspreek uit die gemeente Aasvoëlkop om die pos as direkteur van die Christelike Instituut te aanvaar, weerspieël ook iets van die gedrewenheid om die wil van God te laat seëvier. Dit is vir hom van uiterste belang dat die kerk van God sal naspur waar God besig is om te werk en wat Hy van elke belydende Christen vereis. Gelowiges moet volgens Beyers Naudé weer die Woord van God ernstig neem, om so met die Woord van God om te gaan, dat dit die onfeilbare reël word vir ons denke en optrede, vir ons hele wese. Wie met God worstel soos Jakob, sal ontdek wat elke gelowige en geloofsgemeenskap moes ontdek, naamlik dat die antwoorde op ons vrae, die hoop vir ons toekoms, lê in volle gehoorsaamheid aan Hom wat die lewende Woord is (Ryan, C 1990 : 82).

In die lewe van Beyers Naudé het die wil van God nie los gestaan van die begrip “uur van God“ nie. Wie eenmaal bewus geword het van God se roepstem om teen onreg op te tree, het geen keuse as om op hierdie roepstem te antwoord nie (Pieterse, H J C : 87).

So bewus was Beyers Naudé van die roepstem van God teen onreg, dat hy nie gehuiwer het om die opsie van lydelike verset uit te oefen nie. In reaksie op die kommissie van ondersoek deur die regering na die Christelike Instituut, weier Beyers Naudé samewerking met die regering, juis omdat die regering van die eise van die evangelie afwyk. Die Christen het die verantwoordelikheid om God en Sy reg meer gehoorsaam te wees as die regering (Naudé, C FB 1995 : 175).

Volgens D A du Toit kan die Christelike etiek die gelowige ondersteun in vreedsame en geweldlose aksies wat hervorming en die uitskakeling van onreg op die oog het. Christene het 'n roeping om alle onreg teen te staan en op alle lewensterreine vir geregtigheid te werk (Du Toit, D 1987 : 78). Dit is die weg wat Beyers Naudé gekies het.

Die skynwoord, die ideologie, doen hom altyd voor as die Woord en kom met dieselfde pretensies. En vele loop agter die skynwoord aan en laat hulle deur die skynsel bekoor. Die ideologie gee voor dat dit krag het om berge te versit. En dit het krag. Maar terwyl die Logos, die Woord, werklike krag het, is die ideologia skynkrag. Die Logos het reddende krag, maar die ideologia vernietigende krag. Dit verteer uiteindelik sy aanhangers (Janson, M : 60).

Hoe waar was dit nie in die geval van die apartheidsideologie nie, en hoe belangrik was Naudé se ideologiekritiek nie !